

Lördagen den 23 April.

Kl. 10 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 16 April och protokollsutdrag för den 21 i samma månad.

§ 2.

Föredrogs, men bordlades andra gången:

Stats-Utskottets utlåtande N:o 58,

Bevillnings-Utskottets betänkande N:o 8,

Banko-Utskottets memorial N:o 8 och

Riksdagens Särskilda Utskotts betänkande N:o 1.

Af dessa, sålunda för andra gången bordlagda ärenden skulle Bevillnings-Utskottets betänkande N:o 8, angående villkoren för tillverkning och försäljning af bränvin, enligt Kammarrens derom nu fattade beslut, till slutligt afgörande företagas i det sammanträde, som komme att hållas Onsdagen den 27 April.

§ 3.

Föredrogs Lag-Utskottets utlåtande N:o 33, i anledning af väckta motioner åsyftande närmare bestämmelser rörande formen för behandlingen af de tör häradet gemensamma angelägenheter.

Föredrogs § 1 af det förslag till författning, som Utskottet i förevarande utlåtande afgifvit.

Härvid anförde

Herr Per Nilsson i Espö: Man kan ej annat än medgifva, att en väsendtlig lucka i vår kommunallagstiftning förefinnes i fråga om häradsrepresentationen. Man bör därför vara Lag-Utskottet tacksam, som afgifvit föreliggande förslag och sålunda visat sig fästa stor vigt vid denna fråga, hvilken väl förtjenar att såväl här genomgående behandlas som ock af den stora allmänheten uppmärksammas. För min del betviflar jag likväl, att det nu vore skäl, att antaga det af Utskottet föreslagna lagstadandet, hvilket synes mig icke på ett rätt tillfredsställande sätt motsvara det dermed afsedda syftemålet, enär det i flera afseenden skulle komma att medföra

medföra en inskränkning i den beslutanderätt, som enligt min åsigt bör tillkomma häradet. Särskildt i fråga om den punkt, hvori Utskottet yttrar, att inga andra förslag böra komma under häradsfullmäktiges pröfning än dem Konungens befallningshafvande anser vara af sådan beskaffenhet, att de borde af häradsfullmäktige prövas, anser jag en nog hård inskränkning i häradsboarnes rätt vara gjord. Att åt länsstyrelsen öfverlemna en dylik pröfningsrätt finner jag vara så mycket mera olämpligt, som det gifves befallningshafvande, hvilka knappt någonsin besökt vissa socknar inom sitt län, och som således, utan att känna till förhållandena derstädes, skulle komma att besluta i frågor, som på det närmaste beröra individerna i samma socknar, och bestämma, om desse skola få lof att sköta sina angelägenheter, på sätt de sjelfve önska det. Val har Utskottet sökt att se de sökandes rätt till godo genom ett förbehåll, hvarigenom den lemnats öppet att föra klagomål emot Konungens befallningshafvandes afslag å gjord framställning, men ett dylikt förfarande skulle förorsaka så många trakasserier och långvariga rättegångar, att det goda syftemålet med detta förbehåll synes mig vara förfeladt. Vidare synes mig förslaget att häradsfullmäktige skulle väljas på samma sätt, som kommunal- och landstingsförfattningarne stadga i fråga om valmän för val till landstingsmän, icke vara fullt lämpligt. Ty hvad vi härvid måste nogsammt beakta, är, att bland de ämnen, som enligt förslaget skulle komma att behandlas af häradsfullmäktige, finnas åtskilliga angående utgifter, hvilka under nu bestående förhållanden utgöras endast af vissa klasser af häradsboarne, — såsom t. ex. frågor om tingshusbyggnad, vägunderhåll m. fl., ja, nästan alla de frågor som skulle ankomma på häradsfullmäktiges pröfning. Det hade derföre varit önskligt, att Lag-Utskottet något uppmärksammare lyssnat till de motioner, som framkommit i dessa ämnen, och framlagt ett förslag härutinnan mera grundadt på fyrktalsbeskattningen. Det kan vid val till häradsfullmäktige inträffa, att inom de särskilda socknarne man dertill väljer aktningstvåra personer, som man anser lämplige för detta uppdrag, icke kommandes att besinna att de utgifter, öfver hvilka desse hafva att besluta, ej skola komma att drabba dem sjelfve utan angå en annan del af häradsboarne. Härigenom skulle det således kunna komma att hända, att en majoritet bland häradsfullmäktige finge besluta i fråga om utgifter, som icke anginge dem sjelfve och af hvilka de sålunda sjelfve icke skulle komma att betungas. Vi föreställa oss nemligen, att frågan rörde byggande af ett tingshus. Först, när det byggdes och allmogens sjelf fick bestämma dess beskaffenhet, motsvarade det dess billiga anspråk; men då nu häradsfullmäktige skulle komma att i sådant afsende besluta, kunde majoriteten af dem bestå af personer, hvilka, mera vande vid beqvämlighet, ansågo denna byggnad alltför anspråkslös och i följd deraf beslöte dess ombyggnad i en mera storartad skala, men för egen del undginge dertill nödiga dryga utgifter. I fråga om vägförbättringar och brobyggnader kunde det inträffa att, om fabriks-egare inom häradet ansågo dessa vägar och broar icke vara så väl underhållna, som de önskade, genom häradsfullmäktige, som ej i dessa onera deltog, beslut fattades att vägarne skulle makadamiseras och broarne omläggas af sten i stället för de befintliga af trä.

Ett sådant beslut kunde visserligen i och för sig vara ganska godt, blott det icke blifvit fattadt af dem, som icke med ett enda öre finge bidraga till kostnaderna, hvilka deremot komme att drabba dem, som ej i beslutet deltagit, och dertill kanske drabba dem tungt.

Emot förslaget förekommer vidare, att vår kommunalanda ännu icke är så utvecklad, att folket skulle med tillfredsställelse emottaga lagförändringen, utan vid den nya institutionen fästa farhågor för ökad beskattning. Vi hafva i detta hänseende en sorglig erfarenhet från stadskommunerna, inom hvilka det klagas förskräckligt deröfver att stadsfullmäktige pålägga den ena skatten efter den andra. Klagomålen derifrån höras ganska hjert, men vi hafva emottagit den nya lagen, och den måste således efterlefas. Enahanda förhållande skulle möjligen kunna inträffa, sedan häradet erhållit sin representation, ifall förevarande förslag antages, och vi få höra samma skri och klagan från landet öfver, att vi just genom den nya lagstiftningen ådragit oss en ny skatttitel, som vi icke hade förut.

Jag kan således icke finna annat, än att jag bör med min röst afstyrka bifall till Utskottets förevarande hemställan.

Friherre af Schmidt: Lag-Utskottets nu förevarande utlåtande är af en så stor vikt och betydelse, att jag måste anhålla om Kammarrens uppmärksamhet för några ögonblick, särdeles då jag genom en nära tretioårig erfarenhet i handläggningen af kommunala angelägenheter ej i likhet med motionärerne kommit till insigt om behovet af en ny Representation för häradskommunen. De frågor, som enligt motionernas innehåll skulle tillkomma häradsrepresentationen att handlägga, såsom "snöskottning, kronobrefbäring, tingshusbyggnad, vägomläggning och broars underhåll", äro alla af den beskaffenhet, att de utan denna nya institution kunna ombesörjas. Om ock å en eller annan ort dessa frågor varit svårlösta, förefinnes det likväl ej i allmänhet så stor svårighet att lösa dem, att det därför är nödvändigt att genom en lag för hela riket inrätta en sådan ny institution.

Af dessa omförmälda ärenden hafva flera, särdeles de beträffande vägomläggning, hittills utgjort föremål för landstingens och länsstyrelsernas omsorger. Dessa myndigheter skola, enligt mitt förmenande, icke sakna till sitt biträde män, som af intresse för allmännyttiga företag äro beredde att uppoffra tid och möda. Om denna uppoffring sker frivilligt, kännes den mindre tung, än om den ålägges genom tvång, och för länens styresmän skall det otvifvelaktigt vara större tillfredsställelse att genomdrifva nyttiga företag på det frivilliga nitets väg än med användandet af lagens hammare. Åtminstone är min känsla sådan och skulle äfven vara det, om jag sjelf vore å en sådan plats. Ega herrar landshöfdingar en annan erfarenhet, så beklagar jag dem, men jag vill icke med min röst bidraga till införandet af något nytt, som ådrager ej mindre den enskilde uppoffring af tid och möda än ock det allmänna stora kostnader.

Några ord i § 2 af föreliggande förslag, der det heter: "äfvansom andra för häradet gemensamma angelägenheter, hvilka af Konungens befallningshafvande till häradsfullmäktiges behandling öfverlemnas", — gifva mig skälig anledning förmoda, att denna nya institution mindre skulle

vara ett medel i kommunens hand att sjelf ordna sina angelägenheter, hvilka hittills vid tingsbordet kunnat i allmänhet lätt och utan betydligare kostnader ordnas, än snarare ett medel i länsstyrelsernas händer att tidigare genomföra nyttiga företag, hvilkas utförande utan denna lag måhända skulle dröja något, men hvilka kanske ock behöfva mognas af tiden, eller hvila i afvaktan på den stund, då ortens ekonomiska ställning bäst medgifver deras verkställande.

Den som erfarit svårigheten af att få personer att åtaga sig förvaltningen af de kommunala angelägenheter, som förekomma inom den mindre kommunen eller socknen, skall lika med mig finna, hvilken större svårighet skulle uppstå att finna duglige och redbare personer villige att åtaga sig ifrågavarande uppdrag, som, efter hvad jag kan tycka, att döma af förslaget, erfordrar ej mindre tidsuppoftning än äfven stora kostnader till följd af de många och långa resorna och af det myckna skrifveriet m. m.

Det förhåller sig så, som i motiveringen af betänkandet yttras, att denna fråga icke är ny. Redan vid 1853—1854 årens riksdag deltog jag i Sammansatta Lag- och Ekonomi-Utskottet i behandlingen af detta ärende. Sedan dess bearbetades denna fråga vidare af en komité, men då förslaget icke blef antaget på samma gång som de andra kommunalförfattningarne, så återkom frågan till 1863 års riksdag i form af motion, som af Ekonomi-Utskottet afstyrktes och sedan äfven af Riksdagen afslogs. Detta förslag har hittills icke blifvit lag oaktadt dess ålder, och jag skulle högeligen beklaga, om det nu dertill blefve antaget.

En reservant till nu förevarande utlåtande säger: "Otvifvelaktigt är ock, att dylika företag bättre och lämpligare utföras af den större kommunen, laudstingsområdet, än af det mindre, häradet, hvartill kommer, att den beskattningsrätt, som blefve oskiljaktig från en representation med förevarande omfattning, säkerligen icke skulle med förtroende välkomnas." I detta sista instämmer jag och skulle anse mig icke hafva rätt uppfattat det förtroende, som blifvit mig lemnadt, då jag valdes till ledamot af Andra Kammaren, om jag ej vid detta tillfälle protesterat emot ifrågavarande förslag. Det klagas med allt skäl öfver de tillväxande kommunalskatterna, men, mine Herrar, om vi antog detta förslag, så är det min öfvertygelse, att dessa skatter komme att högst betydligt förhöjas, och dertill vill jag ej en gång medelbart bidraga. Det är på denna grund hufvudsakligast, som jag vördsamt anhåller om proposition på afslag å Utskottets förslag.

Herr Appellofft: Då Utskottet i sitt motiv för tillstyrkande af en häradsrepresentation yttrat, "att samma är högst behöflig, och hurusom saknaden deraf medför stora olägenheter och hinder vid ordnandet af sådana angelägenheter, som röra häradet, samt att häradsrätten i anseende till mängden af öfriga der förekommande mål icke alltid kunnat derät egna den fullständiga utredning, som varit önskvärd," så torde det vara öfverflödigt, att jag närmare yttrar mig om denna institutions behöflighet, utan vill jag i stället endast hålla mig till den praktiska sidan af förslaget, för att framställa, huru den vid tillämpningen skulle komma att utfalla. Det är oss alla bekant, att häraderna inom fögderiet hafva

både många och tryckande onera gemensamma, utan att vid de sammanträden, som hållas inför häradsrätt för ordnandet häraf, ega någon beslutanderätt. Förslag till t. ex. brefbäring, snöskottning m. m. uppgöras af kronofogden och föredragas å tinget för kommunernas ombud. Det är knappast möjligt, att vid en flygtig uppläsning af så vidlyftiga förslag derom kunna bilda sig något sjelfständigt omdöme, så att ombudens anmärkningar sällan kunna afse några väsendtliga förändringar. Dessa kronofogdens förslag öfverlemnas, åtföljda af domarens yttrande, till Konungens befallningshafvande för dess godkännande. Äfven sättet för dessa oneras utgörande bestämmes af Konungens befallningshafvande och detta vanligen genom entreprenadauktion. Här föreligger oss således till besvarande den enkla frågan, "är det fördelaktigare och ledande till mera besparing, om häradsboarne sjelfva få afgöra, huru dessa onera skola utgöras, eller att öfverlåta det åt vederbörande auktoriteter?" Svaret härpå torde icke vara tvifvelaktigt. Enligt en af mig till Utskottet lemnad promemoria utgöra utgifterna för dessa onera i det fögderi der jag är bosatt cirka 10,500 R:dr, deribland icke mindre än 100 R:dr årligen för brefbäring emellan postkontoret och fögdens i samma stad varande bostad. Dessa afgifter uppbäras dessutom af kronobetjeningen i början på året och innehafvas utan uppbördsmanansvar och utan att någon redovisning lemnas de skattskyldige för dessa medels användning. Dessa skäl torde vara tillräckliga för en önskan att häruti erhålla en ändring; men å andra sidan har man befarat, att en sådan institution skulle medföra ökade kostnader, och man har derved, kanske icke utan skäl, erinrat sig vår temligen dryga landstingsskatt. Min motion afser icke en ökad beskattning, utan tvärtom. Hade jag varit öfvertygad om, att den ifrågavarande institutionen i ringaste mån skulle komma att öka kommunernas utgifter i stället för att minska dem, hade min motion aldrig framkommit, enär jag nogsamman känner kommunernas redan förut dryga onera; men då jag är öfvertygad om, att en icke så ringa besparing i dessa onera skulle, åtminstone å de flesta ställen, härigenom åstadkommas, kan jag icke annat än yrka bifall till Utskottets förslag. För att emellertid förekomma all möjlighet till ökad utgift och göra förslaget mera antagligt af dem, som här för hysa farhåga, vill jag föreslå, att 2 § 1 mom. måtte erhålla den lydelse: "Häradsfullmäktige tillkommer att handlägga sådana för häradet gemensamma ärenden, som hittills enligt lag eller särskilda författningar skolat af menighet eller dess ombud inför häradsrätten behandlas," samt att hela 5 § utgår. Då kan inga andra ärenden förekomma, än de som redan i lag äro bestämda, och således icke heller andra utgifter, än de vi redan ega; enda skilnaden blir då den, att häraderna få sjelfva ordna och besluta härom. Måne icke detta skulle leda till en icke obetydlig besparing? Ombudens inställelse vid häradsnämndens sammanträden motsvara kostnaden för deras inställelse inför häradsrätten. Den enda nya utgift, som således möjligen skulle komma i fråga, vore arfvode för ett skrifvarebiträde åt ordföranden, men enär häradsnämnden får mindre göromål än kommunalnämndens ordförande, torde denna utgift icke blifva betydlig och till mångdubbelt belopp ersättas genom besparing i andra utgifter. Med de förändringar jag föreslagit i Utskottets förslag, anser jag mig äfven hafva besvarat 1 mom. i den deremot afgifna reservationen, och

hvad 2 mom. angår, torde jag endast behöfva erinra dels om 10 § i förordningen om kommunalstyrelse på landet, dels om 3 § 2 mom. samt 10 § 1 mom. af Utskottets utlåtande.

Jag får således på anförda skäl yrka bifall till Utskottets förslag, med de förändringar jag förut anført.

I anledning af det yrkande, som Herr Appellofft framställt i fråga om 2 § i Utskottets förslag, erinrade Herr Talmannen, att endast 1 § vore föredragen. Då emellertid denna § innehöll de allmänna bestämmelser, som skulle ligga till grund för den nya institutionen i dess helhet, funnes visserligen icke något hinder att under föredragning af § 1, diskutera jemväl andra delar af förslaget, i den mån sammanhanget dertill gáfve anledning, men de särskilda ändringsyrkanden, som rörande förslaget följande §§ blefve framställda, kunde icke göras till föremål för propositioner, förrän samma §§ kommo under föredragning och borde alltså då förnyas. Efter denna erinran af Herr Talmannen lemnades ordet åt:

Herr Kolmodin: Såsom ledamot af Lag-Utskottet har jag i min ringa mån medverkat till framläggandet af det förslag, som nu är under behandling, och anser jag mig därför pligtig att i några ord framhålla de skäl, som bestämt min åsigt i denna fråga.

Jag kan icke neka, att de anmärkningar, som blifvit af de första tvänne talarne gjorda mot förslaget, satt mig i icke ringa förlägenhet. Den förste talaren anmärkte nemligen, "att kommunalandan i vårt land vore så föga utvecklade, att man icke kunde räkna på, att en ny institution i den riktning, förslaget afsåge, skulle blifva omfattad med särdeles förkärlek." Den andre talaren sade sig vara öfvertygad, "att såväl landstingen som länsstyrelserna aldrig skulle sakna patriotiske män, hvilka vore villige att offra både tid och krafter för de allmänna angelägenheternas skötaende, utan att vara dertill af lag förbundne." Redan dessa, de båda talarnes mot hvarandra stridande åsikter om vårt lands kommunalanda bragte mig i förlägenhet, men denna växte betydligt, då den sednare af desse talare, till hvad han kort förut yttrat, fogade den förklaring, "att hvar och en, som kände svårigheten af att i socknekommunen finna ledamöter, som vilja åtaga sig uppdraget att handhafva kommunens angelägenheter, icke kunde hafva någon förhoppning om att påträffa duglige och redlige män, som vore hågade att inträda i den nu föreslagna representationen. Att vederlägga en sådan dubbelhet i argumentationen är svårt nog, om man ej får antaga, att den helt enkelt vederlägger sig sjelf, och jag skall därför nöja mig med att förklara, att jag anser såväl dessa ljusa förhoppningar som mörka farhågor vara lika oberättigade.

Hvad nu sjelfva förslaget angår, så tror jag att dess syfte lättast göres begripligt genom en öfversigt af det hela. I Lag-Utskottet vann motionärens framställning från flera håll understöd, ej blott af personer hvilka, såsom jag, i egenskap af socknedeputerade deltagit i behandlingen af häradets angelägenheter inför häradsrätt, utan äfven af gamla, erfarne landtdomare, hvilka såsom ordförande i häradsrätterna ledt dylika förhandlingar. A båda sidor var man ense om, att det nuvarande sättet för

dessa ärendens behandling medförde åtskilliga olägenheter. Förutsatt äfven, att häradsrättens ordförande är en i dylika frågor fullt hemmastadd man och bekant med de lokala förhållandena, så är han likväl oftast af de ärenden, som egentligen utgöra föremål för häradsrättens verksamhet, under de pågående rättegångsdagarne, så jägtad, att han omöjligen kan åt behandlingen af de förstnämnda, som enligt Utskottets förslag för framtiden skulle komma att tillhöra häradsfullmäktiges pröfning, egna den uppmärksamhet och omsorg som de oeftergiffligt kräfva, såvida man vill ernå ett tillfredsställande resultat. A andra sidan inträffar ofta, att en ung man, tillförordnad domare i orten och fullkomligt obekant så väl med saken i fråga som med befintliga lokalförhållanden, skall handlägga dessa ärenden. Man kan nemligen vara en duglig jurist, utan att vara fullt hemmastadd i administrativa göromål. Under sådana förhållanden vore det att fordra mera än mänsklig förmåga kan åstadkomma, om man väntade, att det utlåtande, som häradsrätten i ärendet afgifver — antingen nu tiden för dess behandling varit för knapp eller ordföranden för detsamma betydelse främmande — skulle innehålla en fullständig utredning och belysning. Då nu härtill kommer, att Konungens befallningshafvande, som i vissa af dessa frågor meddelar definitivt beslut, sålunda har att grunda detsamma på denna föregående, mången gång ytliga och ofullständiga utredning, inser man lätt, att ärendet löper fara att blifva ordnadt på ett för vederbörande föga tillfredställande sätt. I frågor åter, som icke afgöras af myndigheterna, inträffar, att åtskilliga ombud infinna sig med begränsade fullmakter och derigenom blifva förhindrade från att deltaga i öfverläggningen och beslutet i annan riktning, än de medförda kommunalstämmoprotokollen anvisa.

Man har talat om, att majoritetsförtrycket är förhatligt, men här kan inträda ett än mera förhatligt förtryck — minoritetsförtrycket. Dessa skäl, hvilka borde vara kända af alla, som deltagit i handläggningen af dylika ärenden, verkade och inom Utskottet derhän, att detta ansåg sin skyldighet vara att framkomma med ett förslag. De största svårigheterna härvid mötte vid bestämmandet af gränsen för häradsrepresentationens verksamhet, så att den ej måtte intränga å landstingets. Jag vill ej säga, att Utskottet lyckats att fullständigt lösa dessa svårigheter, men det vågar jag emellertid påstå, att Utskottet gjort sig den största möda i sådant afseende. Man har sökt vinna detta syfte, genom att till häradsfullmäktiges behandling förlägga alla de ärenden, hvilka enligt nu gällande lag skola på ett särskildt sätt behandlas, d. v. s. sådana i hvilka häradets deputerade skola höras inför häradsrätten. Men då lagstiftaren icke mäktar förutse hvilka nya frågor för framtiden kunna falla inom samma kategori, och då redan åtskilliga ärenden finnas, hvilka icke kunna inrymmas under densamma, såsom frågor rörande distriktläkareboställen m. fl., så var det nödvändigt att uppfinna en annan utväg för att få äfven dessa ärenden under häradsfullmäktiges behandling. Såsom den säkraste utvägen fann man då, att åt Konungens befallningshafvande, hvilken redan egde rätt till initiativ i en mängd frågor, anförtro det äfven i dessa, en åtgärd som man ansåg vara för menigheten betryggande, i syfte att hindra häradsrepresentationen från att ingripa i landstingets verksamhet, emedan läns-

styrelsen nödvändigt måste vara angelägen att hålla dessa båda institutioner inom hvarderas behöriga gränser.

Farhågan för ökad beskattning, hvilken blifvit af tvänne talare, som opponerat sig emot förslaget, framhållen, sökte man förebygga genom att icke lemna häradsfullmäktige motionsrätt eller låta förslag från enskilda kommuner förekomma annorledes än efter Konungens befallningshafvandes föregående pröfning. Stadgandet att Konungens befallningshafvande skall ega initiativrätt är således icke tillkommet, för att lägga i Konungens befallningshafvandes hand makten att genomdrifva reformer utan för att be- taga menigheten farhågan, det häradsfullmäktige skulle göra ingrepp på främmande område eller ock blifva ett nytt och verksamt beskattningsmaskineri.

Genom den reservation, som finnes bifogad betänkandet, hafva åtskilliga anmärkningar mot förslaget framställt, och de hafva äfven blifvit reproducerade under den föregående diskussionen. Framför allt har det blifvit framhållet, att genom valsättet personer, som icke hade direkt intresse i de omhandlade frågorna, skulle komma att deltaga i deras behandling. Det är en sanning; men Utskottet har i sina motiver påpekat, att det likväl svårigen kan hända, att på något enda ställe majoriteten kan komma att bestå af sådana personer. Det är alldeles otänkbart, att de valberättigade skulle till den grad förbise eget intresse, att de skulle kasta från sig de angelägenheter dem tillhörde på personer, som saknade, strängt taget, allt intresse för deras utgång. Emotser man med sådant misstroende denna representation, hvars medlemmar enligt förslaget komme att utses i samma ordning som valmän för tillsättandet af landstingets ledamöter, huru skall man då kunna tro, att landstinget bevakar allmänhetens intressen. Ja, den anmärkning, som här blifvit gjord mot häradsrepresentationen, drabbar med lika fog landstinget, kommunalfullmäktige m. fl.

Här har äfven blifvit påpekadt, att vissa delar af häradet kunde intressera sig mera för vissa frågor och genom en fint lätt lyckas att kasta dem på häradsdeputerade. Jag får derpå svara, att i författningen är förutsedt, att frågor kunna röra flera härader, delar af särskilda härader och vissa kommuner af samma härad, och att särskilda bestämmelser för sådana fall blifvit föreslagna, så att deputerade från de i frågan intresserade orterna kunna, i egenskap af häradsfullmäktige, sammankomma för gemensam öfverläggning och beslut. Jag hänvisar i detta hänseende till den föreslagna författningens § 3 mom 2.

Dessutom har reservanten anmärkt, att vi allaredan hafva författningar, efter hvilka dessa ärenden skola behandlas. Ja, jag tror att i vårt land, som under århundraden egt lagbunden ordning, finnes intet område inom lagstiftningen, som är i det primitiva tillstånd, att alla föreskrifter saknas rörande behandlingen af dithörande ärenden. Frågan gäller ju nu endast, om dessa föreskrifter skola bibehållas, eller om de äro föräldrade och böra utbytas mot andra mera passande.

Vidare har här ordats om de stora kostnader, hvilka den nya institutionen skulle föranleda. Jag tager mig härvid friheten erinra, att i förslagets § 1 står, det häradsfullmäktige skola utses på samma sätt som elektorerna för val af landstingsmän, och att det vidare i § 4 är föreskrifvet,

det de skola sammanträda å häradets tingsstad första dagen af sommartinget, eller, der sådant ting icke hålles, å första dagen af vintertinget. Det är en ganska genomskinlig tanke, ehuru den naturligtvis icke kunde inskrifvas i lagen, att kommunerna, på samma gång de utse elektor för val till landstingsmän, tillika äro i tillfälle att utse häradsfullmäktige, i följd hvaraf också den resa dessa elektorer måste göra för väljande af landstingsledamöter, sammanfaller med den färd, som de böra företaga, för att inställa sig vid häradsfullmäktiges enda ordinarie sammanträde på året. Jag tror således ej, att en enda skillings ökad resekostnad skall drabba den kommun, som uppmärksamt aktgifver på och i tillämpningen följer denna författning.

Nu frågar jag: äro olägenheterna af de bestående föreskrifterna så allmänt insedda, att man önskar en förändring? I så fall vågar jag tro, att ingen våda är förenad med antagandet af nu föreliggande förslag. Vill man åter icke förändra det bestående, då skall Lag-Utskottets ledamöter, ändock deras förslag faller, vara lugna i medvetandet af att hafva gjort så godt de kunnat, och i vissheten om att hafva verkställt ett förarbete, som utan tvifvel skall komma till heders, när den vind, som blåser emot i dag, hinner att vända sig.

Man har slutligen anmärkt, att kommunalinstitutionerna i allmänhet äro allt för litet verksamma och till och med benägna att försjunka i fullkomlig apati, om jag så får säga. Det vore derföre intet skäl att öka deras antal. Jag tror tvärtom, att denna institution blefve den enda ibland dem, som icke skulle komma att lida af denna svaghet. Då man genom begränsning af omfånget för dess verksamhet betagit den möjligheten att göra ingrepp på de öfriga kommunalinstitutionernas område eller att framkalla ökad beskattning; så har man ju tillika genom inskränkning af sammanträdena till de fall, då kallelse af Konungens befallningshafvande dertill för angifvet ändamål föranleder, hindrat att häradsfullmäktige någonsin skola komma tillsammans, utan att till deras behandling föreligger något för kommunen viktigt och betydelsefullt ärende. Vi äro sålunda, med afseende på denna institution, skyddade såväl mot faran, att den skall blifva en beskattningsmakt, som kommer att trycka kommunerna, som ock förvissade, att den ej bör kunna blifva en tom form utan innehåll.

Jag får således, enär jag icke till följd af afståndet från talaren, förmådde uppfatta Herr Appelloffts ändringsförslag och dessutom icke tilltror mig kunna på stående fot gå in på det af honom framställda yrkandet, anhålla om bifall till Lag-Utskottets betänkande.

Herr Engman: Jag har i likhet med föregående talare deltagit i behandlingen af förevarande fråga i Lag-Utskottet, men jag är af motsatt åsigt med honom om fördelarne af den ifrågasatta institutionen. Då frågan först föredrogs inom Utskottet, motsatte jag mig förslaget och erinrade att, hvad särskildt Norrland beträffade, denna stora del af riket icke komme att hafva den ringaste nytta af denna nya inrättning. Detta var skäl nog för mig att motsätta mig förslaget, men jag har äfven haft andra sådana, ty om förslaget bifölles, blefve följden deraf en ny vägdelning i hela riket inom hvarje tingslag, hvarje härad, med deraf föranledda betydliga kost-

nader. Dessutom äro de frågor, som den nya häradsrepresentationen skulle behandla, icke af beskaffenhet att de ej kunna fördelaktigt lösas på det sätt hittills egt rum, åtminstone i Norrland, och det förefaller mig underligt att, t. ex. i fråga om snöskottning och vägunderhåll, det skall vara svårare att ordna förhållandena i södra och nellersta Sverige, som har mycket lättare kommunikationer än Norrland, och i allmänhet nästan ingen snö.

Då nu föreliggande förslag, som afgifvits af Herrar Faxe, Ribbing och Kolmodin, åt hvilka sådant blifvit uppdraget, inkom till Utskottet, yrkade jag, att i den nya lagen skulle intagas bestämdt stadgande derom, att det skulle bero på vederbörande kommuner sjelfva att antaga densamma, men mitt förslag vann ej majoritetens bifall. Fortfarande vidblifver jag dock min åsigt. Det är min öfvertygelse, att denna nya institution skulle blifva en ny beskattningsmaskin till utpressande af nya bördor af det redan tryckta folket, och då det redan förut finnes tillräckligt med beskattningsmaskiner, hemställer jag om ovilkorligt afslag å det förevarande förslaget.

Herr Hierta: Herr Talmannen har redan tillkännagifvit, att diskussionen må röra sig om betänkandet i dess helhet, och att hvarje paragraf derefter kommer att föredragas särskildt. Jag har icke fullkomligt uppfattat, om meningen dermed är att diskussion sedan får ega rum jemväl vid föredragningen af de särskilda paragraferna. Bäst vore, tyckes det mig, om diskussionen från början finge fritt röra sig öfver så väl betänkandet i dess helhet som hvarje särskild paragraf, och att de yrkanden, som derunder blefve framställda, antecknades af Herr Talmannen, så att sjelfva besluten öfver de särskilda paragraferna derefter kunde fattas utan återkommande diskussion.

Jag anmälde mig till erhållande af ordet straxt i början då förslaget föredragits, för att få framställa de anmärkningar deremot, som syntes mig förefinnas. Derefter hafva emellertid flera talare kommit mig i förväg och framställt samma anmärkningar, som jag tilltänkt, på ett så fullständigt sätt att jag nu kan fatta mig ganska kort.

Ehuru önskvärdt det synes mig vara, att folket sjelft genom häradsrepresentationen toge sina angelägenheter om hand, så tyckes mig dock författningen vara affattad så oförsigtigt, att vådor kunna inträffa, såsom föregående talare äfven påpekat. Det är nemligen bestämdt i 2 §, att häradsfullmäktige tillkommer att handlägga sådana för häradet gemensamma ärenden, som hittills enligt lag och särskilda författningar skolat af menighet eller dess ombud inför häradsrätten behandlas, äfvensom andra för häradet gemensamma angelägenheter, hvilka af Konungens befallningshafvande till häradsfullmäktiges behandling öfverlemnas. Nu har den ena af motionärerna sjelf under diskussionen förklarad att han afstår från förslaget i fråga om det sednare slaget af ärenden, i följd hvaraf således återstår till häradsfullmäktiges behandling endast de ärenden, som enligt lag eller särskilda författningar skolat af menighet eller dess ombud inför häradsrätten behandlas. Samme motionär har ock angifvit några skäl, på grund af hvilka han tror, att den föreslagna institutionen, långt ifrån att leda till ökad tunga för häradsboarne, komme att i följd af den gemensamma öfverläggnings- och beslutanderätten medföra en lättnad.

Ehuru jag icke eger så stor kännedom i denna sak som mången ledamot från landsorten, ber jag dock att få fästa uppmärksamheten på några betänkligheter, som man synes mig kunna a priori bedöma. Det förekommer nemligen i fråga om sådana ärenden, hvori häradsmenigheten skall höras inför häradsrätt, att hvar och en som anser att beslutet i sådant ärende kränker hans rätt som individ, har rättighet att deröfver besvära sig och å högsta ort söka ändring. Denna förmån skulle till stor del försvinna genom inrättandet af denna institution. Ty om häradsfullmäktige fattat beslut i en sak, skulle visserligen besvär deröfver kunna anföras hos Konungens befallningshafvande, men dessa besvär kunna egentligen mera sällan upptagas på den grund, att den ena eller andra individen icke skulle vara förpligtad att deltaga i vissa skyldigheter, och emedan meningen med hela författningen är att majoriteten skall besluta för allas räkning, med rättighet att lägga skatt å andra blott derföre att de äro boende inom häradet, utan att de enligt lag vore skyldige att i denna skatt deltaga. I fall den delen af förslaget bibehålles, deri Konungens befallningshafvande tillerkännes initiativrätt och sådana ärenden af häradsfullmäktige behandlas samt derefter besvär deröfver hos Konungens befallningshafvande anföras, så finnes presumtion för den mening att Konungens befallningshafvande icke skall vara just benägen att upphäfva ett beslut, innefattande bifall till ett förslag, som Konungens befallningshafvande själf framställt. På dessa skäl är jag af den mening, att man af denna institution kan befara ett majoritetsförtryck, som är vådligt för en sådan inrättning. Man kan häremot invända, att ett sådant förtryck måste ega rum inom vissa församlingar, t. ex. inom den största representativa församling, Riksdagen. Förutom det skäl, att någon församling måste finnas, som utöfvar högsta makten, får härvid erinras, att i representationsförfattningen finnas till förekommande häraf flera mesyrer, flera försigtighetsmått vidtagna, hvilka lemna tillfälle till rådrum, åtminstone någon tids rådrum emot förhastade beslut och består i bordläggning, i remisser och återremisser till Utskott, i Representationens fördelning i tvänne Kamrar, i gemensam votering i sista hand i somliga frågor, m. fl. dylika. Huru är deremot här förhållandet? Konungens befallningshafvande eger att fjorton dagar förut utlysa extra stämma i häradet. Vid detta tillfälle skall enligt förordningens 6 § ordföranden framställa ärendena till öfverläggning, efter hvars slut han framställer proposition så affattad, att den må kunna med ja eller nej besvaras. Det finnes ingen bestämmelse, som säger, att en eller flere ledamöter, med ett ord: minoriteten, vid detta tillfälle kan erhålla proposition å sin framställda mening. Det är således här den största fara för handen att en öfverraskning kan ega rum. Att icke någon skulle frukta derför, af det skäl att förslaget blifvit framlagdt af en myndighet, anser jag nog naivt att förutsätta, ty af gammal erfarenhet vet man, att det kan finnas personer, som intressera sig ganska lifligt för saker, som icke äro af bestämd nytta för mängden och som ej heller efter något längre rådrum skulle bifallas af mängden, men som kunna så bedrivas, att man erhåller bestämmande majoritet derför genom öfvertalningar, budskickningar o. s. v. Man har i detta fall en ganska talande erfarenhet, som jag tillåter mig återopa, just här ifrån hufvudstaden. Här hafva åtskilliga frågor förekommit, bland hvilka de om pre-

sterskapets lönekonventioner, uti hvilka tvänne gånger framlagdt förslag blifvit afslaget af församlingen, men återkommit tredje året, sedan man under tiden hunnit uppsamla ett visst antal röster af personer, hos hvilka man framställt sina önskingar, och hvarigenom desse blifvit lockade att närvara vid stämmorna. Öfrige församlingsboar deremot hafva icke varit vaksamma på hvad som hända kunde och försummat att besöka stämman, och på så sätt hafva för en tid af 25 år gällande beslut, hvilkas sanktionerande visserligen berott på Kongl. Maj:t, tillkommit genom nitet hos en ringa minoritet.

Här vid lag är dock icke så, att minoriteten af nyssnämnda orsak kan komma att diktera beslutet, ty samtliga deputerade skola här närvara och i beslutet deltaga. Dock tror jag, att här kan vara fara å färde, såvida ej en bestämmelse i författningen intages, att minoriteten eger rätt att erhålla uppskof, emedan öfverraskning kan befaras. Jag tror, att man bör vara mycket försiktig och ej införa ett sådant tillstånd, att folket sjelf ledsnar och anser som en börda den inrättning, som skulle vara dess eget skydd, ty då kunde hända det, som under frihetstiden äfven skett, att folket kastar sig i armarne på en annan makt, hvilken för folkets skull sopar bort just sådant, som för folket skulle utgöra en fördel.

Om icke Kammaren finner skäligt att återremittera betänkandet, i syfte att något försigtighetsmått borde införas till minoritetens skydd, och att den förändring i 2 § vidtages, som motionären nyss föreslagit, så tror jag att man helst bör rösta för att förslaget får ligga till sig till nästa år. Redan det är en fördel, att uppmärksamheten blifvit dragen åt denna fråga, så att folket i landet hinner att närmare tänka derpå och vänja sig dervid, och den största fördelen blifver då, att vi vid vår återkomst hit nästa riksdag mötas af ett bättre genomtänkt förslag.

Herr Carl Isak Bengtsson: I min hemort har visserligen, så vidt jag vet, icke försports något missnöje öfver det sätt, hvarpå häradets angelägenheter hittills förvaltats, men jag tror, att, om den här föreslagna nya konstitutionen bragtes till stånd, den skulle komma att medföra, jemte en betydligt ökad beskattning, andra icke ringa kostnader, emedan inom detta härad vanligen icke mindre än 40 elektorer deltaga i landstingsmannavalen, och följaktligen häradsfullmäktiges antal der blefve mycket stort, hvarföre jag för närvarande yrkar afslag.

Grefve Sparre: Jag börjar med det tillkännagivande, att jag icke med någon större ifver förordar ifrågavarande betänkande. Jag har ansett mig inom Utskottet icke kunna afstyrka motionärernes framställningar, derföre att jag omöjligan kunde för mig dölja, att i vår lagstiftning en brist i det afseende, motionerna beröra, verkligen förefinnes. Redan vid kommunalinstitutionernas första tillkomst väcktes inom den komité, som genom Kongl. Maj:ts nådiga förordnande tillsattes att utarbete förslag till öfriga kommunalförfattningar, äfven fråga om inrättande af en särskild häradsrepresentation, och bland de förslagen bifogade reservationerna finnas ock angifna de skäl, som tala för behofvet och nyttan af en sådan institution. Frågan derom föll emellertid, men behofvet kvarstår oförminskadt. Betänka vi ock saken närmare, mine Herrar, kan icke

förnekas, att icke blott under fordna tider häradet var den egentliga gemensamheten, den egentliga kommunen i vårt land, men att ännu i dag utgifter i fråga om underhåll af vägar, tingshusbyggnad med många flera angelägenheter utdebiteras på häradet. Otvifvelaktigt hade ock vid införandet af våra nuvarande kommunallagar, såsom äfven yrkades inom komitéen, det varit rättast att i första rummet tänka på en häradsrepresentation, ty det finnes i sjelfva verket — det måste erkännas — det finnes för närvarande icke några i lag gifna former för bestämmande af häradets gemensamma utskylder, för åstadkommande af en öfverenskommelse om de utgifter, som kunna drabba häradet för dess gemensamma behof. Genom en gammal praxis går i allmänhet så till, att häradets innevånare mötas inför häradsrätten och träffa der öfverenskommelse angående frågor, som afse vägunderhåll, tingshusbyggnad m. m., hvarefter de medel, som anses erforderliga för ändamålet, uttaxeras på innevånarne och uppbäras genom kronofogden. Men om, såsom ofta händer, en annan fråga uppkommer, hvilken icke är bland de i lag omnämnda och särskildt föreskrifna, om — för att taga ett ganska vanligt exempel — det blir fråga om att uppföra bostad för en provincialläkare, blir saken vanskligare. För ävägbringande af en öfverenskommelse härom finnes nu verkligen icke någon form bestämd, och jag måste säga, att jag, i min egenskap af Konungens befallningshafvande, skulle hysa tvekan, att, om någon enda medlem af kommunen med hänsyn till en dylik framställning förklarade: "nej, jag betalar icke något bidrag till denna skatt", — jag skulle, säger jag, vara ganska tveksam, huruvida jag i sådant fall verkligen egde rätt att uttaga den, då för det derom fattade beslutet icke finnes någon form i lag stadgad. Vid sådant förhållande och med den uppfattning jag eger om sakens vigt och beskaffenhet, torden I lätt finna, mine Herrar, att jag, såsom ledamot af Utskottet, hade ganska svårt att bestämdt afstyrka dessa motioner. Jag trodde dessutom — jag vill uppriktigt tillstå det — mig icke böra göra det äfven af en annan anledning. Det kommer så ofta på Lag-Utskottets lott att i födseln qväfva en mängd motioner, att jag ansåg Utskottet i detta fall icke böra vägra sin medverkan till en utredning af den onekligen vigtiga frågan, eller undandraga sig att åtminstone framlägga ett förslag till författning, på det att Kammaren, om den ville fatta ett beslut i den syftning motionerna innehålla, skulle hafva något material att bygga på. Jag tror mig emellertid nu finna, att Kammaren icke är synnerligt angelägen om hela saken eller benägen för den åtgärd, som åsyftas, för att förverkliga den.

Jag skall vid sådant förhållande icke spilla många ord på förordandet af den nu föreslagna 1 §. Jag nekar icke till, att den fruktan kan vara ganska befogad, som jag här hört uttalas af flera ledamöter. Det är långt ifrån omöjligt, att en ny så beskaffad institution som denna skulle medföra nya skattebördor, blifva, såsom man sagt, en beskattningssinrättning eller en beskattningsskinn. Jag bestrider detta icke, och jag känner mig ur denna synpunkt förhindrad att med större ifver påyrka dess införande. Men å andra sidan kan, på grund af den erfarenhet jag dels såsom landshöfding och dels såsom medlem af kommunen, varit i tillfälle att förvärfva, jag icke heller förneka, att något skäl dock förefinnes för förslaget antagande. Kronofogdarne uppbära för närvarande för hä-

radets räkning en mängd medel, såsom snöplogspenningar, till underhåll af milstolpar m. m., men i lag finnes dock icke någon form bestämd till redovisningen af denna uppbörd. Efter hvad jag hört, lär det i somliga orter gå så till, att häradet utser vissa personer, hvilka i egenskap af revisorer granska räkenskaperna. Men i det län jag tillhör är detta icke förhållandet, och med den största förvåning har jag kommit under fund med, att dessa medel, uppburna af kronofogdarne, icke af dem behörigen redovisades. Ja, det har till och med hänt, att uppbörden fortgått, men någon redovisning för densamma icke lemnats under en tid af tio år. Då jag först kom till länet, sökte jag sätta saken i gång. Jag skref till härads höfdingen i den ort, der jag fann bristen i detta hänseende isynnerhet påtaglig, och begärde att han skulle utlysa ett sammanträde; men han svarade: "nej, det är icke min skyldighet". Så står det till och onekligen är detta förhållande icke sådant det bör vara, ty då så betydliga medel samlas och uppbäras af vederbörande tjänstemän, måste det vara i sin ordning, att de för dem afgifva fullständig redovisning. Men i sådant fall måste också finnas någon, som granskar deras räkenskaper och affordrar dem denna redovisning — det måste med ett ord vara så stäldt, att fogdarne hafva någon myndighet, inför hvilken de kunna redogöra för sin förvaltning. Af en bland motionärerne har blifvit upplyst, att kommuner finnas, der dessa årliga utgifter till gemensamma behof uppgå till högst betydliga belopp, och jag tror till och med, att i ett tingslag de uppgäfvos utgöra ända till 10.000 R:dr om året. Det gick, som han sade, på det mest primitiva sätt till med förvaltningen af dessa medel, och det kan derföre icke väcka någon förundran, att, då man tänker på saken, man finner, att detta är en brist i vår lagstiftning, som torde böra afhjelpas. Emellertid har jag med glädje erfarit, att denna brist icke kännes lika tryckande öfver hela riket; och då herrarne i öfrigt icke ännu synas mig benägna för denna institution, får jag för min del nämna, att jag med den största undergifvenhet skall underkasta mig edert beslut, under förhoppning att ur den gömma, der författningsförslaget nu lägges till hvila, det i sinom tid, då behovet af en lagstiftning i ämnet låter sig kännas tydligare, skall åter träda i dagen och lända till någon nytta, så att Utskottets arbete i allt fall icke varit förgäfvos.

Hvad för öfrigt angår de anmärkningar, som nu blifvit framställda mot förslaget, så och då jag icke tror, att detsamma vinner sympatier, anser jag det icke vara nödvändigt för mig att ingå i särskildt svaromål på dem alla. Det vore att onödigt taga herrarnes tid i anspråk, och jag upptager den tyvärr ändock måhända allt för mycket. Det enda, som jag vill försvara, är stadgandet, att Konungens befallningshafvande skulle ega att bestämma, hvilka för häradet gemensamma angelägenheter borde till häradsfullmäktige öfverlemnas, mot hvilket stadgande en talare hemtat anledning till den anmärkning, att den nya institutionen derigenom skulle blifva beroende af nämnda myndighet. Jag anser mig böra meddela, att Utskottet varit fullkomligt enigt derom, att en dylik bestämmelse borde i författningsförslaget intagas just för att förekomma, att om man medgäfvos den nya representationen initiativ, den skulle missbruka denna rätt och sålunda blifva hvad man kallat en "beskattningsinstitution". Ty vi förutsågo alla, att, om vi gjorde en lag, enligt hvilken det finge bero

på hvarje särskild ledamot att föreslå åtgärder, föranledande till nya skatter, detta just skulle framkalla den våda, man ändock befarar, den nemligen af en allt för betungande beskattning. Då åter man af sådan anledning ville inskränka fullmäktiges befogenhet derhän, att endast sådana frågor kunde bliwa föremål för deras handläggning, hvilka redan enligt lag hvilade på häradet; och då man likväl förutsåg, att frågor äfven kunde förekomma, som rörde häradet ensamt och måste bero af häradets *eget* bestämmande, hvilket är fallet, bland andra, med den om bostad åt provincialläkare, å hvilken jag redan rästat uppmärksamhet, ansåg man, att ett korrektiv mot nya projekter borde sökas, att man borde söka sätta en gräns för ett allt för stort hopande af sådana förslag, och då funno vi Konungens befallningshafvande vara den myndighet, hvars granskning hvarje ärende borde genomgå, innan det öfverlemnades till häradsfullmäktiges bedömande. Detta har varit det hufvudsakliga motivet till förslaget innehåll i denna del, och jag kan försäkra, att någon afsigt att öka Konungens befallningshafvandes makt visserligen icke på något sätt föranledt detta stadgande från Lag-Utskottets sida.

Hvad vidare beträffar en annan anmärkning derom, att i följd af det föreslagna valsättet, hvilket grundade sig icke på fyrktalessättningen utan på folkmängden, skulle till fullmäktige kunna väljas sådana personer, hvilka icke drabbades af de utgifter, som häradsrepresentationen kunde komma att besluta, ber jag att först och främst få erinra derom, att om också inom någon kommun sakerna komma att gestalta sig på sådant sätt, att de, som innehafva det största fyrktalet, icke vore jordegarne, samt till följd deraf den valde icke vore jordegande, föga sannolikhet finnes därför, att detta, säkerligen mera enstaka resultat af valet skulle utföra någon verkan inom sjelfva häradsinstitutionen, ty nog veta vi väl, att det blefve jordfyrkarne, som der finge den största talan. Jag tror således icke, att i *valsättet* finnes mycken anledning till den farhåga man uttalat för ett majoritetsförtryck af antydd natur, då för gifvet lärar kunna antagas, att, om blott jordbrukarne äro någorlunda vakna, de hafva i sin makt att välja representanter, som bevaka deras intressen.

Det är egentligen dessa båda anmärkningar jag af särskilda skäl velat nu upptaga till bemötande för att försvara Utskottet mot förebräelsen för bristande förutseende. Jag kommer således att härtill inskränka mitt försvar, och jag upprepar att, ehuru jag deltagit i förslaget utarbetande och framläggande för Kammaren, jag fullkomligt väl förutsett, att det icke skulle tillvinna sig större sympatier, emedan detsamma onekligen kan medföra en ökad beskattning. Men jag tror, att en *annan* gang, då I, mine Herrar, kommen att närmare tänka på de verkliga brister, som, af mig i korthet antydda, i fråga om förvaltningen, revisionen och användandet af häradenas medel förefinnas, och då den tid inträder, att folket mer och mer i egna händer öfvertager vården om sina angelägenheter och tjänstemännens inflytande minskas, men säkrare kontroller blifva en ökad nödvändighet, *då* föreställer jag mig ock, att behovet af denna institution skall djupare kännas och äfven behjertas liffigare. Emellertid vill jag för närvarande yrka hvarken bifall eller afslag, utan öfverlemnar helt och hållet pröfningen åt Kammaren.

Herr Östman: Man har tid efter annan sökt att borttaga öfverflödiga institutioner och förenkla våra styrelseformer. Så har man borttagit hamnrätterna, bergstingsrätterna, kämmersrätterna och lagmansrätterna, ja, till och med förenat Bergskollegium med Kommersekollegium. Och då man med afseende å folkets sjelfstyrelse stadgat om kommunalstämmor och kyrkostämmor äfvensom om landsting, synes mig, som skulle dessa institutioner böra vara tillräckliga för ordnandet om och omsorgen för hvad som rör kommunerna, hvadan jag anser, att så kallade häradsnämnder icke äro af behovet påkallade, och yrkar fördenskull afslag å det föreliggande betänkandet.

Herr Ola Jönsson: Jag anser ingalunda förslaget så förkastligt, som åtskillige talare här velat framhålla det. Otvifvelaktigt torde det väl vara, att de angelägenheter, som här åsyftas, hafva utsigt att blifva bättre handlagda af en särskild häradsnämnd, än om de behandlas af så kallade sockneombud, hvilka utses för hvarje sammanträde.

En af förslagens förtjenster är enligt mitt omdöme vidare stadgandet, att ledamöterna i häradets representation eller häradsfullmäktige skulle för hvarje kommun inom häradet utses på samma sätt och till lika antal som valmän för landstingsmän. Det kan väl icke vara så alldeles billigt, att små kommuner, såsom nu är händelsen, då för hvarje kommun utses ett ombud, vid afgörandet af frågor, som förekomma till gemensam behandling, utöfva ett allt för stort inflytande på de större kommunernas bekostnad. Men detta oaktadt vill jag icke obetingadt godkänna förslaget utan ett tillägg. Jag anser nemligen, att man icke bör göra stadgandet om häradsnämnd obligatoriskt. Sannolikt kan något häradsnämnd finnas, der man alls icke vill veta af en så beskaffad institution, och i sådant fall vore det enligt min föreställning hvarken rättvist eller billigt att der åvägbringa densamma genom tvång, helst man icke kan säga, att den är påkallad af en *absolut* nödvändighet. Det kan också hända, att de åtgärder, som af en sådan nämnd beslutas, blifva för häradet högst betungande samt derigenom framkalla ett betydligt missnöje; — och då vore det svårt, om icke häradsboarne egde makt att ånyo upplösa en institution, som visade sig medföra dylika verkningar. Jag har fördenskull trott, att i det förslag, som nu föreligger, man borde hafva infört samma tydliga stadgande, som i kommunallagen redan förekommer rörande val af kommunalfullmäktige, och enligt hvilket det lemnas kommunerna öppet att utse eller icke utse kommunalfullmäktige. Ett sådant stadgande vore efter mitt förmenande fullkomligt på sin plats äfven i förslaget om häradsfullmäktige, och med ett dylikt tillägg skulle jag för min del icke ett ögonblick hafva tvekat att skänka detsamma mitt bifall. Men då, såsom jag förut antydte, jag icke vill påtvinga något häradsnämnd en lag, som det icke önskar sig; då jag vidare tror mig förstå, att förslagens öde är på förhand afgjort; och då slutligen i allt fall det redan är alltför långt lidet på riksdagen, anser jag icke lämpligt att för detta ändamål begära en återremiss till Lag-Utskottet, utan får jag för denna gång finna mig vid, att förslaget förfaller.

Herr Hægström: De befogade anmärkningar, som kunna göras mot föreliggande förslag, hafva sedan blifvit af föregående talare ganska fullständigt framställda, vid hvilket förhållande och då jag i allt fall icke tror, att förslaget för närvarande har någon utsigt till framgång, jag icke anser behöfligt att förlänga diskussionen, utan inskränker mig att tillkännagifva, det jag yrkar afslag å betänkanudet.

Herr Rylander: Sedan min motion i ämnet afgafs, har jag för nummit af åtskilliga ledamöter, att på många orter en sådan häradsrepresentation, som här blifvit ifrågasatt, vore öfverflödig. Jag får dock förklara, att åtminstone inom den ort jag representerar, likasom, efter hvad jag tror mig veta, inom flera andra en dylik institution skulle vara ganska önskvärd, hvarföre jag icke kan annat än förorda dess införande. Jag kan nämna, att vi hafva oss pålagda åtskilliga utgifter till vissa ändamål, hvilka icke hafva någon annan förvaltare än fogden, hvilken uppbär och använder dem, utan att någon lag är gifven som berättigar oss att af honom fordra redovisning. Ingen finnes således som kan säga: "var god och redovisa". Här är en lagstiftning verkligen af behofvet påkallad, och detta behof kännes — det kan jag försäkra eder, mine Herrar — ganska djupt. En ärad talare från Södermanland har visserligen förmenat, att landstinget skulle kunna uppfylla de funktioner, som här äro afsedda att uppdragas åt häradsfullmäktige. Jag frågar dock, om det är möjligt, att landstinget kan hafva en så fullständig och noggrann kännedom om förhållandet med t. ex. vår snöskottning, att detsamma kunde på ett för oss fullt rättvist och tillfredsställande sätt besluta om utgörandet af detta besvär. I motsats mot denne talare anser jag således, att en särskild representation för häradet är af största vikt, och att den icke kan ersättas af landstinget. Jag skulle dock äfven för min del önska ett sådant tillägg, som Herr Ola Jönsson påyrkat, och hvarigenom det skulle stå kommunerna inom häradet fritt att utse eller icke utse häradsfullmäktige. Men som saken nu står och då någon återremiss så nära riksdagens slut icke lämpligen kan ifrågakomma, återstår för mig icke annat än att yrka bifall till den nu föredragna paragrafen utan förändring.

Herr Medin: Jag vill gerna erkänna motionärernes goda syfte med deras förslag, likasom jag icke heller vill bestrida, att en så beskaffad institution, som Lag-Utskottet på grund deraf här förordat, måhända kan vara nödvändig på vissa håll. Men lika med de båda föregående talarne anser jag dock, att man icke bör påtvinga ett härad, som kanske redan ordnat sina gemensamma angelägenheter till sin fulla belåtenhet, en dylik institution, hvars behöflighet icke för detsamma gjort sig kännbar. Jag kan nämna, att inom det härad jag representerar vi i öfver 30 års tid vidtagit åtgärder att hålla tingshus och fängelsebyggnad vid makt genom försorg af en komité, som väljes för vissa år och som förvaltar häradets kassa. Af denna betalas de utgifter, som under tiden förekomma. Dessutom hafva för vissa år indelats ploglag för snöskottning, och kostnaden derför har vanligen blifvit betald hvart fente år. Likaså har brefbäringen ordnats genom upplåtandet af denna skyldighets fullgörande på euntreprenad

treprenad och bortarrenderande af densamma för vissa distrikt. Allt detta har försiggått, utan att jag för min del afhört något missnöje eller klander. Härtill kommer, att, om en sådan institution, som här blifvit föreslagen, komme till stånd, jag är öfvertygad, att derigenom skulle vållas icke blott ökadtt besvär, utan jemväl icke så obetydligt större kostnader för häradet. Jag föreställer mig, att man derigenom skulle få särskilda personer som måste aflönas. Fullmäktige skulle sålunda sannolikt icke kunna vara utan en sekreterare, hvilken väl gerna ville hafva ersättning för sitt besvär. Dessutom skulle man nödgas besvara flere fullmäktige, än man nu behöfver. För närvarande väljes blott *ett* ombud från hvarje kommun, men genom detta förslag skulle det blifva flera. Alltså tror jag, att genom inrättandet af en särskild häradsrepresentation besväret skulle blifva mera betungande och kostnaderna större, hvarföre jag för min del, så väl af denna anledning som af förut anförda skäl, är förhindrad att lemna mitt bifall till betänkanadet.

Herr Åstrand: Som jag icke har den äran att vara ledamot af Lag-Utskottet, samt således än mindre varit i tillfälle att nedlägga min reservation emot pluralitetens beslut i denna fråga, så framt jag haft en derifrån afvikande mening, så kan det väl icke anses ogrannlaga om jag uppträder emot detta samma beslut. Jag tror visserligen, att behofvet af en häradsrepresentation kan vara berättigadt, om också det förslag som här framträdt ingalunda kan anses tillfredsställande. En ganska stor för-tjenst har likväl det närvarande förslaget, nemligen den, att visa hvad ett förslag i ifrågavarande ämne *icke* bör innehålla. Utskottet borde hafva uppgjort en förteckning öfver hvilka ärenden, som kunde inför härads-nämnden förekomma. Utskottet hade då kommit ifrån den undantagslag-stiftning, som innehålles i 3 §, der det heter: "Häradsfullmäktige till- kommer att handlägga sådana för häradet gemensamma ärenden, som hit- tills enligt lag eller särskilda författningar skolat af menighet eller dess ombud inför häradsrätten behandlas, såsom frågor om ordnandet af krono- brefbäringsskyldigheten, om vägdelning samt vägarne underhåll sommar- och vintertiden, om förändring, förbättring eller omläggning af förut be- fintlig väg eller anläggning af ny väg och densammas underhåll, ombygg- nad och underhåll af gemensam bro eller färja, om tingshus och fängelse- byggnad och sådan byggnads underhåll, äfvensom andra för häradet ge- mensamma angelägenheter, hvilka af Konungens befallningshafvande till häradsfullmäktiges behandling öfverlemnas."

Bland alla dessa i denna paragraf uppräknade onera finnes icke något enda, som innebär gemensamhet för alla dem, som utse ombud till hä- radsnämnden, hvilken komme att bilda den nya institutionen. Beträffande vi- dare den af Utskottet föreslagna grunden för valrätt och valbarhet i fråga om häradsfullmäktige, så veta vi att det för att deltaga i kommunalstämma icke erfordras sådana kvalifikationer, som innebära någon garanti för att jordegarnes intressen, hvilka det isynnerhet skulle inom häradsrepresenta- tionen komma att gälla, der blefve tillbörligt representerade, ehuru det visserligen är sant, att det dock icke lätteligen torde inträffa, att veder- börande jordegare icke skulle lyckas att härvid bevaka sina intressen.

En talare har sagt, att häradshöfdingarne icke hafva tid, att åt dessa ärenden, så vidt de äro af beskaffenhet att vid häradsrätt förekomma till handläggning, egna tillbörlig omsorg. Detta är emellertid *icke* förhållandet. Dessa ärenden föredragas den första rättegångsdagen, och jag tror icke, att man så förbiser dessa angelägenhetens vikt, att man icke åt dem inrymmer, eller rättare afser, tillräcklig tid, hvilket fullkomligt väl låter sig göra vid uppgörande af föredragningslistan för samtliga rättegångsdagarne. Den andra anmärkningen af samme ärade talare var, att ordföranderne i häradsrätterna ofta utgöras af unga, oerfarna män, som äro föga lämpliga för dylika ärendens behandling. Detta kan visserligen vara sannt, men om ledamöterna äro män med erfarenhet och omdöme, så återstår för ordföranden blott att uppfatta deras beslut och föra det till protokollet.

Hvad åter angår intressenas gemensamhet, så är det helt naturligt, att i stora häradar olika kommuner kunna hafva olika intressen. Härigenom skulle lätt inom den af Utskottet föreslagna häradsrepresentationen kunna komma att inträffa, att några af kommunens representanter lyckades att genomdrifva beslut, som för de andra kommunerna medförde icke särdeles gagneliga utgifter. Landstinget är visserligen en vida mera storartad institution, som i allmänhet i långt högre grad skulle vara utsatt för samma fels begående, men den kan dock på kortare tid öfva rättvisa åt skiljda delar af sitt område, äfven om den icke alltid förmår att lika tillgodose alla intressen. Dertill kommer, att en häradsrepresentation har vida svårare att iakttaga behörig rättvisa vid de beskattningar som kunna ifrågakomma. Såsom ett exempel på en sådan svårighet vill jag anföra brobyggnadsskyldigheten. Om t. ex. några hemman, tillsammans utgörande ett brolag, uppfört en bro af sten, under det andra hemman inom häradet, så framt de äfven ingått uti brolag, icke vidtagit en sådan åtgärd, utan nöjt sig med att bygga mindre varaktiga träbroar, hvilka tärfvade underhåll eller ombyggnad, så skulle den här föreslagna häradsinstitutionen icke kunna uttaxera beskattning för dessa sistnämndas ombyggnad eller vidmakthållande, utan att äfven drabba den mindre kommun, som genom en större uppoffring på en gång sökt att befria sig från en sådan ytterligare utgift. En sådan beskattning skulle således icke kunna utan orättvisa ega rum.

Det är visst sannt, att en mängd frågor, som röra häradet, under närvarande förhållanden icke kunna redas utan svåra omgångar, dock tror jag, att man för denna fråga skulle finna den bästa lösningen, om man stadgade, att en representation af häradsfullmäktige egde att utreda alla frågor, som väcktes på kommunalstämma inom häradet, efter hvilken utredning dessa ärenden skulle återgå till dessa stämmor, och deras yttranden sedermera utgöra det gemensamma beslutet. Att detta skulle komma att försinka sakernas afgörande kan icke nekas, men hvarje kommuns rätt att i egna angelägenheter göra sin röst gällande, skulle derigenom upprätthållas. Finge ordföranden i den föreslagna häradsnämnden rösta, skulle detta genast komma att strida emot den i Utskottets förslag uttalade grundsatsen, att en person, som icke är i saken intresserad, deri icke får yttra sig. Öfverallt motsägelser. Då emellertid oneligen är, att frågor finnas, hvilka kunna röra hela häradet, och dessa frå-

gor onekligen skulle vinna i utredning, om de behandlades af gemensamma ombud, skulle en dylik anordning snarare vara till gagn än skada, blott dessa ombud icke erhöles en sådan makt, att de, såsom mig synes blifva händelsen efter det nu diskuterade förslaget, upphöjdes till ett beslutande direktorium eller en beskattningsinstitution.

På grund af hvad jag nu anfört, yrkar jag afslag å Utskottets betänkande.

Herr Fredric Petersson: Jag måste för min del erkänna, att jag ej kunnat uppfatta denna fråga så, som en del föregående värde talare, nemligen att denna nya institution skulle medföra så utomordentligt stora fördelar, må det likväl törhända vara inom det ena häradet mera af behovet påkalladt än inom ett annat att tillämpa en sådan institution, men jag har inom mitt komitentskap ej hört ringaste klagan öfver ett sådant behof, deremot hafva vi sett många nya institutioner, som icke varit förenade med så stora fördelar för folket i allmänhet, men oftast ledt till nya ökade utgifter. Vi veta t. ex. hvad våra landsting kunna uträtta, men vi veta också hvad de kosta, så tror jag äfven det skulle blifva med denna ifrågasatta, så kallade häradsnämnd; ingen kunde begära denna nämnd att hafva besvär, och äfven i och för sina sammanträden resa långa vägar, ja flera mil och måhända ofta nog utan ersättning derför; alltså skulle denna nya institution åtminstone i en framtid äfven leda till nya beskattningsåtgärder för det förut af skatter nog tryckta folket i landsorterna. Jag kan derföre icke annat än yrka afslag på föreliggande betänkande.

Herr Peter Andersson: Då jag icke kan med min röst bidraga till Utskottets förslag, så anhåller jag att endast med några få ord få anföra skälet dertill. Inom mitt härad har aldrig något missnöje för sports med det närvarande sättet att afhandla och besluta rörande häradets gemensamma angelägenheter. Jag anser derföre, att det skulle vara en stor orättvisa, om man skulle påtvingas en institution, hvaraf man icke känt något behof, men som, säge hvad man vill, skulle komma att medföra både kostnad och besvär. Vill man i något härad, der det gått oordentligt till, införa en förändring, sådan som den föreslagna, så må det stå detsamma fritt, men att något härad skulle tvingas dertill, det måste jag motsätta mig; och yrkar fördenskull afslag å Utskottets betänkande.

Herr Per Nilsson i Kulhult: De kommunala angelägenheternas skötande har åtminstone inom det härad, der jag bor, icke medfört någon olägenhet. En ny institutions införande på det sätt, att äfven de härader, som af densamma icke kände något behof, ändock skulle tvingas att hos sig införa densamma, det är något som jag för min del icke kan gilla, så mycket mindre som kostnad och besvär dervid omöjligen skulle kunna undvikas, och hela denna institution sannolikt icke skulle blifva annat än en beskattningsinrättning.

Jag yrkar afslag å Utskottets betänkande.

Friherre af Schmidt: Jag skulle icke för andra gången hafva begärt ordet i denna fråga, så vida icke en talare från Gotland, som efter mig yttrade sig, dertill uppfordrade mig. Han har nemligen sagt, att jag i min argumentation använt dubbelhet eller motstridiga argumenter. Jag har yttrat, att länsstyrelserna utan tvifvel sig till biträde icke skola sakna män, som af intresse för det allmännyttiga i sådana företag vilja uppoffra tid och möda, och att denna uppoffring kännas mindre tung då den är frivillig, utan det tvång, som en lag pålägger. Men då jag sagt detta, är det icke en motsägelse, att jag äfven påstår, att mången gång skulle det kunna blifva svårt att inom ett härad finna personer, som med insigt och nit ville egna sig åt dess angelägenheters vårdande. Blir hvarje kommun inom häradet tvungen att utse två personer, att vid hvarje vår- eller sommaring infinna sig, så tror jag verkligen, att det ofta nog skall blifva svårt att finna dem, som dertill äro lämpliga och villiga. Dessa så kallade häradsfullmäktige skulle ofta kunna få sammanträda endast för att uttaxera skatter. Hvilket odiöst göromål är icke detta, och sedermera hvilket besvär att utskrifva dessa på kanske 20 socknar. Jag tviflar icke på, att det snart skulle leda derhän, att de, som belastades med ett sådant besvär, snart därför skulle komma att fordra särskild ersättning. Detta åter skulle föranleda en ökad skatt för kommunerna. Det är redan icke utan exempel, att ordförande i kommunalstämma och kommunalnämnd låta betala sig för sin möda; och detta säger jag ingenting om, der kommunerna äro stora. Samma representant yttrade, att det icke vore något nämnvärdt besvär att infinna sig till häradsfullmäktiges sammanträde. Nej, icke om man har blott en half mil till stället och egna hästar. Annorlunda blir det dock, om afståndet är 2 till 3 mil, hvilket lätt kunde blifva händelsen.

Medan jag har ordet, ber jag att få vända mig till några föregående talare, först till den ärade motionären från Göteborgs län. Hans motiv godkänner jag. Han har uppgifvit att de medel, som inom hans härad upptagas för häradets utgifter, uppgå till icke mindre än omkring 10,500 R:dr, och under sådant förhållande undrar jag visst icke på, att han vill hafva kontroll öfver förvaltningen och användningen af ett så anseeligt belopp. En ärad representant från Kronobergs län har uppgifvit, huru åtgärder för sådant ändamål inom hans ort äro vidtagna till fromma för de skattskyldige, och jag vet äfven inom Södermanlands län ett härad, som ingått en förening om gemensamma utgifter i vissa afseenden och deras uppbärande. Emellertid synes mig, att en del af de uppgifna utgifterna måtte bero på missbruk, hvilka böra genom energiska åtgöranden inom kommunerna sjelfva kunna hindras och afskaffas. Hvad det yttrande beträffar, som under diskussionen afgifvits af Lag-Utskottets ordförande, så var det för mig en fagnad, att han icke nu förordade detta förslag, och att hans understöd för detsamma inom Utskottet egentligen haft sin grund deruti, att Lag-Utskottet slopat nog många förslag ändå, ehuru visserligen ett skäl för dess bifallande kan förefinnas, enär en laglig form saknas för utdebitering inom häradena af åtskilliga utgifter. Denna uttaxering har dock genom praxis hittills på de flesta ställen försiggått utan någon synnerlig svårighet, och när så är förhållandet, må man väl sätta i fråga, om det är skäl att inrätta en institution, som otvifvelaktigt

skulle medföra en tyngre beskattning. Herr Grefve Sparre sade äfven, att man genom att införa det stadgandet, att Konungens befallningshafvande ensamt skulle bestämma hvilka ärenden, som skulle komma under häradsnämndens pröfning, sökt verka för besparing, men jag fruktar att deraf dock icke komme att blifva någon verklighet. Emellertid vill jag nu icke längre upptaga Kammarens tid, utan upprepar mitt yrkande om afslag å Utskottets betänkande.

Öfverläggningen var slutad. Proposition framställdes först på bifall till Utskottets förslag och, då dertill svarades nej, dernäst på afslag derå. Denna sednare proposition besvarades med ja, och hade Kammar-
 en alltså afslagit 1 § i förevarande förslag, samt förklarade derjemte, enligt Herr Talmannens derom gjorda framställning, att, i följd af det om § 1 sålunda fattade beslutet, samtliga de hemställanden förfallit, som innefattades i förslaget öfriga paragrafer.

§ 4.

Föredrogs och bifölls Lag-Utskottets Utlåtande N:o 34, i anledning af väckt motion angående ändringar i 14 och 15 kapitlet Giftermålsbalken.

§ 5.

Föredrogs Lag-Utskottets Utlåtande N:o 35, i anledning af väckt motion om upphäfvande af 5 och 6 §§ af 2 kapitlet Giftermålsbalken.

Herr Jöns Olsson: Såsom det synes af Lag-Utskottets förevarande Utlåtande, har jag icke kunnat instämma uti Utskottets hemställan, att motionen icke måtte till någon åtgärd å Riksdagens sida föranleda. Utskottet har såsom skäl till sin hemställan anført, att Riksdagen tillföre två särskilda gånger, sednast år 1868, för sin del beslutat en lagförändring i sådan syftning, som motionären föreslagit, men att Kongl. Maj:t afslagit Riksdagens underdåniga framställningar i ämnet, och vid sådant förhållande har Utskottet ansett det icke vara antagligt, att en förnyad likartad framställning från Riksdagen nu skulle vinna Kongl. Maj:ts bifall. — Utskottet har dock här vid lag icke omnämnt de skäl, som föranledt Kongl. Maj:t att afslå Riksdagens gjorda framställningar i ämnet, och som dessa skäl nu icke kunna åberopas, så torde en förnyad framställning hafva rönt större framgång än de föregående. Orsaken hvarföre Kongl. Maj:t förut icke kunnat gilla och stadfästa Riksdagens beslut har varit den, att strafflagen förut varit inblandad i frågan, och då det är möjligt att många af Kammarens ledamöter icke tagit del af dessa Kongl. Maj:ts skäl, så tager jag mig friheten uppläsa Kongl. Maj:ts å de gjorda framställningarne sednast aflättna svar, så lydande:

“Vidare har Riksdagen i underdånig skrifvelse den 15 Maj 1868 anmält, att Riksdagen, med afseende derå att, sedan stadgandena i 5 och 6 §§ af 2 kap. Giftermålsbalken, hvilka ursprungligen innefattade ovilkorligt förbud emot giftermål i svägerlag å sidan samt i andra sväger-

laget, genom Kongl. Förordningen den 10 April 1810 förändrats derhän, att Konungen må gifva lof till giftermål i berörda svägerskapsled, någon giltig grund för bibehållande af detta äktenskapsförbud svårligen kunde framvisas, och fullt giltiga skäl ej vidare förefunnes för bibehållande af det uppställda vilkoret af Konungens lof, hvilket, efter hvad känt vore, ej någonsin förvägrades, vid hvilket förhållande detta vilkor kvarstode i lagstiftningen såsom en för alla hinderlig och för den mindre bemedlade kostsam formalitet, samt enär ifrågavarande äktenskapsförbud utgjorde grunden för stadgandet i 18 kap. 5 § Strafflagen, angående ansvar för otukt emellan personer, som i det svågerlag äro, att de icke utan Konungens tillstånd, må äktenskap med hvarandra ingå, detta stadgande borde upphävas på samma gång som berörda förbud bortföle, för sin del beslutat en författning, hvarigenom förklarades, att de i 2 kap., 5 och 6 §§ Giftermålsbalken, sådana de lyda i Kongl. Förordningen den 10 April 1810, förekommande förbud för der uppräknade personer att utan Konungens tillstånd med hvarandra ingå äktenskap, samt i följd deraf jemväl 18 kap. 5 § Strafflagen angående straff för otukt emellan sådana personer upphört att vara gällande.“

“Då ifrågavarande förslag afsåg att, utom de lagrum i Giftermålsbalken, som utgjorde förslaget närmaste föremål, jemväl upphäva den § i Strafflagen som stadgar särskildt ansvar för otukt emellan personer, som äro i svågerlag å sidan, men Kongl. Maj:t funnit betänkligt att borttaga detta lagens skydd för sedligheten inom familjerna, har Kongl. Maj:t, efter Statsrådets och Högsta Domstolens hörande, funnit skäl att vägra förslaget sitt bifall.“

Så har Kongl. Maj:t svarat, och häraf framgår tydligen, att afslaget varit föranledt endast för strafflagens inblandande i frågan. Då nu emellertid motionärens förslag denna gång går ut på, att lagens stadgande i Giftermålsbalkens 2 kapitel 5 och 6 §§ i de delar må upphävas, som utgöra hinder för att efterlevande maka må, utan att hos Kongl. Maj:t derom söka tillstånd, få ingå äktenskap med någon af den aflidna makans syskon eller dermed likställig slägtled, så tyckes man kunna vara temligen säker och förvissad derom, att en dylik framställning nu skulle kunna vinna Kongl. Maj:ts bifall.

Med anledning af hvad jag nu anfört yrkar jag afslag å Utskottets Utlåtande och bifall till motionen.

Herr Ola Månsson: I likhet med föregående talare kan jag ej fatta anledningen, hvarför Lag-Utskottet afslagit min motion, då den verkligen har skäl och billighet för sig, och då Kongl. Maj:ts skrifvelse, till Riksdagen 1869 till svar å Riksdagens skrifvelse till Kongl. Maj:t 1868, tydligen visar, hvari det består, att sanktion vägrades, hade det varit lätt för Lag-Utskottet rätta hvari det då gått öfver målet. Jag har heller aldrig i mina motioner derom begärt annat än upphäfvande af 5 och 6 §§ Giftermålsbalken i de delar, som utgöra hinder för, att efterlevande maka må, utan att besvära Kongl. Maj:t om lof dertill, få ingå äktenskap med någon af den aflidnes syskon eller dermed likställig slägtled, och då mig veterligen icke sådant nekats, återstår ju icke annat än besvär och kost-

nader, hvarföre jag i likhet med förre talaren yrkar afslag af utlåtandet och bifall till min motion.

Herr Carl Ifvarsson: Jag delar visserligen motionärens åsigt derutinnan, att Giftermålsbalkens ifrågavarande stadganden må förändras eller upphävas i de delar, som utgöra hinder för äktenskap emellan efterlevande maka och någon af den aflidna makans syskon eller dermed likställig slägtled, utan att dertill behöfva söka Kongl. Maj:ts tillstånd, men jag kan deremot icke gilla, att de nu gjorda framställningarne i ämnet bifallas, innan de blifvit af Lag-Utskottet pröfvade. I likhet med den föregående förste talaren är jag böjd att antaga det en dylik framställning nu skulle vinna Kongl. Maj:ts bifall, då Regeringen sannolikt skulle önska blifva qvitt dessa ärenden, som blott förorsaka besvär och icke synas vara af så synnerligen maktpåliggande vikt, då man aldrig hört talas om, att några ansökningar af detta slag blifvit af Kongl. Maj:t afslagna. Atminstone har jag aldrig sport något dylikt, och då Regeringen är öfverhopad med ärenden af långt större vikt och betydighet än dessa, så vet jag sannerligen icke något skäl, hvarföre dessa stadganden skola i lagen qvarstå. Det är egentligen af detta skäl, som jag vill bifalla motionärens framställning, men dertill fordras att Lag-Utskottet må komma i tillfälle att yttra sig deröfver, af hvilken anledning jag ock finner mig föränlåten att yrka, det ifrågavande utlåtande må till Utskottet återremitteras.

Herr Axel Bergström: För min del håller jag före, att Kongl. Maj:ts motiv till afslag å Riksdagens förnyade framställningar i förvarande ämne icke ensamt är att finna uti den af en förutgående talare omförmälda omständighet, att Riksdagens förslag till lagförändring afsett att, utom de lagrum i Giftermålsbalken som utgjorde förslaget närmaste föremål, jemväl upphäva den § i strafflagen som stadgar särskildt ansvar för otukt emellan personer, som äro i svågerlag å sidone, men att Kongl. Maj:t funnit betänkligt att borttaga detta lagens skydd för sedligheten inom familjerna. Fastmer torde det kunna antagas, att Kongl. Maj:t, äfven om Riksdagen lemnar strafflagen uti ifrågavarande del oförändrad, betraktar de vilkorliga äktenskapsförbud, om hvilkas upphäfvande fråga väckts, såsom en slags förmur för de absoluta lagbuden emot äktenskap i förbudna led och anser denna förmur icke böra nedrifvas. Då nu Kongl. Maj:t enligt vår statsrätt eger icke blott suspensivt, utan absolut veto mot lagförändringar af ifrågavarande beskaffenhet, kan jag för min del icke finna det tillständigt, att Riksdagen nu vidare envisas med försök att genomdrifva nu omtvistade lagförändring.

Till följd deraf yrkar jag, att Kammaren måtte, utan föregående återremiss, redan nu bifalla hvad Lag-Utskottet i betänkanDET hemställt.

Enligt de yrkanden, som under denna nu slutade öfverläggning blifvit gjorda, framställde Herr Talmannen propositioner dels på bifall till Utskottets förslag, dels på afslag derå i förening med bifall till motionen i ämnet, dels ock slutligen på ärendets återförvisande till Utskottet. Herr Talmannen fann ja vara öfvervägande för bifall till Utskottets förslag. För den votering som då begärdes antogs yrkandet på återförvisning till

kontraproposition, hvadan den voteringsproposition, som nu justerades och anslogs, hade följande lydelse:

Den, som bifaller hvad Lag-Utskottet hemställt i dess utlåtande N:o 35,

röstas ja;

Den det ej vill,

röstas nej;

Vinner nej; är ifrågavarande utlåtande till Utskottet återförvisadt.

Omröstningen utföll med 66 ja mot 96 nej, och hade alltså utlåtandet blifvit till Utskottet återförvisadt.

§ 6.

Förekom till afgörande Lag-Utskottets utlåtande N:o 36, i anledning af väckt motion om upphäfvande af den genom Kongl. förordningen den 13 September 1864 medgifna frihet i ränteaftal.

Herr Kjellman: Herr Talman! mine Herrar! Lag-Utskottet har uti sitt utlåtande N:o 36 följt samma princip som föregående år, då det varit fråga om förbud mot den fria räntan. Det tyckes såsom Lag-Utskottet varit sammansatt af blott kapitalister, som förgäta att kasta en tanke på den Svenska jordbrukaren. Huru många gånger har icke inom denna Kammare yttrats, att jordbruket är modernäringen inom landet, och då kan med skäl frågas: hvarför skall lagstiftaren bestämma lagar som ruinera den trälände jordbrukaren. De under sistlidet år hållna folkmöten bära vittne om hvad folket önskar, jag vågar påstå att millioner röster höjt sig för att stadgandet om den fria räntan måtte upphöra. Jag representerar nära 30,000 menniskor, och förutom några få obarmhertiga kapitalister ropa alla på förändring af ett lagstadgande som leder till deras ruin. Jag frågar eder mine Herrar! hvad är i allmänhet för skilnad i den ekonomiska ställningen nu och för sex år sedan? — då funnos penningar att tillgå för jordbrukaren mot en måttlig ränta, så väl på kort tid som mot in-teckningar och stående lån; hvart hafva dessa tagit vägen? In-teckningarne äro uppsagda, penningarne indrifna och insatta i de för landet så nyttiga privatbankerna, der några vissa personer skära guld med täljknifvar, och därför får den fattiga jordbrukaren gå från jord och grund, hvarföre ock många Svenska arbetare nödgas söka sin lycka i ett annat land. Privatbankerna äro icke passande läneinrättningar för jordbrukaren som blott en gång om året erhåller produkter dem han kan realisera för att betala sin ränta. Bankerna återfordra 2 à 3 gånger om året — ja oftare såväl kapital som ränta, och omkostnaderna härför gå ofta till 10 procent — och huru gör väl procentaren för att bispringa låntagare vid sina omsättningar — jo han betingar sig en ränta efter behag, oftast så stor att man kan hissa för att nämna dess belopp — men han har ju lagen på sin sida — räntan är fri, och ju mera han kan ockra på den nödställdes bekostnad, desto fortare ökas hans kapital.

Jag torde derföre få fråga eder, mine Herrar: är väl detta rätta sättet att upphjelpa vår modernäring, jordbruket, och kan man väl instämma med hvad Lag-Utskottet till stöd för motiveringen af afslag å min motion behagat anföra? Jag för min del kan det icke. Jag vågar derföre anhålla, att Kammaren icke måtte förglömma den fattige arbetaren, som kan digna under bördan af utgifter, utan lyssna till hans billiga framställning att få ett allt för hastigt tillkommet lagstadgande upphäfdt. Min motion framhåller en klar sanning, fastän Utskottet funnit sig befogadt att bestrida detta på den grund, att mindre gynnsamma omständigheter såväl i näringar som jordbruk under sednare tid inträffat, men hvarifrån härleder sig väl dessa mindre gynnsamma förhållanden, om ej till största delen ifrån den fria räntan? Är det då icke skäl uti att göra en ändring, som leder till ett godt resultat och sätter en gräns för prejerier. Jag yrkar derföre afslag å Utskottets betänkande och bifall till min motion, hvarå jag anhåller om proposition.

Grefve Sparre: Jag vill nu icke ingå i något bedömande om lämpligheten af den lagstiftning som gaf räntan fri. Denna lagstiftning tillhör en numera förgången tid; men jag må bekänna, att jag ansåg detta lagstadgande lämpligt, och medverkade derföre till detsammans genomförande.

Man må numera hysa hvilken åsigt som helst om nyttan af räntans frigifvande, men jag kan dock näppeligen tro att majoriteten inom Kammaren skall besluta sig för en återgång. Derigenom skulle nemligen en högst betänkelig rubbning uppkomma uti alla de aftal som äro byggda på nu gällande lagstadgande. Motionärens förslag synes vid närvarande tidpunkt icke heller vara påkalladt af trängande behof, ty den stegring i räntan, som egt rum under de sednare åren, tyckes numera vara i tillbakagående. Jag tror att förslaget icke heller skulle medföra det gagn, motionären åsyftat, ty enligt min öfvertygelse lär man icke kunna binda räntan inom vissa gränser, man må lagstifta huru som helst.

Jag inskränker mig till dessa få ord och yrkar bifall till Utskottets hemställan.

Öfverläggningen var slutad. Derunder hade yrkats såväl bifall till Utskottets hemställan, som afslag derå i förening med bifall till det motionären afgifna förslag. Propositioner på dessa yrkanden framställdes, och då ja förklarades vara öfvervägande för bifall till Utskottets förslag, begärdes votering, för hvars anställande följande voteringsproposition uppsattes, justerades och anslogs:

Den som bifaller hvad Lag-Utskottet hemställt i dess utlåtande N:o 36,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej har Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, bifallit det förslag, som blifvit framställt i Herr C. J. Kjellmans motion N:o 50.

Omröstningen visade 95 ja mot 62 nej, och hade alltså Utskottets förslag bifallits.

§ 7.

Föredrogs Lag-Utskottets utlåtande N:o 37, i anledning af väckta motioner åsyftande ändring i gällande bestämmelser om klockares aflöning.

Herr Sven Nilsson i Efveröd; Säsom motionär i denna fråga kan jag icke åtnöjas med det förslag, som Utskottet framlagt, emedan jag verkligen föreställt mig, att Utskottet, med ledning af den diskussion som öfver föreliggande fråga såväl i denna som Första Kammaren egde rum sistlidna riksdag, skulle kommit till ett helt annat resultat.

Utskottet har hufvudsakligen på grund af den utgång sistlidet års Lag-Utskotts-betänkande uti denna fråga rönte, stödt sitt afstyrkande af min motion. Huruvida detta Utskottets betänkande var sådant, att det kunde antagas, lemnar jag derhän; men med ledning af den vid frågans behandling inom begge Kamrarna förda diskussion, har jag föranledts att vid denna riksdag väcka ett förslag af följande innehåll, nemligen: att Riksdagen för sin del ville hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla, att med upphäfvande af 6 § i Kongl. förordningen den 8 Februari 1681 och dermed sammanhängande, under olika tider och för olika orter gällande lagbnd och bestämmelser, stadga:

a) att de nu till församlingarnes klockare utgående löneförmåner, med undantag af boställen, måtte få återgå till löningsgifvarne; och

b) att församlingarne sjelfva må ega rätt att, på sätt lagen om kyrkostämman stadgar, bestämma lönen till de klockare, som hädanefter antagas och efter fyrktal af kommunerna utgå.

Härom säger Utskottet på åttonde sidan af sitt betänkande: "Beträffande Herr Sven Nilssons förslag, enligt hvilket de till klockare nu utgående löneförmåner, med undantag af boställen, skulle "återgå till lönegifvarne", samt församlingarne tillerkännas rätt att sjelfva bestämma löner till de klockare, som hädanefter antagas, så kan Utskottet för sin del icke understödja ett sådant förslag, enär det ej lärer vara lämpligt att sålunda göra församlingarnes skyldighet i ifrågavarande hänseende beroende af deras eget godtycke." Jag medgifver visserligen, att jag bort i mitt förslag hafva utsatt ett minimum, hvarunder församlingarne icke egde rätt att bestämma lönen till klockaren; men jag måste tillstå, att denna min uraktlåtenhet varit frivillig, emedan jag icke hade sådan kännedom om lönernas större eller mindre belopp i de skiljda delarne af landet, att jag tilltrrodde mig kunna bestämma siffran; utan förmodade, att om Utskottet hyst några sympatier för förslaget i öfrigt, Utskottet äfven varit bäst i tillfälle att föreslå den minimisumma, som kunde vara lämpligast.

Slutligen säger Utskottet om mitt förslag: "Till stöd för sin framställning har motionären anført, bland annat, att den i kyrkolagen klockare ålagda skyldighet att i församlingen meddela barnaundervisning

skulle genom gällande stadga angående folkundervisningen hafva upphört. Detta är likväl icke förhållandet; ty åberopade stadgan innehåller tvärtom under § 6, sådan den lyder i Kongl. kungörelsen den 29 September 1853, uttrycklig föreskrift derom, att klockare, som icke tillika blifvit till skollärare antagen, skall vara underkastad nyssberörda skyldighet, angående sättet och ordningen för hvars utöfvande församlingen eger att å kyrkostämman besluta.

Utskottet kan visserligen hafva rätt häri, ty kyrkolagen stadgar verkligen, att klockare enligt den åberopade paragrafen är underkastad skyldighet att meddela barnundervisning i skolorna; men jag tror, att äfven jag har rätt i mitt påstående, ty 1842 års folkskolestadga har gjort klockare för sagda syssla helt och hållet öfverflödiga. Mig veterligen sköter ingen klockare skollärarebefattning utan särskild lön; och klockare bör väl för öfrigt, om han skall vara skollärare, hafva aflagt den derför erforderliga examen. De klockare, som jenväl sköta skollärarebefattning, kan man lika gerna kalla skollärare som klockare, och det kan i så fall lika gerna anses, att skolläraren sköter klockaresysslan som tvärtom.

På grund af hvad jag anfört och med afseende å de orimligt stora olägenheter och orättvisor, som nuvarande aflönings sätt medför, och för hvilka jag i motionen äfven redogjort, nemligen att en den aldra obetydligaste bräkdelen af ett hemman skall betala lika mycket till klockarens aflöning som ett mångdubbelt större hemman; att hela församlingar inom vissa pastorat äro nästan befriade från att deltaga i denna aflöning, medan annexförsamlingar deremot betala densamma; och att, enligt mig meddelade upplysningar, klockare finnas, som äro aflönade med endast omkring 40 R:dr, under det andra sådana kunna hafva ända till 3,000 å 4,000 R:dr, eller mera än till och med församlingens pastor — vågar jag yrka, att detta betänkande måtte återförvisas till Utskottet, för att, med tillägg af lämpligt minimum för klockares lön, få ett beslut i hufvudsak öfverensstämmande med min motion.

Jag har visserligen ingen stor utsigt till framgång i detta mitt yrkande, då ingen af denna Kammars Utskottsledamöter reserverat sig emot betänkandet — under det att en ledamot från Första Kammaren reserverat sig, hvaraf synes såsom om Första Kammaren skulle vara mera benägen för en reglering i denna fråga — men ärendets vikt kräfver, att jag icke kan annat än vidhålla mitt yrkande om återremiss.

Herr Jöns Andersson: Likasom den föregående talaren hade jag ärnat att till denna riksdag väcka motion i detta ämne; men då derförutän tvänne motioner i frågan framställdes, så lät jag dervid bero. Dessa begge motioner hafva nu fått sin dödsdom, ehuru de stödjade sig på goda skäl. Det lärer nemligen icke kunna förnekas, att klockarens aflöning, då den utgår på sådant sätt som nu, är ganska kännbar för mindre hemmanslotter, enär dessa skola bidraga med lika mycket som de större hemmanen. I min hemort utgår den så kallade helgonskylden med 12 kappar korn från hvarje hemman, detta må bestå af ett helt eller endast $\frac{1}{32}$ mantal. Klockare äro ock i allmänhet mycket olika aflönade; jag har mig nemligen bekant, att de finnas som hafva boställen, hvilka inbringa 2 å 3,000 R:dr om året, under det andra innehafva en-

dast en torftig bostad med en liten hagtomt, samt åtnjuta en lön af blott 40 till 50 R:dr. När förhållandet är sådant, må man väl fråga om det icke hade varit skäl att, samtidigt som presterskapets löner reglerades, äfven hafva ordnat klockarnes; åtminstone trodde jag, att Utskottet och Riksdagen icke nu skulle längre motsätta sig ett förslag, sådant som detta och som är af behovet påkalladt.

Jag får på grund häraf yrka återremiss af Betänkandet, under förhoppning att Utskottet, ehuru Riksdagen närmar sig emot sitt slut, likväl skall hinna att derförinnan framlägga ett nytt Utlåtande, som öfverensstämmer med motionärernes förslag.

Herr Jöns Olsson: Ehuru jag i likhet med motionärerne erkänner, att sättet för klockarnes afföning icke är lämpligt, och att lönebeloppet, till skada för de mindre jordegarne, trycker synnerligen ojemnt, så har jag inom Utskottet likväl biträdt ifrågavarande utlåtande, af det skäl, att jag anser klockaretjensterna öfverflödiga, och tror att de snart komma att indragas eller ock förenas med skollärarebefattningarne. Det är ju alldeles klart, att ifrågavarande tjänster icke länge kunna bibehållas, då klockarne numera hafva endast ett par timmars tjänstgöring om söndagarne, men deremot äro alldeles fria under alla öfriga dagar i veckan. Vid sådant förhållande anser jag, för min del, att man alls icke bör vidtaga några åtgärder, vare sig reglering af klockarnes löneförmåner eller bestämmelser om på hvad sätt dessa löner böra utgå, emedan hvarje förändring i sådant syfte måste bli hinderlig för den lösning frågan slutligen måste få; den lösning nemligen att dessa tjänster såsom sådana komme att indragas. Dessutom tror jag icke, att det sätt, hvarpå de enskilde motionärerne, hvar för sig, föreslagit, att lönen borde utgå, vore fullt lämpligt.

Emot det af den förste motionären framställda förslaget om en allmän omreglering af klockarnes löneförmåner vill jag anmärka, att det skulle medföra allt för dryga omkostnader i jämförelse med de fördelar, som dermed kunna ernås, och hvad beträffar den andre motionärens förslag, som går ut på, att församlingarne sjelfva skulle få rätt att bestämma löneförmånerna, så får jag för min del anmärka, att, ehuru jag, såsom redan är sagdt, anser dessa tjänstebefattningar öfverflödiga, jag likväl icke till den grad ringaktar dessa tjänstemän, att jag anser lämpligt, det befattningarne likasom å entreprenad uppdragas åt den som framställer de minsta fordringarne, hvilket dock ovilkorligen skulle bli följden, om Herr Sven Nilssons förslag antoges. Visserligen hade Utskottet, enligt min tanke, kunnat, med anledning af de väckta motionerna, föreslagit ett visst belopp såsom minimum för klockarelön, samt tillstyrkt att denna lön borde utgå efter fyrktalet, hvarefter alla afgifter rättvisligen böra utgå, men då, såsom jag nyss sade, befattningarne otvifvelaktigt komma att snart alldeles upphöra, så anser jag att ett sådant förslag skulle varit öfverflödigt, då man har att hoppas, att klockarne, såsom sådana, snart sjunga på sista versen, och yrkar jag därför bifall till förevarande betänkande.

Herr Granlund: Jag vill icke synnerligen fästa mig vid frågan, huruvida dessa tjänster äro mer eller mindre behöfliga; men då afföningen

enligt nu gällande författning är på det högsta olämplig och drabbar de skattskyldige mycket ojemnt, så har aflönings sättet blifvit allmänt förhatligt. Då aflöningen utgår lika för hvarje matlag af hemmansbrukare, så måste till exempel den som eger $\frac{1}{16}$ hemman betala lika med den, som eger flera hemman i ett bruk — lika obilligt förefaller det, att under det den minsta hemmansinnehafvaren betalar deuna bestämde aflöning till klockaren — betalar icke kapitalisten ett öre dertill, och ofta är det denne som, såsom inteckningsegare, drager den egentliga atkastningen af hemmanen. Jag auser att klockarens aflöning bör utgöras efter rösträtt vid kyrkostämman, ty nuvarande obilliga förhållande har nog länge egt rum, och sen rättvisa är bättre än ingen. Jag yrkar derföre bifall till Herr Sven Nilssons motion.

Herr Magnus Svensson: Bland de missförhållanden i afseende på jordegares beskattning, hvaröfver med skäl klagas, och som tarfva rättelse, är ock det sätt, hvarpå klockares löner på landet utgå. Klockare eger, enligt Kongl. förordningen den 8 Februari 1681, att af hvarje bonde bekomma 1 kappe råg, 1 kappe korn, 1 dito hafre samt dessutom, då hans biträde anlitas vid begrafning, vigsel och kyrkotagning, 2 öre efter den tidens myntvärde. Den fasta lönen utgår således i en lika stor afgäld af hvarje matlag, oberoende af om jordegaren har liten eller stor egendom, om han innehar ett helt eller ett fyratioåttendedels mantal eller ännu mindre, blott hans jord är i mantal satt. Obilligheten och orimligheten af ett sådant förhållande faller genast i ögonen; om t. ex. af två invid hvarandra belägna hemman det ena eges af en enda person, men det andra, utan att i någon mån vara bättre, är sönderdeladt i smålotter, t. ex. i 96 delar, 180 delar, så betalar det förra mantalet blott 3 kappar, men det sednare deremot lika många gånger 3 kappar, som det är deladt i små lotter. En annan obillighet är också den, att, om en och samma person eger två eller flera smärre lotter inom olika nummer i samma by, hvilka lotter äro sammanlagda till ett hemmansbruk, så räknas de för olika matlag, så snart lotterna tillsammans öfverstiga ett fjerdedels mantal, så att det exempelvis uppgår till ett halft mantal, deraf en fjerdedel består af en hemmanslott och återstående fjerdedel af åtta olika hemmanslotter. Detta halfva mantal skall, ehuru det är under ett bruk, betala lika med 9 matlag, emedan det består af så många olika hemmanslotter, då deremot ett lika stort och lika fördelaktigt mantal, som består af ett hemmansnummer, endast betalar för ett matlag eller 3 kappar, och det förra 30 kappar, enligt Kongl. brefvet den 19 Juni 1830 och Kongl. Kammarkollegii kungörelse den 20 Juli samma år.

Af de skäl, jag nu anført, får jag, i likhet med de föregående talarne, yrka återremiss af det ifrågavarande betänkandet, på det Utskottet måtte taga frågan i noggrannt öfvervägande och framkomma med ett förslag, som undanrödjer de missförhållanden och den orättvisa beskattning jordegare emellan, som nu förefinnes med afseende på klockares aflöning.

Grefve Sparre: Vid sednaste riksdagen tillstyrkte Lag-Utskottet en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t om reglering af klockarnes löner, men detta förslag afslogs af Kamrarne. Vilja herrarne nu, att Lag-Ut-

skottet åter skulle framlagt samma förslag? Det kunde jag åtminstone icke anse lämpligt; och det är orsaken, hvarföre Lag-Utskottet nu låtit frågan förfalla.

En lagstiftningsåtgärd, hvarigenom löner bestämmas, anser jag för öfrigt vara mycket svår att åstadkomma, och jag är fullt öfvertygad, att en sådan åtgärd endast skulle hafva till påföljd att öka afgifterna, något hvarför, efter hvad jag vågar tro, folket i allmänhet icke hyser stor benägenhet.

Det är visst möjligt, att i någon enda församling klockaren kan hafva stor lön, men ganska få torde i vårt land de församlingar vara, der så är förhållandet. Jag har hört talas om någon församling i Skåne och någon i Norrland, der det skulle vara händelsen, men öfver hufvud taget hafva klockarne en ganska ringa lön, och derföre händer det äfven, såsom en föregående talare nämnt, att klockarebefattningen ej sällan förenas med en skolläraresyssla, hvilket jag för min del finner mycket lämpligt.

Jag är öfvertygad, att, hvilken åtgärd vi än kunde besluta i detta hänseende, den otvivelaktigt komme att leda till förhöjda utgifter för kommunerna, och jag befarar, att de ingalunda med glädje skulle se ett sådant resultat, lika litet som herrarne troligen skulle med nöje deltaga i beslutet derom. När jag drager mig till minnes hvad som ofta hänt mig, då jag från riksdagarne återkommit till landsorten, i det man der mött mig med den förklaringen, att "hvad ni göra vid riksdagen, veta vi icke, men våra utgifter ökas oupphörligen," — så känner jag mig sannerligen icke manad att för min del medverka till ett beslut, som, efter min öfvertygelse, skulle hafva en dylik påföljd. Och då jag, oakadt jag medgifver, att möjligen på något ställe klockaren kan hafva temligen stora inkomster, dock måste tro, att det endast ytterst sällan inträffar, att dessa kunna anses för stora, samt i de församlingar åter, der de möjligen äro för små, en jemkning kan beredas genom att sammanslå klockare- och skolläraresysslor, så kan jag icke anse denna fråga vara af den trängande beskaffenhet, att den ovilkorligen nu fordrar en lösning. Vid sådant förhållande, och då Riksdagen för ett år sedan icke ville besluta sig för den då föreslagna underdåniga framställningen till Kongl. Maj:t, samt Kammaren nu förmodligen är af samma mening som då, vågar jag för min del yrka bifall till Lag-Utskottets hemställan.

Herr Ola Jönsson: Jag tror för min del, att klockarebefattningen icke är så oviktig, att den kan betraktas såsom rent af öfverflödig åtminstone. En väl utförd kyrkosång är, efter mitt förmenande, af ganska stort värde, och jag skulle ingalunda vilja uppoffra den. Önskligt hade visserligen varit, om klockarnes löner kunnat regleras på samma gång som kyrkoherdarnes, men då så icke skett, så torde det nu ej vara skäl att åt församlingarne sjelfva öfverlemna bestämmandet af dessa löner, emedan det då möjligen kunde hända, att denne tjänsteman, på ena eller andra stället, finge mindre än nödigt vore. Jag kan derföre icke bifalla motionärernes förslag, utan yrkar bifall till Utskottets hemställan.

Öfverläggningen förklarades slutad, och Herr Talmannen upptog de derunder gjorda yrkanden. Sedan Herr Magnus Svensson afstått från det

af honom framställda särskilda yrkandet, återstodo sådana på bifall till Utskottets förslag, på återförvisning deraf och på afslag å samma förslag i förening med bifall till Herr Sven Nilssons i Efveröd framställning. Propositioner gåfvos på dessa yrkanden, och då Herr Talmannen fann propositionen på bifall till Utskottets förslag besvarad med öfvervägande ja, begärdes votering. Till kontraproposition antogs yrkandet på återförvisning, hvarefter följande voteringsproposition uppsattes, justerades och anslogs.

Den som bifaller hvad Lag-Utskottet hemställt i dess utlåtande N:o 37,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, är ifrågavarande utlåtande till Utskottet återförvisadt.

Omröstningen utföll med 109 ja mot 43 nej, hvadan Utskottets hemställan bifallits.

§ 8.

Föredrogs Lag-Utskottets betänkande N:o 38, i anledning af återremiss i vissa delar af Utskottets utlåtande N:o 21, angående ändringar i gällande författningar om kommunalstyrelse.

Lades till handlingarne.

§ 9.

Föredrogs och bifölls Andra Kammarens Andra Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 7 (i samlingen N:o 27), i anledning af väckta motioner om åtgärder för embetsförvaltningens reorganisation till vinnande af förenkling och besparingar; skolande, jemlikt 63 § 3 mom. Riksdagsordningen, detta beslut, genom utdrag af protokollet, Första Kammaren delgifvas.

§ 10.

Börjades slutliga behandlingen af Andra Kammarens Första Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 4 (i samlingen N:o 28), i anledning af Herr A. Rundbäck's motion om förändrad plan för undervisningens meddelande vid rikets elementarläroverk.

Herr Abraham Rundbäck, som anmält sig att erhålla ordet, innan de särskilda punkterna af Utskottets förslag kommo under föredragning, uppropades och anförde: Jag har endast velat begagna detta tillfälle för att för Kammaren tillkännagifva, att förutom de reservationer, som finnas betänkandet bifogade, Herr Doktor Rundgren jemväl reserverat sig deremot, ehuru hans reservation råkade att komma på villovägar. Då ärendet till slutlig behandling förekom inom Utskottet, var han bortrest,

men sedan han blifvit genom telegram urderrättad om utgången, öfversände han sin reseservation i bref, adresserad till det Tillfälliga Utskottet. I stället för att dit aflemnas, inlades emellertid detta bref på klubben och kom mig på det sättet för sent till handa, för att jag vid tryckningen af betänkancket kunde vidtaga någon åtgärd i anledning af reservationen. Detta har jag ansett mig böra för Kammaren anmäla, innan ärendet till behandling företages.

Härefter skedde föredragning af Utskottets framställning under *Litt. A.*

Punkten 1.

Herr Ribbing yttrade: Då jag nu anhåller att få yttra mig öfver det föreliggande betänkancket och förslaget, vill jag förutskicka en anmärkning. När jag besinnar den mängd af förändringar beträffande våra läroverk, som inom de sista tjugu åren blifvit vidtagna, och alla de olägenheter, som sådana tidt och ofta återkommande förändringar måste medföra för undervisningens jemna gång, så leder detta mig till den öfvertygelsen att, för att man skall ega skäl att antaga en sådan förändring, som medför stora rubbningar i den nuvarande läseordningen, denna förändring bör vara af den beskaffenhet, att man icke anser den, äfven med vissa partiela förtjenster, dock ega så pass betydliga brister, att man genast, så snart den blir antagen, måste hafva i reserv nya förändringar att påyrka; utan att man i sådant fall heldre bör nöja sig med det befintliga, till dess man fått framlagd en organisationsplan, som åtminstone för den närmaste framtiden synes verkligen uppfylla det närvarandes billiga anspråk. Jag har velat förutskicka denna anmärkning, då jag icke med min röst kan förorda det framlagda förslaget till ändringar i nu gällande skolordning, oaktadt jag är den förste att erkänna, att den föreliggande motionen och det derpå grundade förslaget till skrifvelse, efter mitt omdöme, äro ojemförligt mycket bättre än de föregående förslag till förändringar, som vid de sednaste riksdagarna mer än en gång blifvit framställda, och att såväl motionen som betänkancket hafva flera punkter, hvilka innebära träffande och riktiga anmärkningar öfver befintliga svagheter hos våra läroverk samt deruti föreslå lämpliga förändringar, så har motionären i den broschyr, han låtit utdela och der han företrädesvis fullständigt utvecklat sina åsichter, anmärkt det många gånger öfverklagade mångläseriet, eller det slag af läsning hvarigenom lärjungarne väl få någon bekantskap med hvarjehanda, men icke erhålla grundlig insigt i eller intresse för *något* ämne. Och likaså har han anmärkt den öfveranstängning i skolorna, hvars tillvaro, trots all gensägelse, svårligen lär kunna förnekas. Den ärade motionären har med den erfarne skollärares säkra blick och skarpsinne påvisat denna öfveranstängnings befintlighet och riktigt karakteriserat densamma i den brist på ungdomlighet och ungdomligt lefnadsmod, som så allmänt förspörjes hos våra läroverks alumner, i deras slöhet och lojhet, i deras stillsamhet under lofstunderna m. m.; och skulle en ytterligare auktoritet därför behövas, så torde det icke vara herrarne

Herrarne obekant, att öfverläkaren vid Upsala centralhospital — en man som är van att aktgifva på och behandla hjernans svagheter och sjukdomar, och som derföre, till bedömande just af förevarande fråga, måste anses särdeles kompetent i ett anförande, intaget i Upsala läkareförenings tidskrift, efter noggrann undersökning och analys, kommit till det resultat, att en högst betydlig öfveransträngning eger rum bland skolungdomen, från 1 till 5 timmar dagligen, uti hvilken förklaring alla ledamöterna af medicinska fakulteten i Upsala, på ett enda undantag när, instämt.

Att sålunda minska massan af läroämnen, för att på samma gång skona ungdomens fysiska och psykiska krafter och helsa, och för att tillika åstadkomma större grundlighet i dess undervisning och bildning, än hvad nu gällande skolstadga medgifver, äro förträffliga tankar, som företrädesvis framträda i motionen och betänkandet. Det oaktadt får jag säga, att det, efter mitt sätt att se saken, i synnerhet finnes *ett* grundfel, hvaraf så väl motionen som förslaget lida, och som ännu tydligare än i Utskotts-betänkandet framstår i den motivering, motionären i sin broschyr framställt såsom en af de ledande principerna för detta hans af Utskottet tillstyrkta förslag. Detta grundfel är beroende på det sväfvande och mången gång missförstådda uti uttrycket medborgerlig allmänbildning. Den ärade motionären har aldrig sjelf med uttryckliga ord sagt hvad han dermed menar. För min del kan jag icke förstå, att med uttrycket medborgerlig allmänbildning, för så vida man dermed afser *kunskaper*, rätteligen kan och bör menas annat än den bildning, som alla medborgare rimligen och enligt hvad önskligt är böra ega. Denna bildning innebär nu visserligen en fond af insigter i vissa ämnen, i hvilka insigter böra egas af alla; så till exempel i modersmålet, kristendomen, en öfversigt af landets politiska och historiska förhållanden o. s. v. Men det går så lätt att från detta faktiska förhållande, att den allmänt medborgerliga bildningen innefattar fordran på ett visst för alla medborgare gemensamt innehåll eller kunskapsmaterial, i afseende på sjelfva betydelsen af samma bildning halka öfver till att tro, att med medborgerlig allmänbildning menas *blott* bildning i sådana för alla lika nödiga insigter. Efter mitt omdöme fordras dock för samma bildning en sak till, den nemligen att hvarje medborgare är bildad till duglighet i *något* yrke, vare sig teoretiskt eller praktiskt. Det är en fordran som ock gäller lika för alla, och alltså i den meningen är allmän, men der sjelfva denna allmänlighet medför olikhet till innehållet af bildningen hos olika personer, allt efter som deras anlag äro skiljaktiga. Jag vill blott genom ett exempel visa obestridligheten af denna sats. Föreställom oss till exempel, att vi hafva en skola, en bildningsanstalt för blifvande handverkare, och att denna inskränker sig till att blott lära lärjungarne det, som är gemensamt för alla handverk, såsom allmän handverkarbildning, men icke meddelar dem insigter i något särskildt handverk. Hvad gagna skola de hafva af denna undervisning? Hvad skola de duga till såsom handverkare, då de komma ut ifrån skolan?

Nu vill man kanske säga — och det är ej utan, att jag hemtar någon anledning till denna supposition från motionärens egen framställning — nu kan man säga att likväl vår folkskola — låt vara ännu behäftad med vissa ofullkomligheter i utförandet — dock, hvad plan och ändamål

angår, just är så inrättad, att lärjungarne der få lära sig eller åtminstone skola lära sig, hvad som erfordras för en allmänt medborgerlig bildning, att dess lärjungar få undervisning i ingenting annat än i sådana ämnen, som för alla medborgare äro nödvändiga, och man uppställer der just i detta hänseende såsom efterföljansvärdt exempel för elementarläroverket såsom en fortsättning efter samma plan. Men om man så resonnerar, har man glömt en, efter min tanke, högst väsendtlig omständighet, nemligen hvad folkskolans lärjungar få lära sig bredvid skolan eller i hemmen, t. ex. elementerna i landtbruket på landet eller i något handtverk, om föräldrarne äro handtverkare i någon stad, och att folkskolan är så ordnad, att, enligt sjelfva planen för den undervisning, som i den meddelas, denna alls ej skall upptaga lärjungarnes hela tid och alla krafter eller utesluta den praktiska undervisningen och öfningen i hemmet bredvid. Tänk om oss deremot, mine Herrar, hvad som skulle blifva följden, om man sade: "lärjungarne få visst intagas i skolan, och vi skola söka undervisa dem, så godt vi kunna, men med vilkor att de icke dessutom få lära sig något praktiskt yrke". När de kommit ut ur skolan, hvad vore de då? Hade de inhemtat elementerna för en blifvande vetenskapsman? Ingalunda. Eller för blifvande landtbrukare eller handtverkare? Nej lika litet. Det var ej utan, att vid början af folkskolornas inrättande, om det också icke gjordes något sådant bestämdt förbud som det nyss af mig nämnda, ändock en tendens, åtminstone i stadsskolor, visade sig att företrädesvis vilja sysselsätta lärjungarne med sådana ämnen, som ingingo i den s. k. allmän-bildningen, men icke med sådana, som grundlade duglighet i särskilda yrken, och att med de förra så pass upptaga deras tid och intresse, att föga eller intet blef öfver för praktisk öfning bredvid skolan. Hvad blef också resultatet häraf? Jag känner det genom statistiska uppgifter temligen noga, åtminstone på ett ställe. De, som lemnat skolan efter fulländad kurs, hade visserligen läppjat på litet i hvarjehanda af "allmänt medborgerliga" bildningsämnen; egentlig bildning åter eller kunskap i något, vare sig praktiskt eller teoretiskt, hade de deremot icke vunnit, och dermed ej heller smak för det allvarliga och stränga arbetet eller insigt i sådant som fordras för att verkligen *lära*. Drängar och pigor kunde och ville de derföre icke blifva, de hade vänjt sig af med allt tyngre arbete; de aldra första elementerna till en högre bildning hade de visserligen fått sig meddelade, men det tyngre intellektuella arbete, som erfordras för att blifva vetenskapsmän, var dem äfven alltför besvärligt. Nej, de manliga alumnerna blefvo betjenter, kypare, markörer vid biljarder och dylikt, och de qvinliga valde de lättare befattningarne af uppasserskor, skänkmamseller eller ännu sämre yrken, — kort sagdt sådant, som väl tager i anspråk en viss yttre prydighet, synnerligen i kläder, men deremot icke kräver några egentliga insigter i någon riktning, och framför allt ej något slags egentligt arbete.

Det synes mig sålunda vara en ganska riktig och vigtig observation i afseende på våra folkskolor, att jemte de ämnen, som i skolan läras, dess alumner ock få och böra inhemta kännedom om hvad som kan göra dem skickliga och dugliga i det praktiska lifvet, när de en gång kommit ut ifrån skolan. Derföre är ock, såsom nämndes, skolan icke inrättad för att ensam upptaga lärjungarnes hela tid. — Men låtom oss då ock se till,

att vi icke genom en falsk uppfattning af folkskolan, och den ställning dess lärjungar ega, när vi dermed vilja jemföra elementarläroverket och dess lärjungar och ställa de sednare i analogi med de förra, — att de, säger jag, vid en anordning af elementarläroverket ej begå det misstag vid föreskriften om de elementarkunskaper, som der böra inhämtas, att vi hvälftva på den blott hvad som fordras för den medborgerliga allmänbildningen, men utesluta det, som förbereder lärjungarne till skicklighet i hvad som fordras för särskilda yrken, vare sig mera praktiska eller mera teoretiska. Dessa elementarkunskaper, som inhämtas i elementarläroverket, böra sålunda bestämmas, såväl med afseende på deras behof, hvilka, utkomna i lifvet, vända sig till sådana yrken, som fordra större teoretisk underbyggnad i de företrädesvis praktiska vetenskaperna, såsom matematik, naturvetenskaper o. s. v., som äfven med afseende på dem, hvilka ämna blifva vetenskaps- eller embetsmän. I båda fallen bör man visserligen fordra meddelande af insigt i sådana ämnen, som hvarje medborgare behöfver känna, utöfver hvad som hör till hans yrkesskicklighet, men derjemte och tillika äfvenledes i elementerna till *den* insigt, som i och för samma yrkesskicklighet utgör den teoretiska sidan. När detta är förhållandet frågar jag: är det skäl att — såsom den ärade motionären i fråga om hela den lägre afdelningen af elementarläroverket — fota och basera hela elementarundervisningen på principen af allmänt medborgerlig bildning, i motsats mot hvarje spår till yrkesbildning eller elementerna till sådan, för att dermed uppskjuta till skolans fyra sista år, d. v. s. till gossen nått 15 år? Det är, efter min tanke, att försena början till skicklighet och öfning i det blifvande yrke, hvaraf lärjungen sedermera skall henta sitt bröd, och med hvilket han skall blifva en nyttig medborgare. Och det är onödigt, efter mitt omdöme, att så förfara, ty det behöfs icke, att man så isolerar denna allmänbildning, att man säger, att först skola lärjungarne lära sig de allmänt bildande ämnena, och sedan de gjort det, skola de vid femton års ålder få börja med yrkesbildningen. Man inhemtar neuligen denna allmänt medborgerliga bildning just i och genom att lära sig teorierna för yrkesbildningen. Eller, för att taga ett exempel, behöfs ej till den yrkesbildning, som är erforderlig för fabrikanten, teknikern, embetsmannen, någon bekantskap med religionen, historien, språk m m., och lär han sig intet häri, i och med det han studerar i afseende på en blifvande lefnadsbana? Jo, visserligen. Hvarföre då lära dem detta tvänne gånger, först i en mindre fullständig form, såsom blott allmänna elementer, och sedan på ett sätt som fordras för åstadkommande af högre insigter deruti? Det allmänna finnes icke till i och för sig sjelft här i verlden, utan endast i och hos det enskilda. Lärer man sig det sednare, så får man äfven bekantskap med det förra. Om man jemför den reala linien vid våra elementarläroverk här i Sverige med hvad som skulle närmast motsvara den i andra länder, så skall man hos vår reallinie finna den gifna bristen, att den alldeles för mycket håller sig till det allmänna, i stället för att mera direkt förbereda eller direkt verka för skicklighet i praktiska yrken, hvaraf följer att lärjungen, sedan han under långa år genomgått skolan, vid utträdet derur egentligen ej duger till något och får ånyo börja med elementer och förberedelser. Och till viss grad kan man säga, att det förhåller sig så med latinlinien. Emellertid är inskränk-

ning under de fem första åren af skoltiden till denna allmänbildning en genomgående grundtanke i motionärens framställning, och på de af mig nu anförda skäl vågar jag anse det tillika såsom en genomgående felaktighet i den organisation han föreslår, och en felaktighet, så framstående att sjelfva sakens inneboende konsekvenser drifvit den ärade motionären derhän, att han i sitt förslag blifvit inkonsekvent mot sina egna principer. Han har nemligen med stor erfarenhet och skarpsinne i sin broschyr på ett slående sätt visat, huru språkstudierna behöfva koncentreras från början, och att, såsom hörnsten för dem, latinets är det lämpligaste för dem, som någonsin skola lära detta språk, samt derföre föreslagit, att de skola börja såsom valfritt ämne i elementarafdelningen eller redan inom den tredje klassen. Men dermed är ju redan principen af allmänbildning bruten.

Flera andra exempel kunna äfven anföras, men jag vill blott åberopa ett. Motionären och Utskottet hafva yrkat på en koncentrerung af studierna för ett bestämdt ändamål i motsats emot mångläseriet. Det första ibland de grundfel, som Utskottet anmärkt vid den nuvarande organisationen af elementarläroverken, är att i båda linierna parallelt undervisas vid samma läroverk. Deraf skulle nu väl följa såsom konsekvens, att vid Utskottets förslag till ny anordning af undervisningen de båda bildningslinierna *icke* vidare borde fortsätta att vara hopblandade och derigenom förhindra hvarandra. Men så har Utskottet ingalunda tänkt sig saken, utan Utskottet har tvärtom i tredje punkten föreslagit, att undervisningen i elementarläroverkets fem första klasser skall blifva för begge linierna gemensam i alla ämnen, och detta mera än nu är fallet, med undantag blott af *ett* främmande språk.

Men, säger man, och fortfar Utskottet att säga, om linierna skulle skiljas från början och sålunda studierna med afseende på särskildt yrke genast inträda, blefve det svårt för gossen att välja emellan de båda linierna, och det kunde lätt hända, att, sedan han kastat sig in på den ena, han funne sig ega bättre anlag för de ämnen, som förekomma på den andra; *derföre* bör skolan i hela sin nedra afdelning inskränkas till allmänbildningen. Men om så verkligen skulle inträffa, om lärjungen t. ex. en tid gått på latinlinien och sedan funne sig ega bättre anlag för de praktiska yrkena än för embetsmannavägen, vore det då så olyckligt, att han fått lära sig litet latin? Eller, för att börja från en annan ända, om ett barn, som gått i folkskolan och samtidigt hos far och mor lärt sig elementerna till ett handverk eller till landtbruk, om detta barn sedan finner sig ega anlag för att kunna inhemta en lärd bildning, månntro det skulle lida så särdeles mycket af att tillika kunna ett handverk? Vore det så skadligt för barnet? Det har dock derigenom en ytterligare kunskap, hvilket ju alltid är rätt bra, äfven om man icke vidare kommer att direkt begagna sig deraf, och åtminstone alltid medför det goda, att man lärt sig hvad det vill säga att lära sig och förstå en sak.

För att förekomma sådana misstag och lemna fritt val, har man emellertid nu skjutit fram valet emellan de båda linierna till lärjungarnes femtonde år. Äfven från en annan sida kan emellertid det felaktiga i hela denna beräkning visas: för att jag med någon säkerhet skall kunna välja emellan yrken, fordras väl, att jag förut eger någon kännedom om

det ena eller det andra. Men då man vill hålla gossen ända till hans femtonde år endast vid allmänna ämnen, så kan han icke blifva bekant med det, som rör det ena eller andra; och dock säger man, blott han blir femton år, kan han välja — liksom det vore lättare vid femton än vid 10 år, om man ej eger förutsättningarna för att kunna träffa ett val. Om han är dum eller qvick, kan väl då pröfvas — ehuru detsamma redan tidigare kan ske — men det är icke nog för honom att vara det ena eller andra, för att välja latin- eller reallinien, ty qvicka eller goda hufvuden äro bra och väl behöfliga för den ena lika väl som för den andra linien.

Detta är ett af grunddragen i den annars i flera afseenden mycket förtjenstfulla motionen, men det är, efter mitt omdöme, ett grundfel, som måste komma att medföra väsendtliga olägenheter, i fall man skulle lägga det till grund för förslaget; och den hufvudsakliga verkan, det i betänkandet har medfört, är såsom sagdt yrkandet, att ynglingarne på de olika linierna skola, till dess de blifva femton år, till och med mera än nu är fallet, hållas ihop, så att i den skall läsas alldeles detsamma, med ett enda undantag. Detta undantag åter innebär en afvikelse från motionärens princip, och det förutsätter ju till och med, att ynglingen redan i tredje klassen skall veta, om han skall gå den ena eller andra vägen, allt eftersom han väljer fransyska eller latin.

Härförutom har tanken på den "allmänt medborgerliga bildningen" ledt motionären till att i sin broschyr lägga särdeles vikt på, att den första afdelningen af elementarläroverket eller dess fem första klasser skulle bilda en fortsättning af folkskolan och sålunda tjena till att i *en högre grad* bibringa alumnerna medborgerlig allmän-bildning, men de skulle *tillika*, dessa fem klasser tjena till att förbereda till den ena eller andra yrkesbildning, hvars teoretiska elementer de fyra högre klasserna skulle bibringa. Denna åsigt om elementarläroverkets ställning till folkskolan hvilat emellertid på ett fullkomligt misstag, och den deraf uppstående *dubbla* uppgiften för elementarläroverkets nedra afdelning är sådan, att den ena delen af samma uppgift hindrar och omöjliggör uppnåendet af den andra. Fortsättningen af folkskolan skulle, efter min uppfattning, vara hvad man kallar folkhögskolan; — icke högskolan i allmänhet, ty det är universitetet; men icke heller prima, secunda eller tertia i elementarläroverken. Detta sednare bör man kunna finna redan deraf, att i folkhögskolan gå femton à tjugo års ynglingar, medan vi i de tre första klasserna af elementarläroverken till lärjungar hafva barn af endast omkring tio års ålder. Redan detta visar det orimliga i en sådan föreställning. Den lämpliga fortsättningen af undervisningen i folkskolan skulle vara allmännare öfversigter öfver de förhållanden och föremål, derom någon undervisning i folkskolan meddelats, såsom om fäderneslandets framfarna öden, om dess politiska statsskick o. s. v., för att sålunda med mognande af omdömet och en allmän öfversigt öfver vissa ämnen afsluta en teoretisk bildning, som, med afseende på lärjungarnes blifvande lefnadsställning, icke fordrar att ingå i detaljer. Deremot äro de första klasserna i elementarläroverken afsedda för att bibringa barnen just elementerna, till en del de minnessaker, som bilda grunden för deras blifvande studier i vissa vetenskaper. Att sålunda sätta den, som genomgått folkskolan, att

fortsätta sin undervisning i elementarläroverket, vore icke annat än att föra honom tillbaka till barnåldern och till barnsliga studier. Det vore förspildt arbete både i ena och andra afseendet. Men i sjelfva verket gäller detsamma, om ock ej alldeles så åskådligt, äfven om de båda linierna inom elementarläroverken. För att icke alltför mycket trötta Kamraren, vill jag i detta hänseende blott fästa Herrarnes uppmärksamhet vid den omständigheten, att för de blifvande embetsmännen i allmänhet fordras större underbyggnad och grundlighet i språkstudier, icke blott kännedom i tal och skrift af språk för samtal och affärer med utlänningar, utan verkliga vetenskapliga insigter uti deras olika inre karakterer, och att deremot för de alumner, som vilja egna sig åt praktiska eller tekniska yrken, fordras jemförelsevis mindre språkstudier men deremot mera omfattande insigter i matematik och naturvetenskaper. Skulle man nu i de fem första klasserna slå ihop dem, som egna sig åt ena och andra hållet, så skulle man komma att sysselsätta realisterna med för mycket språkstudier och de andra lärjungarne med för mycket matematiska studier. Icke för att det ej för hvardera linien kan vara bra att hafva kännedom i den andra liniens läroämnen, men det tager dock uppen tid, som kunde för lärjungarne och med afseende på deras blifvande yrken bättre användas. Enahanda är förhållandet t. ex. med de historiska studierna, som äfven måste vara af olika beskaffenhet för de olika linierna. De, som skola läsa de gamla språken, latin och grekiska, böra lämpligen *derbredvid* nogare studera dessa folks historia, för att kunna rätt uppfatta de monumenter af deras tillvaro och kultur, som de i sina språk lemnat oss. De deremot, som skola egna sig mera åt praktiska värf, behöfva ej så stor kännedom i den antika historien utan endast inhemta de allmänna dragen deraf, men deremot företrädesvis att egna sin uppmärksamhet åt förhållandena på den tid, hvari de lefva. Dessa olika riktningar måste gifvas åt de olika liniernas studier äfven i de ämnen, som äro gemensamma för dem, så vida nemligen deras förberedelse till sin blifvande verksamhet skall vara rätt genomförd.

Hvad blir då resultatet af dessa anmärkningar? Jo, för mig måste det blifva det, att jag nödgas sätta mig emot motionärens förslag i dess helhet, *derföre* att han icke så fullständigt, som jag anser vara det enda rätta, dragit ut konsekvenserna af goda pedagogiska anmärkningar om de nuvarande felaktigheterna i vårt undervisningssystem, och att han derifrån hindrats genom att tänka sig en allmän bildning, hvarmed alumnerna skola uppehållas, ända tills de blifva femton år gamla, i stället för att genast från början få sina studier inrättade på det sätt, som är den enda lämpliga anordningen för deras blifvande lefnadsyrken, vid val hvaraf misstag väl äro möjliga, men som dock lätt nog kunna ändras och i alla fall blifva lika lätt begångna, om de uppehållas vid "allmän"-bildning. Så gerna jag än skulle önska att kunna med min röst tillstyrka och bifalla vissa delar af motionen och betänkandet, så måste jag *derföre* dock af det hufvudsakliga skäl, hvarmed jag började mitt anförande, att nemligen jag fruktar hvarje sådan rubbning i det bestående, som skulle innebära en omanordning af det hela, såvida den är så beskaffad, att, i samma ögonblick som man autager den, man måste erkänna, att man

derigenom dock icke gått fram till det önskade målet — af detta skäl finner jag mig nödsakad att för min del nu afstyrka bifall till den föreliggande motionen och betänkancket.

Då tiden nu framskridit till kl. $\frac{1}{2}$ 3, och flere talare anmält sig, åtskiljdes Kammarens ledamöter, men sammanträdde åter

Kl. 6 e. m.

§ 11.

Fortsattes behandlingen af Andra Kammaren Första Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 4 (i samlingen N:o 28), i anledning af Herr A. Rundbäcks motion om förändrad plan för undervisningens meddelande vid rikets elementarläroverk.

Ordet lemnades åt

Herr von Geijer: Herr Talman! Jag får vördsamt framställa den förfrågan, om det är tillåtet att under diskussionen yttra sig öfver alla de särskilda punkterna i förslaget, oaktadt särskildt beslut skall fattas öfver hvarje punkt.

I anledning af det yrkande rörande sjetten punkten i förevarande Utlåtande, som Herr von Geijer nu framställt, ville Herr Talmannen erinra att, ehuru den nu föredragna första punktens innehåll föranledde att beröra och granska jemväl öfriga punkter i förslaget, de yrkanden om ändringar i en eller annan af dessa punkter som framställdes icke kunde, då nu endast första punkten vore föredragen, blifva föremål för proposition, utan borde återupptagas, då den punkt, hvarje sådant ändringsyrkande afsåg, komme under föredragning.

Härefter fortsatte:

Herr von Geijer: Då jag haft äran att såsom ledamot af detta Utskott deltaga i behandlingen af föreliggande motion och dervid dels biträdt majoritetens inom Utskottet åsigt, dels i några punkter varit af skiljaktig mening från Utskottet, så utber jag mig att få med några ord uttala de motiver, som legat till grund för min mening i så väl det ena som det andra afseendet.

Om jag också måste medgifva, hvilket i allmänhet torde få anses riktigt, att det kan sättas i fråga huruvida det kan vara lämpligt att redan nu, då gällande skolplan endast jemförelsevis kort tid varit tillämpad, företaga en reorganisation af elementarläroverken, så är jag dock öfvertygad, att man både kan och bör vidtaga sådana förändringar, hvilka, utan att rubba hufvudgrunderna för den nu gällande undervis-

ningsplanen, skulle lända läroverken till nytta och helsa. Det synes mig verkligen hafva lyckats Utskottet att i det nu framlagda förslaget uppvisa åtskilliga förbättringar, hvilka äro af behovet påkallade, på samma gång Utskottet endast i allmänhet antydt önskvärldheten af andra, mera genomgripande förändringar; och sådant först då, som orden lyda — när förhållandena sådant medgifva.

Om jag nu i korthet vidrör de enskilda punkterna i betänkandet och min ställning till dem, så har jag, hvad den första punkten angår, för min del bifallit den uti motionärens framställning uttalade åsigten om nödvändigheten af att inskränka studiet af de främmande språken på skolans första stadium derhän, att blott tvänne sådana språk i de fem lägre klasserna skola läsas. Denna åsigt har äfven under förmiddagens diskussion af en ärad talare från Upsala blifvit biträdd. Medgifvas måste väl också, att en minskning i antalet af de språk, som nu studeras redan i läroverkets lägre klasser, måste vara af ofantlig vikt och betydelse. Derom kunna, som jag tror, meningarne knappast vara delade. Hvad deremot beträffar det sätt, hvarpå Utskottet sökt att åstadkomma denna nedsättning, så kan jag dock icke anse, att detta ovilkorligen är det bästa som kan upptänkas, utan torde det måhända ännu återstå åtskilligt att i detta afseende önska. Utskottet har emellertid ej kunnat finna någon bättre lösning af frågan, än den som det här formulerat. För min del får jag dock säga, att jag under diskussionen i Utskottet hyst de andra största betänkligheter mot detta arrangement — ty jag kan ej kalla det annat än ett arrangement — men jag biträdde det derföre, att det kultusministerium, som en gång skall bestämma det antal timmar, som skall användas på studiet af det latinska språket och på det språk, som i dess ställe studeras af icke-latinläsande lärjungar, härvid antagligen måste hufvudsakligen fästa afseende vid den tid, som lärjungen behöfver använda för att af sina latinska studier kunna draga någon nytta. Vi veta alla, att det engelska eller franska språket ej behöfver lika mycken tid för att lärjungen skall i dessa språk kunna förvärfva lika stora insigter som i latin, men vi veta äfven att, om det latinska studiet icke under det första stadiet af skoltiden skulle få tillräckligt antal timmar åt sig anslaget, så blifver det i allmänhet utan resultat för utvecklingen af lärjungens själsförmögenheter. Det är endast under den förutsättning, att den klassiska bildningsliniens behof i detta afseende skall komma att fullt tillgodoses, som jag för min del bifallit Utskottets betänkande i denna punkt.

Hvad den andra punkten beträffar, vill jag mindre kalla den för en punkt än för ett korollarium af den föregående punkten.

Hvad angår den tredje och den fjärde punkten, så har jag redan uti den nuvarande skolstadgan tyckt mig finna en fullkomligt klar antydning derom, att den femte klassen skulle inom skolan innebära ett avslutadt helt. Motionären har uti sin motion och den af honom utgifna broschyren än vidare framhållit önskvärldheten härutaf, och jag kan icke annat än dela hans mening i detta fall, isynnerhet i betraktande af det stora antal ynglingar, som — antingen det nu sker frivilligt eller till följd af omständigheternas tvång -- vid konfirmationsåldern utgå ur läroverken. Det måste, isynnerhet af detta skäl, vara i sin ordning, att en

sådan anordning, som Utskottet här tillstyrkt, vidtages, helst som någon motsägelse mellan den nu gällande skollagen och denna delen af Utskottets förslag, enligt hvad jag nyss haft äran påpeka. ej förefinnes, utan den enda skillnaden dem emellan är, att ifrågavarande grundsats blifvit i Utskottets betänkande mera bestämdt och tydligt uttalad, mera preciserad. Studiekurserna böra så inrättas, att ynglingen, då han utgår från femte klassen, ej allenast eger en grund, en fond utaf vetande, hvaraf han i det praktiska lifvet kan draga verklig nytta, utan äfven så beskaffad, att den ger honom en möjlighet att, om han dertill känner sig ega tid och böjelse, på egen hand kunna fortsätta sina studier, idka sjelfstudier, om också, som naturligt är, detta endast kan ske med större ansträngning, än den behöfver underkasta sig, som fullständigt genomgått läroverket. Jag har af dessa skäl icke blott biträdt Utskottets motivering af dessa tvänne punkter, utan äfven särskildt arbetat för att den sednare af dem skulle få den formulering, han erhållit, eller att, efter slutad lärokurs i femte klassen, offentlig afgangsexamen skulle med lärjungarne anställas, så väl med dem som då lemnade skolan, som med dem hvilka ämnade att der fortsätta sina studier. Jag har trots att en sådan anordning icke allenast i och för sig vore god, utan äfven i det afseende gagnande, att ynglingen, med ett sådant, närmare liggande mål för ögonen, en hedrande och väl aflagd afgangsexamen, skulle sköta sina studier med mera kraft än som nu sker, då han icke har annat mål att sträfva till än studentexamen, eller också att utan examen utgå ur skolan. Jag tror att detta mål icke är att förakta. Väl hör lärjungen vid akademien eller å lärdomsskolans högsta stadium söka vetandet för dess egen skull, hvarigenom derstädes den så kallade examensläsningen blir föga önskvärd, men så är icke förhållandet med lärjungarne i skolans lägre klasser: barnen måste hafva uppmuntran genom en examen och den eggelse som ligger uti denna. Ett ytterligare skäl för ändamålsenligheten af detta stadgande hemtar jag från förhållandet i Danmark. Vid de danska elementarläroverken är en likartad anordning vidtagen, som Utskottet här föreslagit.

I femte punkten har Utskottet hemställt, att de båda bildningslinierna på läroverkets högre stadium från och med sjetten klassen, i den mån förhållandena medgifva, skola åtskiljas och förläggas till olika läroverk. Utskottet har således här tillstyrkt en af de väsendtligaste delarne af motionen, nemligen de båda liniernas fullständiga åtskiljande i de högre klasserna och förläggande till olika skolor. Under behandlingen af motionen i Utskottet har ock särdeles vikt blifvit lagd vid just denna punkt. För min del kan jag dock icke tro annat, än att, om redan nu dessa linier skulle på gymnasialafdelningen åtskiljas, på grund af realliniens fåtalighet, detta skulle hafva till följd, att det nuvarande ringa antalet realister skulle än ytterligare nedgå, och det mål motionären mycket riktigt åsyftat således ingalunda uppnås. Ty utvecklingen af elementarläroverken har hittills gått i en motsatt riktning mot den som Utskottet med sitt förslag afsett. Det ena läroverket efter det andra har erhållit en klassisk öfverbyggnad, och vi hafva ett nytt bevis derpå i det beslut Riksdagen nu sednast fattat om Luleå elementarläroverks utvidgning till ett äfven på latinlinien fullständigt. Under sådana förhållanden är det fara värdt att, om de båda linierna nu

genast skulle åtskiljas och endast fyra nya fullständiga högre realläroverk komma att inrättas, antalet lärjungar vid dessa skolor skulle, i förhållande till antalet elever å den reala linien i motsvarande klasser af de fullständiga läroverken, snarare nedgå än ökas. Man kan nemligen i detta begär efter klassisk öfverbyggnad vid de högre elementarskolorna ej se något annat än en hemlig vördnad för det latinska studiet, en tro på det latinska språkets uppfostrande förmåga, ett tyst erkännande att man icke har något annat lika bildande ämne att sätta i dess ställe. En sådan tanke måste föresväfva äfven dem, som icke sjelfva studerat detta språk, som icke förstå dess värde; äfven de tyckas hafva en aning derom. Det är också utan tvifvel förhållandet med latinet, att i detta språks studium ligger någonting, som måste erkännas vara utaf en bildande kraft, utaf värde för en hvar, och på detsamma kan tillämpas Voltaires ord om något vida högre än detta, ja om det högsta, om tron. "Det måste dock ligga något i denna lära, då jag aldrig sett någon ångra att han den tillhört, men väl ofta det motsatta." Så ville jag säga om latinet. Jag har aldrig hört någon som ångrat att han känt detta språk, men väl många som beklagat att de icke studerat det. Flera af mina gamla kamrater, med samma primärbildning som jag, och som uppnått höga platser i Statens tjänst, hafva för mig uttryckt sin saknad öfver, att de ej i sin ungdom fått lära sig latin. Allt detta visar hvilken djup vördnad ännu hos oss förefinnes för studiet af detta språk, och att, då det är fråga om att åt våra barn gifva en grundligare bildning, vi ännu ej veta något bättre. Jag tror också knappast, att Utskottets majoritet skulle hafva kommit till det beslut, som skett, i denna fråga, i fall förslag hade blifvit väckt om att genast sätta förändringen i verket. Utskottet har derföre äfven gifvit sin hemställan den formulering, att förändringen skulle genomföras, endast "i den mån förhållandena medgifva," och emot punkten i dess närvarande skick har jag, som anser saken i sig sjelf fullkomligt önskvärd, således ingenting att invända. Frågan har derigenom blifvit återbragt till sin verkliga, primitiva natur af framtidsfråga, och under sådant förhållande torde ingen vara emot liniernas skiljande utan tvärtom. För min del skulle jag icke bifallit punkten, om der hade blifvit föreslaget att ändringen skulle ske genast eller snart, men med det vilkor som Utskottet tillagt har jag ej något att mot densamma invända.

Kommer så den sjette eller sista punkten. Jag har tillåtit mig att mot densamma afgifva en reservation, icke i den mening att jag icke skulle hafva gillat syftningen i det beslut, hvartill Utskottets majoritet kommit, utan tvärtom derföre att Utskottet icke gått så långt som jag skulle önskat. Under öfverläggningen inom Utskottet har ingen fråga af dem, som Utskottet till behandling förehåft, förekommit mig utaf mera vigt och praktisk betydighet än den om nedsättning i undervisningstiden vid elementarläroverken. Jag har nemligen utgått från den åsigten, om hvars riktighet jag lemna åt hvar och en att döma, att en hvar kunskapsökande yngling efter 17 å 18 års ålder gör sitt arbete ofantligt mycket mera fruktbringande genom ett fritt studium än genom att läsa lexor på skolbanken. Jag har derföre trott, att det vore en stor misshushållning af tid och krafter att hålla ynglingen, under normala förhållanden, kvar vid skolan utöfver uppnådda 17 eller 18 års ålder. Utskottet har i denna

punkt tillstyrkt, att lärokursen för reala linien på gymnasialafdelningen skulle inskränkas till tvänne eller högst trenne ett-åriga klasser. Jag kan icke finna något skäl, hvarföre detta goda icke skulle kunna komma äfven latinlinien till del. Jag tror att lärokursen, utan att försvagas i sin verkliga inre halt, skulle kunna rättas så, att äfven på den klassiska linien denna fördel skulle kunna komma den studerande ungdomen och studierna till godo. Men jag har ingalunda tänkt mig denna nedsättning i den klassiska liniens studietid lika enkel som den, hvilken Utskottet föreslagit för den reala linien, endast genom lärotidens minskning med ett eller tvänne års kurs för den högre afdelningen af skolan, utan jag har, såsom min reservation utvisar, äfven hyst den förmening att kursen för båda linierna kunde avslutas ett år tidigare än nu, derigenom att den nu alltför långa ferietiden nedsattes från sexton till tio veckor om året. Den årliga undervisningstiden blefve då fyratjotvå veckor i stället för trettiosex, och en 8-årig skolgång skulle således komma att gifva ynglingen något mera verklig undervisning än hvad som under skolans nuvarande 9 läsår meddelas. Genom ett sådant arrangement behöfde ej kunskapsfordringarne nedsättas, åtminstone icke i den grad som skulle blifva följden af Utskottets förslag. Man har anmärkt mot detta förslag, att det vore hårdt mot ynglingarne att beröfva dem deras kära ferietid, under hvilken de just samla krafter till förnyadt arbete under terminerna. Jag svarar härpå, att, så vidt jag kan förstå, hvila för den menliga organism, som icke är sjuk, endast afser nödig hvila under dygnets lopp, men ej terminvis hvila af flera månader. Mig synes sådant vara ett magaseradt solljus som aldrig kan blifva till en motor. För den flitige ynglingen äro ferierna nästan alltid för långa, för den late deremot äro de hyende under lättjan. Inskränkningen i skolornas ferietid är verkligen, efter mitt förmenande, en af de aldra viktigaste reformer, som inom våra läroverk måste vidtagas, och innebär i sig möjligheten för vidtagande af åtskilliga andra. De danska skolornas ferietid är icke mera än sex veckor om året, våra elementarläroverk deremot äro stängda sexton veckor. Således hafva skolynglingarne i Sverige icke mindre än två och en half månaders längre ferier än de danska. Borttagas då sex veckor af denna tid, så blifva ferierna i alla fall en hel månad längre än den som består de Danska skolynglingarne.

Då jag således för min del instämmer i det förslag Utskottet i förvarande utlåtande framställt, med undantag af hvad som rör den sjette punkten, så hemställer jag att Kammaren behagade bifalla detsamma, med undantag af nämnda punkt, beträffande hvilken jag anhåller om bifall till min mot densamma afgifna reservation.

Herr Rundgren: Det har varit en tillfredsställelse för mig, att från flere sakkunnige personer emottaga en fråga, huruvida jag, eftersom någon reservation från min sida mot Utskottets förslag icke förefinnes, har kunnat dela de uti detsamma uttalade grundsatser. Utskottets ordförande har redan på förmiddagen angifvit orsaken, hvarföre min reservation uteblifvit. Men så mycket mindre tillfredsställelse har jag haft af mitt deltagande i Utskottets rörhandlingar, då jag redan från början, vid mitt första inträde i Utskottet, fann Utskottets samtliga öfrige ledamöter

i det hufvudsakliga instämman uti motionen. Följden här af har blifvit, att, sedan jag genast meddelat min olika ställning till frågan och grunderna derför, någon egentlig diskussion af densamma emellan mig och Utskottets öfrige ledamöter icke kunnat förekomma.

Här är fråga om en fullständig reorganisation af de Svenska elementarläroverken. När man nu besinnar, att vi allt ifrån 1849 års Kongl. cirkulär haft våra läroverk uti ett ständigt osäkerhetstillstånd; att 1856 års skolstadga efterträdde utaf 1859 års; att sedermera år 1865 en förändring skedde i afseende på ett språk, nemligen tyskan, som upptogs uti första klassen, och i fråga om ett annat, nemligen grekiskan, som förvandlades till ett i viss mån valfritt ämne; att år 1869 en ny förändring inträdde, i det att första klassen borttogs och grekiskan öfvergick till ett fullkomligt valfritt språk; att under denna tid antalet af elementarläroverk betydligt ökats och i följd deraf äfven behovet af nya lärarekrafter, hvilket behof man måbända icke alltid på ett fullt tillfredsställande sätt kunnat se till godo; att man i afseende på lärarebildningen saknar bildningsanstalter, och när man slutligen tillika betänker, att, till följd af alla dessa förhållanden, det för den stora allmänheten varit omöjligt att sätta sig in i och göra för sig klart betydelsen af de nya elementarläroverken; så måste nödvändigt den frågan framstå. huruvida de brister, hvilka otvifvelaktigt förefinnas inom läroverken, äro beroende utaf dessa, nu utaf mig vidrörda förhållanden, eller om de ligga uti sjelfva organisationen af vårt skolväsende. Motionären, och med honom Utskottet, har utan tvekan förklaradt, att felet ligger i sjelfva organisationen. — Vid en sådan uppfattning är det tydligt hvad som skulle blifva motionärens och Utskottets förslag, nemligen att man borde göra en fullständig förändring i hela läroverksinstitutionen. Visserligen ligger det någonting tröstande uti Utskottets förklaring på andra sidan af betänkandet, att "lagstiftningen bör genom en afgörande reform söka undanröjda dessa brister," det ligger någonting tröstande, säger jag, deruti, att det nu är fråga om någonting afgörande, och att Utskottet, i likhet med motionären, vill låta läroverket, när denna reform blifvit genomförd, "derigenom vinna den hittills alltför länge saknade förmånen att få arbeta i ro." Trösten är dock icke särdeles stor, då den vinnes på bekostnad af den lugna historiska utvecklingen. Jag har derför den åsigten, att det icke kan vara nyttigt att nu öfvergå till ett nytt experimenterande, men deremot nödvändigt att söka gifva läroverken ro i den mening, att ett långsamt och säkert framåtskridande inom den nuvarande organisationen må kunna ske. Derigenom bereddnes nemligen den fördelen, att åtminstone en generation af elementarläroverkens ungdom finge i ro genomgå läroverket, och således visshet vinnas, huru och på hvad sätt den nuvarande elementarläroverksorganisationen verkar, hvarom man hittills, till följd af de oupphörliga rubbnin-garne, icke kunnat vinna någon erfarenhet.

Det är sådana omständigheter, som redan från början bestämt mig att vara emot den af motionären framställda och af Utskottet i hufvudsaken förordade nya "planen för undervisningens meddelande vid elementarläroverken." Jag har dervid frågat mig sjelf: hvarifrån är nu denna organisationsplan tagen? Är den uppvuxen ur en allvarlig betraktelse af inhemska förhållanden, eller är den en produkt, som man söker från

främmande mark till oss öfverflytta? Svaret är lätt funnet, om man tager i sin hand den norska "Lov om offentlige skoler for den høiere Almenndannelse af den 17 Juni 1869"; då man snart skall finna, att den nya planen helt enkelt och simpelt är en fri öfversättning af denna lag. Derifrån äro tagna bestämmelserna om den starka åtskilnaden emellan läroverkens lägre och högre klasser (middelskoler och gymnasier), om latin- och realgymnasier, om elementarskolorna såsom afseende att för dem, som utgå i det praktiska lifvet, bereda en efter deras behof afpassad "allmän bildning" och om gymnasierna såsom förskolor för universitetet, om bildningslinierna såsom skilda i de lägre klasserna endast genom valfriheten emellan latin och ett levande språk. — Men, mine Herrar! i Norge är denna lag ännu icke tillämpad, och likväl vill man redan här efter detta mönster organisera våra läroverk. Den norske lagstiftaren har dessutom gått så försigtigt till väga, att 67:de punkten af denna lag föreskrifver, att lagen "träder i kraft, efter *Konungens* förordnande, för hvarje skola, när *omständigheterna* medgifva." Hvad innebär nu detta, om icke att den norske lagstiftaren, ehuru han vågat sig in på denna förändring, likväl gjort detta med en viss tvekan, och därför bestämt, att lagen icke ovilkorligen från och med den eller den dagen skall träda i verket, utan öfverlemnadt åt Kongl. Maj:t att för hvarje skola förordna när lagen för densamma skall blifva gällande. Förhållandet är också, såsom jag från säkert håll fått mig meddeladt, att lagen ännu icke vid någon norsk skola blifvit tillämpad, men att vid skolan i Stavanger den nya undervisningsplanen skall nästa hösttermin införas. Frågas då, om det kan vara skäl för oss att, innan brödralandet ännu gjort någon erfarenhet i denna sak, till Kongl. Maj:t ingå med ett förslag till en reorganisation af våra läroverk i samma syftning?

Emellertid är frågan af den vikt, att det väl kan löna mödan ingå i en diskussion derom. Man måste då först göra sig reda för, hvad Utskottet vill? Utskottet vill i afseende på de svenska elementarläroverken vinna tvänne syften, nemligen att den lägre skolan skall afse "den högre allmänbildningen" eller, såsom motionären säger, vara "en högre medborgerlig bildningsanstalt," under det att de öfversta klasserna skola vara en förskola för universitetet och embetsmannabildningen. Våra elementarläroverk, sådana de nu äro, uppfylla visserligen det sednare ändamålet, säger Utskottet, men ej det förra. Hvad är nu orsaken till detta förhållande? Utskottet — som sofrat bort åtskilligt af hvad motionären uppgifvit såsom orsaken, t. ex. att läroverken icke stå i samband med folkskolan, m. m. — anför trenne "väsendtliga brister, som vidlåda elementarläroverket," nemligen: "a) de båda bildningsliniernas parallela undervisning vid samma läroverk; b) det mångläseri i läroverkets lägre klasser, som är en följd af för många språks tidiga inträde i undervisningen, och c) saknaden af en avslutningspunkt på ett lägre stadium af läroverket."

Hvad nu den sista anmärkningen beträffar, så lär jag, för ådagaläggandet af dess obefogenhet, endast behöfva hänvisa Herrarne till hvad som i läroverksstadgan, sådan den nu finnes, är upptaget såsom lärokurser i femte klassen både på den reala och latinlinien. Jag tviflar verkligen, att Utskottet eller någon annan skall kunna uppgöra en plan i afseende på detta stadium af skolan, enligt hvilken i hufvudsaken en bättre

afslutning kan vinnas. Bristen skulle således ligga deruti, att någon särskild afgangspröfning, sådan Utskottet föreslagit, icke för närvarande är föreskrifven för utträdet ur femte klassen. Men hvartill en sådan *särskild* pröfning skulle tjena, då ju i alla händelser årsexamen anställs, kan jag icke inse. Mig förefaller som om Utskottet i detta afseende gjort klokast att icke afvika från den norska skollagen, som i sin 21 § föreskrifver, att "den för elementarskolans högsta klass bestämda *årsexamen* är tillika denna skolas *afgångsexamen*." Vid denna förmenta brist, som Utskottet framhållit, lönar det således icke att fästa sig, och jag kan därför utslutande hålla mig vid de tvänne andra.

Den ena skall vara *liniernas parallelism*, den andra *mångläseriet*, hvilket åter förmenas vara en följd af studiet af de många språken. Men, mine Herrar! hvad är orsaken till det öfverklagade mångläseri, som framkallas utaf språkstudierna? Är det icke just den nyare tidens yrkanden och rättmätiga anspråk? är det icke just denna af Utskottet så mycket omtalade allmänna bildning, som framkallar behovet att intaga åtminstone elementerna utaf flera språk i undervisningen uti de lägre klasserna? Och i afseende på parallelismen äro ju de båda parallela linierna en koncession åt det praktiska behovet och ett nödtväng, framkalladt genom ekonomiska förhållanden och genom stadssamhüllenas fordringar att få två linier. Således, långt ifrån att den nuvarande elementarstadgan, genom sin föreskrift om skilda linier och om läsningen af flera språk, skulle gå mot tidens riktning, är denna dess föreskrift just en följd af denna riktning. Är nu detta brister, hvem har framkallat dem? Vi kunna icke hjälpa, att kunskaperna hopas. Det måste så vara. Man finner nödvändigheten deraf, då man besinnar kulturens ofantliga utveckling i världen, och det måste ju vara omöjligt att förebygga inflytandet af denna utveckling på undervisningen. Men det bör derjemte icke lemnas ur sigte, att i samma mån kunskapsfordringarne ökas, i samma mån ökas också hjälpmedlen för deras inhemtaude. Om vi ställa upp en jemförelse mellan den tid som nu är och den tid som var för blott tjugu år sedan, så måste vi erkänna, att i alla möjliga riktningar hjälpmedlen för ungdomen nu äro ofantligt mycket större än de voro då.

Jag kommer nu till den frågan, huruvida Utskottet och motionären uppfattat elementarläroverkens uppgift rätt. Utskottet säger elementarläroverkens uppgift vara att meddela en "högre allmänbildning", eller, såsom motionären kallar det, "en högre medborgerlig bildning". Det är således tre gradationer af bildning Utskottet antager, nemligen: a) bildning, b) medborgerlig bildning och c) högre medborgerlig bildning, och det är denna sista som läroverken skola meddela. Men måste det väl ligga sanning uti denna nyansering af bildningen såsom ändamål med elementarundervisningen? Eller måste man icke fast heldre säga, att det är elementarläroverkets uppgift att meddela elementerna utaf *bildningen*, utan att närmare bestämma den hvarken såsom medborgerlig eller såsom högre medborgerlig bildning. Elementerna utaf den sanna bildningen, sådan den är oundgängligt nödvändig för hvarje människa, i hvilken samhällsställning hon ä u må vara; se der hvad elementarläroverket bör gifva. Och i samma mån läroverket i sin plan för undervisningen angifver detta såsom sin uppgift, i samma mån tillfredsställer det, också bildningens for-

dringar. Fattar man icke elementarläroverkets uppgift på detta sätt, utan vill att det skall gifva en särskild slags bildning, då är det lätt förklarligt, att man kommer till samma resultat som Utskottet. Men om man fattar elementarläroverkets uppgift helt enkelt såsom den att gifva bildningens elementer, så blir frågan — och här berör jag en af hufvudpunkterna i Utskottets förslag — hvad är det kraftigaste och verksamaste medlet till att gifva just denna bildning? Eller med andra ord: hvilka äro de kunskapsämnen, som bäst utveckla ungdomens allmänna duglighet?

Utskottet angifver såsom en af de hufvudsakligaste bristerna vid våra elementarläroverk mångläseriet, som skall vara en följd af för många språks tidiga inträde vid undervisningen. Deraf synes man vara berättigad till det antagandet, att Utskottet med sin reform velat vända sig just mot språkstudierna; och man finner detta bekräftadt, då Utskottet ser det hufvudsakliga af sin uppgift löst, genom att taga bort *ett* språk från så väl den klassiska som den reala linien och genom uppflyttningen till tredje klassen af latinet på latinlinien och af ett levande språk på den reala. Men om bildning är likbetydande med klart sjelfmedvetande och inre frihet, hvarigenom människan kommer till klart medvetande icke blott af hvad som rörer sig inom henne, utan ock af hvad som är nppöfver henne och omkring henne; måne det väl, då man ser saken ur formel synpunkt, finnes någonting, som mera kan väcka detta sjelfmedvetande och på samma gång den inre friheten än just språkstudiet? Och hvarföre? Derröre att språket är uttrycket för människans tankar, ett uttryck af det förnuftiga hos människan, hvarom en af våre store författare har begagnat det bekanta uttrycket, att det klart sagda är det riktigt tänkta. Ligger någon sanning häruti, så måste väl elementarläroverket förnämligast afse, icke att gifva ynglingen ett aggregat af hvarjehanda för det praktiska lifvet omedelbart nyttiga kunskaper, utan fast heldre att gifva honom de bildningselementer, genom hvilka han kan komma till sjelfmedvetande och frihet, till förmåga att klart tänka, till förmåga att klart uttrycka hvad han riktigt tänkt. Det är denna bildning *alla* behöfva. Och bland språken intager latinet just för detta ändamål ett märkligt rum. Det ger åt embetsmannen icke mera *omedelbar* nytta än åt andra; men det har en starkt *uppfostrande* kraft för alla. Men denna tankeexercis fordrar tid, och derföre måste språken börja tidigt. Enligt mitt förmenande kan man således icke upptaga såsom en utaf bristerna hos våra nuvarande läroverk, att de såsom en utaf de väsendtliga grunderna för bibringandet utaf bildningens elementer redan tidigt söka bibringa en icke obetydlig känedom i språken.

I sammanhang med denna förmenta brist står den andra, nemligen liniernas åtskiljande. Representanten från Upsala har redan på förmiddagen antydt, hurusom Utskottet just i detta hänseende begått ett stort misstag, då det ansett sig kunna tillfredsställa båda liniernas behof på det sätt, att de skola hafva aldeles samma ämnen, utom för så vidt latinlinien får sig tilldelade sex timmar latin i veckan och reallinien lika många timmar franska. Derrned sker, att man å ena sidan bibehåller hvad som af Utskottet klandras uti den nuvarande läroverksorganisationen, nemligen tvåne redan tidigt särskilda bildningslinier, men att man

å andra sidan i och med detsamma tillintetgör just det väsendtliga uti åtskillnaden mellan dessa linier. Skillnaden mellan tvänne bildningslinier kan omöjligen ligga deruti, att jag läser några timmar latin på den ena linien och några timmar franska på den andra, under det att ämnena och tim-antalet för ämnena äro fullkomligt desamma; utan med latinets studium måste ovilkorligen stå i sammanhang ett grundligare studium af just sådana ämnen, som äro i högre mening bildande, under det att på den reala linien sådana ämnen grundligare måste läsas, hvilka stå i samband med det reala, med det praktiska lifvets behof.

Följaktligen tror jag, att då man inlåter sig uti ett allmänt resonemang öfver de af Utskottet anmärkta bristerna i den nuvarande läroverksorganisationen, man måste komma till den slutsatsen, att det icke är uti denna organisation i och för sig som de af Utskottet anmärkta bristerna äro att söka; utan att Utskottet sjelf misstagit sig, då det å ena sidan velat inskränka språkens studium och å den andra sidan göra linierna så beskaffade, som uti betänkandet blifvit föreslaget.

Går man nu till Utskottets förslag å tolfte och trettonde sidan, så kan man väl först och främst säga, att de sex punkterna reducera sig till fyra. Ty att Riksdagen skulle, såsom det står i andra punkten, hos Kongl. Maj:t anhålla, att "lärokurserna, såväl i sin helhet som för hvarje klass, bestämmas i passande förhållande till den tid, hvarje läroämne får åt sig anslagen," kan väl icke vara rätt lämpligt, då en sådan åtgärd måste falla af sig sjelf, i händelse Utskottets förslag i öfriga punkter af Kongl. Maj:t godkännas. Samma anmärkning gäller ock om fjerde punkten. Det der framställda förslaget, att "efter slutad lärokurs i femte klassen särskild afgangspröfning med lärjungarne anställas", lär väl också vara alldeles opåkalladt, då en sådan pröfning väl kan ske vid den vanliga årsexamen. Återstå således endast de fyra andra punkterna.

Jag skall nu taga i betraktande den punkt, som utan tvifvel är den vigtigaste af dem alla, dem femte. Utskottet har här föreslagit, att "de begge bildningslinierna på gymnasialafdelningen, eller från och med sjetten klassen, i den mån förhållandena medgifva, helt och hållet åtskiljas och förläggas till olika läroverk." Förslaget är, från Utskottets ståndpunkt betraktadt, ganska märkligt, i synnerhet då man dermed jemför den mening Utskottet på ett annat ställe i betänkandet uttalat, att samtliga de högre reala elementarläroverken i hela riket ej skulle vara flera än *fem*, men deremot de högre läroverken med endast latinlinie lika många som de nuvarande på begge linierna fullständiga, eller *tretioett*. Ser man saken från den högre bildningens synpunkt, det vill säga den som Utskottet kallar embetsmannabildningens och den lärda bildningens, så kan man visserligen icke egentligen hafva något att deremot anmärka. Men jag hemställer dock, huruvida genom en sådan anordning verkligen skulle kunna vinnas den fördel, Utskottet vill bereda läroverken, nemligen den att hädanefter få "arbeta i ro." Hafva vi icke under de förflyttna åren sett, huru oupphörliga bemödanden skett från de städer, som fått på realinien fullständiga läroverk, att få dem kompletterade med en latinlinie? Skulle man väl då kunna hoppas att, i en så real tid som vår, dylika bemödanden hädanefter skulle uteblifva från de kommuner, der de nya ensidigt

ensidigt reala eller ensidigt latinska gymnasierna blefve förlagda? Männe vi icke på detta sätt skulle råka in i en ny cirkelgång, den nemligen att göra latingymnasierna fullständiga äfven på reallinien, och real-gymnasierna fullständiga på latinlinien? Utskottet vill med elementarläroverken afse en "högre allmänbildning", och med en sådan åsigt menar det sig kunna förena, att göra alla dessa trettioett läroverk till uteslutande latinläroverk, således just till sådana läroverk, som Utskottet sjelf karakteriserat såsom plantskolor för embetsmannabildningen och högre vetenskaplig bildning. Dessutom motverkar Utskottet härigenom i ett annat afseende sitt eget syftemål. Man säger sig vilja från den lägre skolan taga bort de båda parallela linierna, på det att större valfrihet må för ungdomen förefinnas, att vid inträdet på gymnasial-afdelningen välja emellan de tvänne bildningslinierna. Men om man inrättar trettioett latinläroverk, och endast fem reala, har man icke då i sjelfva verket tagit bort denna frihet? Måste det icke blifva en gifven följd, att de ynglingar, som tillhöra samhällen, der latin-gymnasier äro inrättade, skola i de lägre afdelningarne genom omständigheternas makt tvingas in på latinlinien, just derföre att de då kunna vid samma läroverk fortsätta sina studier? Och blir icke förhållandet detsamma, fastän i motsatt riktning, med ungdomen i samhällen med de reala läroverken? När man vill vidtaga åtgärder i fråga om läroverken, för att motverka embetsmänna- och vetenskaplig bildning, männe då denna utväg kan vara den som leder till målet!

Öfvergår man sedermera till första punkten i utlåtandet, hvarest föreslås att studiet af främmande språk i elementarläroverkets fem första klasser inskränkes derhän, att blott tvänne sådana i dem läsas, nemligen från första klassen ett lefvande språk, som bör vara obligatoriskt för alla, och från tredje klassen derjemte latin på den klassiska och ett nytt lefvande språk på den reala linien, samt att studiet af öfriga främmande språk uppskjutes till gymnasialafdelningen; så har jag redan ådagalagt det felaktiga i en dylik anordning. Jag upprepar dervid blott korteligen hvad jag sagt, att vetenskaperna stå i ett sådant sammanhang med hvarandra, att den, som valt endera af dessa linier. nödvändigt måste grundligare studera de ämnen, som med den linien stå i nära sammanhang. Men dertill vill jag lägga, att då redan nu ansträngningen för ungdomen på gymnasialafdelningen är stor, huru mycket större skall den icke då blifva hädanefter, om man, på sätt Utskottet föreslagit, så föga skiljer emellan de båda liniernas läroämnen i den nedre skolan! Ifrågasättas kan ock, huruvida det är klokt att, såsom Utskottet föreslagit, från den lägre skolan, som dock skulle afse "högre allmän-bildning", borttaga franska språkets studium från den reala, och från den klassiska linien både engelska och franska språken, särdeles när den femte klassen skall vara en afslutningspunkt för den medborgerliga bildningen. Jag hemställer till en hvar, huruvida icke erfarenheten visat, att den som äfven i ringa mån under sin skoltid varit i tillfälle att inhemta de första elementerna uti dessa lefvande språk, deruti haft en ganska god väckelse och hjälp för vidare förkofran. Men vid sådant förhållande lär det väl icke vara skäl att, såsom Utskottet föreslagit, genom den nya organisationsplanen

för elementarläroverken lägga hinder i vägen för ungdomen, att redan i skolan lära sig elementerna af af flera språk.

Härmed har jag antydt de omständigheter, hvilka helt och hållet förhindra mig, att biträda det reorganisationsförslag, som af Utskottet blifvit uppställt. I en punkt delar jag visserligen Utskottets åsigt, nemligen hvad beträffar bildningsliniernas förläggande till skilda läroverk inom samma samhälle. Men då ekonomiska förhållanden icke tillåta oss att hafva 31 latin- och 31 reala läroverk, så måste vi nöja oss med de små och stora olägenheter, som otvifvelaktigt uppkomma af de båda bildningsliniernas förening i ett och samma läroverk.

Skulle jag i allmänhet uttala min tanke i afseende å läroverken och behovet af reorganisation, så kan den sammanfattas i följande punkter:

a) *Det allmänna tänkesättet* i fråga om läroverken behöfver reorganiseras. Ännu har man nemligen icke någon klar föreställning om bildningens betydelse för medborgare af alla klasser. Deraf kommer sig missaktningen för realbildningen. Deri ligger ock förklaringen öfver den af Utskottet anmärkta ringa freqvensen vid våra realskolor. Till en förändring i detta tänkesätt behöfves *tid*, men icke en förändrad plan för undervisningen.

b) *Lärarebildningen* behöfver reorganiseras. Dertill behöfvas bildningsanstalter.

c) *Språkundervisningen* behöfver reorganiseras, så att man allt mer kommer ifrån den åsigten, att alla främmande språk böra studeras lika grundligt. Dertill behöfves, att man å hvardera bildningslinien ställer *ett* af de främmande språken såsom det, hvilket, näst modersmålet, skall vara hufvudspråket, under det att de öfriga främmande språken å hvardera linien mindre vetenskapligt, men mera kursivt och praktiskt bibringas.

d) *Lärokurserna* behöfva reorganiseras, så att de, uti de särskilda läroämnena betydligt reduceras, hvilket mycket väl kan ske, utan skada för undervisningens grundlighet i dess helhet. Bildningen blir djupare, redigare, klarare, om ungdomen icke i de särskilda vetenskaperna har så stora fält att öfverfara. Men i detta afseende vidtaga de, som stå i spetsen för läroverkets styrelse, för hvarje år ändamålsenliga anordningar, just för att hämma det stundom öfverklagade mångläseriet, och således hafva vi endast att afvakta utvecklingen af ett arbete, som redan är påbörjadt.

e) Slutligen behöfva vi en reorganisation af *tålmodet*, så att vi må gifva oss tid att afvakta resultaten af den nuvarande skolstadgan, och icke, derföre att uti densamma brister möjligen finnas, anse hela läroverksplanen olämplig och ändamålslös.

På grund af dessa förhållanden vågar jag vördsamt yrka, att hvad Utskottet i sitt betänkande föreslagit må lemnas utan vidare afseende, än *det*, som man alltid måste fästa vid vissa sanningar, hvilka der äro uttalade, och hvilka utan tvifvel småningom och utan att revolutionera läroverken skola komma att göra sig gällande hos dem, som i främsta rummet hafva vården om våra elementarläroverk.

Herr A. Rundbäck: Då jag nu tager till ordet i denna viktiga fråga, som jag underställt Riksdagens pröfning, borde jag kanske

till en början framställa de mest behjertansvärda skäl, som tala för den ifrågasatta skolreformen; men då dessa förut både af mig och Utskottet blifvit framställda, inskränker jag mig för tillfället till att blott bemöta de anmärkningar, hvilka mot Utskottets förslag blifvit gjorda.

Till en början ber jag att till den lärde och alltid humane representanten från Upsala få hembära min tacksamhet för det erkännande å hans sida, att mitt nu föreliggande förslag till reorganisation af elementarläroverken är ojemförligt bättre, än de öfriga förslag i samma syfte, hvilka under de sednare åren framkommit. Ett sådant akademiskt bebygg kan väl vara egnadt att något trösta mig för det ofördelaktiga prestbevis förslaget från den närmast föregående talaren fått emottaga.

Hvad sedan angår samma ärade representants anförande, nödgas jag först rätta ett missförstånd, hvartill både han och andra, som offentligen uppträd mot ifrågavarande reformförslag, gjort sig skyldiga, nemligen det missförståndet, att jag velat sammanbinda elementarläroverket med folkskolan och göra det förra till en fortsättning af den sednare. Denna tanke har jag hvarken hyst eller uttalat, utan har jag blott sagt, att de, som önska en högre medborgerlig bildning, under närvarande förhållanden icke kunna erhålla en sådan i folkskolan, och att de icke heller kunna för detta ändamål med fördel begagna elementarläroverket, då detta icke kan genomgås på kortare tid än nio år, en tid som dessa icke hafva råd att offra på studier för inträdet i det praktiska lifvet. Och är det just därför jag velat gifva elementarläroverket en sådan organisation, att det samma på ett lägre stadium skulle kunna tillfredsställa deras bildningsbehof, hvilka blott några år vilja besöka detsamma — en anordning, hvaraf följden naturligtvis måste blifva den, att läroverkets lägre afdelning skulle komma att stå i närmare sammanhang med folkskolan, utau att dock utgöra en fortsättning deraf.

Samme ärade talare har vidare anfördt, att han icke rätt förstode hvad som menades med denna allmänbildning, hvarom motionären ordadt, enär, enligt hans förmenande, blott den bildning, som folkskolan har till uppgift att meddela, kunde kallas allmän. Till svar härpå får jag till en början erinra, att jag icke begagnat ordet "allmänbildning", om icke såsom motsats till specialbildning, utan att jag i stället brukat benämningen "högre allmän bildning", hvilket begrepp väl ej kan förväxlas med den bildning, som i folkskolan meddelas. Hvad som nu menas med högre allmän bildning, derpå tors jag visserligen icke afgifva en definition, då den lärde logices professorn säkerligen alltid skulle få något att emot en sådan invända. Jag vill därför endast förklara, att jag med högre allmän bildning förstår en sådan bildning, hvilken förmår dels i högre grad upparbeta människans själsförmögenheter, så att de blifva lydiga verktyg i andens tjänst, och dels meddela de allmänna teoretiska insigter och kunskaper, hvilka en hvar, som gör anspråk på att kallas mera bildad, bör ega. Sålunda förstår jag härmed ett nödigt quantum af kunskaper i kristendom, modersmålet, för dess riktiga behandling i tal och skrift, historia, geografi, matematik och naturvetenskaper, äfvensom i ett eller ett par främmande lefvande språk, på det tillträdet till detta eller dessa språks litteratur må stå öppet för den bildade medborgaren, i hvad ställning i lifvet han än må befinna sig. Med denna uppfattning af saken

kan jag sålunda uttrycka ordet högre allmän bildning sålunda, att detsamma innefattar det mått af odling och vetande, som bör vara gemensamt för alla, hvilka göra anspråk på att kallas i högre grad bildade. Den högre allmänna bildningen är sålunda i förhållande till yrkesbildningen att betrakta såsom roten och ett stycke af stammen på kunskapens träd, som sedan förgrenar sig i särskilda riktningar af folkbildning.

En sådan gemensam stam för skolbildningen vill emellertid den ärade talaren icke hafva. I stället yrkar han, att skolbildningen genast skall hafva karakter af yrkesbildning, hvarigenom man sålunda icke får detta kunskapens träd med gemensam stam, hvarom jag talat, utan endast att jag så må säga, en buskväxt, hvars veka stammar skilja sig redan från sjelfva roten. I öfverensstämmelse härmed står talarens hufvudargument mot förslaget, nemligen, att det icke behörigen tillgodoser omförmälda yrkesbildning, hvarföre han föreslår, att real- och klassiska linien, i stället att förenas, tvärtom bör från första grunden skiljas, eller med andra ord, att helt och hållet skilda latin- och realskolor böra inrättas.

Detta argument kan jag emellertid icke rätt förstå; för mig är det nemligen obegripligt, huru studiet af latin skulle vara ett yrkesstudium för att preparera t. ex. till läkarebefattning eller juridisk och presterlig skicklighet. Och ännu mindre kan jag fatta, huru klassiska studier i allmänhet kunna anses tjenliga att gifva de många, som utgå till yrkena, en nödig förberedelse till dessa. Vi böra nemligen komma ihåg, att latinlinien besökes icke uteslutande af sådana lärjungar, som öfvergå till akademien, utan att tvärtom ända till 80 procent af denna bildningslinies lärjungar öfvergå till yrkena och det praktiska lifvet, utan att genomgå hela elementarläroverket.

Med afseende å den ärade talarens åsigt, att, i händelse en reorganisation af läroverket skall komma till stånd, man då bör från början helt och hållet skilja de båda linierna från hvarandra, får jag för öfrigt upplysa, att Utskottet upptagit och skärskådat äfven detta förslag, men att Utskottet icke funnit sig kunna förorda detsamma. Ty utom det att med en sådan anordning valfriheten emellan de begge linierna skulle faktiskt blifva i hög grad inskränkt, då hvarje ort finge blott en real- eller en latinskola, skulle äfven de särskilda orterna otvifvelaktigt anse sina intressen högligen förnärmade, om ena linien vid deras läroverk helt och hållet upphäfdes, och derföre motsätta sig en sådan organisation, hvarföre densamma af Utskottet ansetts överkställbar. Dertill komma vidare flera praktiska svårigheter, för hvilka den ärade talaren icke gjort sig reda. Ty om den af honom förordade anordningen skulle genomföras på det sätt, som han vid en föregående riksdag föreslagit, nemligen att i hvarje stiftsstad ett uteslutande klassiskt läroverk skulle inrättas och att alla de öfriga läroverken inom stiftet skulle blifva realläroverk, så skulle t. ex. i Lunds stift det klassiska läroverket komma att, med de nuvarande förhållandena, emottaga ända till 1,174 lärjungar, under det att de öfriga ofullständiga och fullständiga läroverken i samma stift skulle komma att undervisa blott 413 lärjungar. Med beräkning af 25 lärjungar i hvarje klass skulle alltså vid detta högre klassiska läroverk erfordras icke mindre än 47 klasser och omkring 60 lärare. Och då förhållandet i viss mån

skulle gestalta sig lika i de öfriga stiftet, synas sannerligen goda skäl tala för Utskottets afstyrkande af detta förslag till liniernas åtskiljande.

Följaktligen återstår ingen annan utväg för undanrödjande af de olägenheter, som åtfölja liniernas nuvarande förbindelse, än att göra undervisningen för dem begge gemensam, så långt bildningens eget kraf tillåter sådant, och först derefter skilja dem och förlägga dem till särskilda läroverk. Och finnes härför så mycket större skäl, som denna anordning både bereder stora ekonomiska fördelar och tillika är till största vinst för den högre allmänna bildning, hvilken läroverket nu fått till hufvudsaklig uppgift att besörja. Man gör sig nemligen en helt oriktig föreställning om elementarläroverket, i fall man tror, att detsamma nu såsom förr i världen begagnas endast, eller åtminstone företrädesvis, såsom en förskola för akademien. Till ett sådant misstag gör sig emellertid mången skyldig, hvilket sannolikt har sin grund deri, att man ännu saknar en skolstatistik. Af de tabeller, som finnas bifogade betänkanDET, kan man emellertid nu inhemta, att två tredjedelar af lärjungarne på begge linierna redan före inträdet i sjetten klassen lemna läroverken, och att nära nio tiondedelar af dem före afgangsexamen öfvergå till det praktiska lifvet. Man må icke heller tro, att det hufvudsakligen är från reallinien, som denna starka afgang sker. Tvärtom upplysa tabellerna, att största delen af de afgående tillhöra latinlinien. Lärjungeantalet på den sednare linien utgör nemligen 73, men på reallinien blott 27 procent af liniernas samlade lärjungeantal, och då nu öfver 80 procent af lärjungarne på klassiska linien lemna henne före afgangsexamen, inser hvar och en, att afgången till yrkena från denna linie är större än från den andra. Jag frågar sålunda, om det under sådana förhållanden kan vara skäl att låta realbildningen fortfarande vara stufubarnet, och om det kan anses orätt att vilja ombilda läroverket till närmare motsvarighet mot tidens i dessa förhållanden tydligt uttalade behof?

Samme talare har vidare framkommit med det motsedda inkastet, att Utskottet och motionären handlat inkonseqvent, då de velat göra undervisningen i de fem lägre klasserna gemensam, men ändock medgifvit valfrihet mellan latin och ett lefvande språk från tredje klassen. Detta är sannt, men endast under den förutsättning att man fordrar en strängt systematisk undervisningsordning, tillskuren efter lineal, sådan som ideologerna vanligen fordra, hvilka icke fästa afseende på för handen varande behof och förhållanden. Att emellertid motståndarne till hvarje reform kasta sig öfver detta, af nuvarande förhållanden betingade förmedlingsförslag, under påstående att konsekvensen derigenom gifves till spillo, det förundrar mig icke. Ty för dem är det alltid i dylika fall beqvämast att fordra "allt eller intet", ehuru allt eller intet äro beggadera ganska dåliga alternativ vid praktiska reformer. Det torde emellertid vara oförsigtigt nog, att just den klassiska bildningens målsmän rikta förebräelser mot Utskottet för ett förmedlingsförslag, som är i denna bildnings eget intresse. Hvad denna inkonsekvens för öfrigt beträffar, har Utskottet lika väl som förslaget motståndare insett, att det skulle blifva enklare, om ifrågavarande valfrihet icke medgifves. Detta skulle emellertid icke kunna ske, utan att antingen göra latinet till ett obligatoriskt läroämne för alla eller ock uppskjuta dess studium till gymnasialafdelningen. Men liksom

det skulle vara orimligt att inskjuta latinets såsom ett tvångsämne i realisternas lärokurs -- hvilket en af reservanterna, som eljest förordat denna anordning, äfven erkänt -- likaså skulle det utan tvifvel äfven vara beaktligt att uppskjuta dess studium till läroverkets högsta klasser, dels emedan de akademiska studierna och fordringarne för afgangsexamen ännu göra det nödigt, att latinets börjar studeras tidigare, och dels emedan en temligen utbredd mening inom landet, hvilken fordrar aktning, ännu fäster stort afseende vid latinets studium.

Tror man för öfrigt, att denna valfrihet grundlägger en sådan skiljaktighet i studier i skolans lägre afdelning, att den är jemförlig med hvad nu eger rum mellan de begge linierna, så anser jag denna uppfattning innebära ett stort misstag. Ty då undervisningen i alla öfriga ämnen blir gemensam, är det orimligt att påstå, att valfrihet med afseende å blott ett enda ämne skall gifva hela undervisningen en så olika färg och karakter, att läroverket derigenom liksom klyfves i tvänne stammar i de klasser, der denna valfrihet medgifves. Nej! stammen förblifver fortfarande gemensam; endast tvänne parallela grenar utskjuta derifrån i tredje klassen.

Slutligen har samme förste talare mycket skarpare än Utskottet betonat öfveranstängningen i skolorna. Det skulle emellertid varit kärt, om han med detsamma velat uppgifva några praktiska medel, hvarigenom densamma kunde undvikas. Då emellertid så icke skett, måste det förvåna, att han åtminstone icke hållit Utskottet räkning för dess bemödanden i detta syfte, nemligen att genom språkstudiernas inskränkning i de lägre klasserna förekomma mångläseriet med dess skadliga följder för lärjungarnes både fysiska och andliga utveckling.

Hvad dernäst den siste talarens anmärkningar mot förslaget vidkommer, så har denne upplyst, att han från början ställt sig på en helt annan ståndpunkt i frågan än Utskottet och därför icke brytt sig om att närmare för Utskottet utveckla sina tankar i ämnet. Hvad han därför nu yttrat, är för det mesta nytt för mig. Jag skall dock söka besvara hans inkast, så långt jag förmår erinra mig dem.

Efter att till en början hafva omnämnt de många förändringar våra elementarläroverk genomgått från 1849 och uttalat sitt bekymmer öfver, att nya sådana nu blifvit ifrågasatta, förklarar han sig icke vilja till några dylika förändringar skänka sitt bifall, emedan han framför allt önskar, att läroverken må få arbeta i ro. Detta hans yttrande är onekligen mycket behjertansvärdt, och aldra minst skulle jag, som sjelf är elementarlärare, hafva velat ifrågasätta några större reformer af elementarläroverket, så vida jag ansett dem lida blott af tillfälliga eller lokala åkommor. Men då jag för min del är öfvertygad derom, att det lider af grundväsendtliga brister och organiska fel, och då initiativ till de öfverklagade bristernas afhjelpande icke tagits från vederbörligt håll, har jag ansett det vara min pligt att fästa lagstiftningens uppmärksamhet på angelägenheten af en afgörande reform på detta område, helst jag anser en sådan heldre böra genomföras nu, medan läroverket ännu befinner sig på ett öfvergångsstadium till en fast ordning, än framdeles. Ty att låta läroverket fortfarande blifva behäftadt med sina brister, sedan man blifvit öfvertygad om deras befintlighet, det synes mig vara detsamma som att,

då någon är sjuk, dröja med att tillkalla en läkare, till dess man får se, huru det skall gå med den sjuke, hvarvid det stundom går med honom så, att ingen doktor kan hjälpa honom.

Vidare anför samma talare, att det föreliggande förslaget på visst sätt kan betraktas såsom en öfversättning af den nya norska skollagen, och att, då Norrmännen vid denna lags antagande visat en synnerlig försigtighet, hvilket bevisas deraf, att densamma ej skall träda i gällande kraft utan efter Konungens förordnande, och att den ännu blott tillämpas i en enda skola, det höfves oss att efterlikna dem i denna betänksamma försigtighet och tveksamhet, hvarmed talaren synes förstå att vi böra göra ingenting.

Hvad nu först angår påståendet, att detta förslag endast utgör en öfversättning af Norges sednaste skollag, så är detta icke riktigt, emedan icke oväsentliga olikheter dem emellan förefinnas, beroende af förhållandenas olikhet i de begge länderna, ehuru jag å andra sidan villigt medgifver, att detta förslag nära öfverensstämmer med den nämnda lagen.

Beträffande vidare Norrmännens påstådda försigtighet vid deras skolors reformerande vill jag, för att visa, huru härmed förhåller sig, i korthet redögöra för det högre skolväsendets sednaste reformhistoria i Norge.

Under Konung Oscars regering fingo de norska skolorna år 1848 alldeles samma inrättning som de svenska år 1856. Deraf följde i Norge alldeles samma olägenheter och samma missnöje som hos oss, hvilket äfven föranledde Regeringen att år 1858 vidtaga åtskilliga modifikationer i undervisningsordningen. Men som grunden lemnades orubbad, fortfor missnöjet med oförminskad styrka, hvarföre Regeringen 1865 nedsatte en komité för utarbetande af en ny skollag, genom hvilken de öfverklagade bristerna i det gällande skolsystemet skulle kunna undanrödjas. Vid detta tillfälle uppgaf Regeringen sjelf dessa brister hufvudsakligen bestå i de begge liniernas förbindelse, som visat sig skadlig såväl för skolan i dess helhet, som särskildt för realbildningen, hvarjemte Regeringen omnämnde, att det herrskade tvifvel derom, huruvida icke de klassiska studierna inträdde på orätt, d. v. s. för tidigt stadium af undervisningen. Denna komité utarbetade sedan ej blott ett fullständigt lagförslag med tillhörande motiveering, utan äfven en omfattande öfversigt öfver det högre skolväsendets anordning i de flesta Europas stater, hvarpå dessa arbeten trycktes och utdelades till samtliga skolkollegierna, skoleforaterna och de akademiska fakulteterna, med åläggande för dem att deröfver afgifva yttrande, hvarjemte förslaget af pressen flitigt behandlades. När sedan de infordrade yttrandena inkommit, sammanträdde komitéen ånyo och vidtog de jemkningar och ändringar i förslaget, hvartill vederbörandes uttalanden kunde gifva anledning, hvarefter detsamma af Regeringen, som ytterligare granskade det, förelades sista års storthing, hvilket med några obetydliga ändringar antog detsamma.

Detta visar, att man i Norge alldeles icke med tveksamhet utan med allvar företagit sig samma reform, som här är i fråga, och att Regeringen sjelf der tagit initiativ till denna reform. Om man sålunda ställer oss Norges exempel för ögonen, så bör man väl icke råda till overksamhet, utan fastmer till att hos oss underkasta frågan en lika sorgfällig pröfning,

som hon fått i Norge. Vidare synes det böra räknas Utskottets förslag till förtjenst, att det står i öfverensstämmelse med Norges sålunda sorgfälligt utarbetade skollag; ty detta bör visa, att då förhållandena i de begge rikena äro med afseende på skolväsendet temligen lika, Utskottets förslag icke är ett omoget projekt, utan fastmer att betrakta såsom resultat af en noggrann och omsorgsfull pröfning.

Hvad sedan vidkommer uppgiften om Norrmännens stora tveksamhet om lagens gagnelighet, bevisad genom deras åtgärd att låta dess trädande i kraft bero af Konungens förordnande, så kan man redan af inre grunder inse, att denna uppgift måste vara otillförlitlig. Ty att Norrmännen skulle lagstifta på ett sådant sätt, att sedan ett lagförslag blifvit under flera år sorgfälligt utarbetadt och derefter af stortinget antaget och af Konungen sanktionerat, det ändock icke skulle gälla som lag, utan efter Konungens godtycke, det strider emot allt sundt förnuft. Det strider ock uppenbarligen emot lagens ordalydelse, som är följande: "Denne Lov træder, efter Kongens nærmere Bestemmelse, i kraft for hver Skole, saa snart som Omstændighederne tillade det. Med denne midlertidige Indskrænkning ophæves alle om de lærde Skoler hidtil gjældende Lovbestemmelser." Härmed menas tydligen, att lagen icke genast skall träda i gällande kraft, utan blott så fort omständigheterna tillåta det. Det skulle nemligen vara alldeles orimligt att tvärt afbryta de nuvarande lärjungarnes språkstudier och tillämpa de nya kursbestämmelserna m. m. för dem, som redan inträdt på de begge linierna och hittills bedrifvit sina studier efter den gamla ordningen. Deremot är det uppenbart, att denna lag är för år och klass för klass ovilkorligen skall blifva gällande, och det oberoende af Konungens godtycke. Annars skulle ju det norska skolväsendet, sedan alla äldre lagar äro upphäfd, vara laglös. Jag förundrar mig blott deröfver, att lagen redan tillämpas i Stavangers skola, som är den talrikast besökta i hela Norge. Och då den der blifvit först tillämpad, så bevisas häraf uppenbart, att detta icke kan vara ett experiment, emedan man väl för ett sådant skulle valt en mindre skola.

Hvad som blifvit åberopadt ifrån Norge synes sålunda icke egnadt att vederlägga Utskottets förslag, utan snarare utgöra en rekommendation derför.

Vidare anmärker samme talare med afseende å de brister hos elementarläroverket, som Utskottet angifvit, att den tredje af dem, eller att läroverket saknar en afslutningspunkt på ett lägre stadium, icke är mycket att fästa sig vid, då en sådan afslutningspunkt redan nu skulle förefinnas i femte klassen. Om talaren härvid afser reallinien, kan detta på visst sätt synas riktigt; men dels kan den nu för denna klass bestämda kursen icke medhinnas, så länge reallinien tryckes af latinlinien, dels ingå i denna kurs alltför många språk, hvarigenom studiernas grundlighet både i dessa och i andra ämnen hindras, och dels är att märka, att undervisningen hvarken i femte eller någon annan klass bedrifves för afslutning utan blott för fortsättning, hvadan lärjungarne ingenstädes under läroverkets fortgång få tillfälle att repetera sina kunskaper och samla dem till ett helt. Detta med afseende på reallinien.

Än mindre kan det påstås, att de, som afgå från femte klassen på latinlinien, genomgått en fullständig kurs, då deras mesta tid upptagits af

språkstudier, hvilka, sjelfva lösliga, hindrat dem från att nog mycket och nog grundligt lära andra ämnen.

Beträffande den andra bristen eller mångläseriet, liksom den första eller liniernas parallelism, har talaren, så vidt jag fattat, icke uppgifvit i hvad mån han anser dem vara brister, hvaremot han förklarar dem vara följder af den nya tidens kraf på en utvidgad realbildning. Hvar skulden ligger till dessa brister, må visserligen här för tillfället vara likgiltigt att undersöka; dock tror jag det icke endast vara realbildningens kraf, som framkallat särskildt mångläseriet, utan fastmer den olyckliga kompromiss mellan den gamla och moderna bildningen, hvilken 1856 års stadga sökte åstadkomma genom att i läroplanen upptaga alla de gamla ämnena och dertill lägga alla de nya, som man fordrade skulle i skolorna studeras. Derigenom blef skolan öfverlastad med för många läroämnen och behäftadt med detta mångläseri, som Utskottet här, såsom mig synes på giltigaste skäl, sökt inskränka, åtminstone i läroverkets lägre klasser.

För att icke alltför länge upptaga Kammararens tid, vill jag endast i största korthet göra ännu ett par erinringar. Densamme siste talaren säger, att bildningens ändamål består deri, att menniskan må komma till klart sjelfmedvetande och till medvetande af hvad som är öfver och utom henne, och att för detta ändamåls vinnande språkstudier äro det verksamaste medlet. Men om detta också i viss mån är riktigt, så kan väl häraf den slutsats icke rimligen dragas, att bildningens halt skall vara beroende af *mängden* af de språk, som studeras. Fastmer synes mig nämnda ändamål vida lättare och säkrare kunna vinnas, om skolans lärjungar få studera ett mindre antal språk, men dessa deremot grundligare. Jag hyser nemligen den åsigten, att det är vida gagneligare, att de studerande få lära litet men väl, än att de skola lära mycket men lösligt.

Slutligen har talaren anmärkt, att Utskottet motarbetat realbildningen, hvilken det velat gynna, genom att föreslå bibehållandet af 30 latینگymnasier, men inrättandet blott af 5 realgymnasier. Härför har dock Utskottet anfört goda skäl, som svårigen kunna jäfvas. Ty då latینگymnasisternas antal för närvarande uppgår till 2,254, men realgymnasisternas till blott 370, är proportionen mellan de olika läroverkens antal icke till nackdel för reallinien. Man må för öfrigt icke förgäta, att realbildningen blifvit högst väsendtligt tillgodosedd derigenom, att hela läroverket i sina fem första klasser enligt Utskottets förslag hufvudsakligen skall fungera såsom realskola.

Mycket mera skulle visserligen i frågan vara att anföra; men för att icke trötta avslutar jag härmed min granskning af de anmärkningar, som blifvit mot förslaget framställda, och yrkar bifall till detsamma.

Herr Dahm: Det är nu mera än ett fjerdedels sekel sedan den strid, af hvilken vi här hafva en episod, nemligen striden emellan formalism och realism i skolorna, pågick som häftigast. Man förebrädde då formalisterna, att de meddelade en så nyttigt undervisning, att deras lärjungar voro hemmastadda i det gamla Roms bakgator och gränder men gingo vilse å torgen i deras fädernestäder; att de kunde mycket geometri, men ändå ej förstodo att uppmäta sina mödrars kåltäppor; att de lärde eleverna språk, genom hvilka flertalet aldrig komme att inhemta någon

kunskap, o. s. v. Om dessa förebråelser voro riktiga eller ej vill jag nu icke undersöka. Jag vill blott erinra att vid denna tid — den tid, då Sverige ännu egde snillen — en snillrik man, hvars tal ofta lät såsom en siares, offentlig förklarade sin åsigt vara, "att man i skolan skulle lägga sig mera vinn om realia och att de klassiska språken måste maka åt sig", och att hans ord gäfvö genklang öfver hela vårt land.

Denna åsigt gjorde sig ock snart gällande i lagstiftningen, framkallade många reformer och genomgick alla följande skolordningar och tid efter annan lemnade föreskrifter rörande elementarläroverken. Man kan således icke rättvisligen förebrå höga vederbörande, att de icke tagit initiativ i dessa frågor. Jag tror tvärtom, att skolorna utvecklat sig i den riktning allmänna opinionen önskat. Men man gjorde visserligen den afseende å nutidens bildning, att man inrymde realämnen i skolan, men man gjorde måhända icke det afseende å förutvarande ämnen att man lät dem maka åt sig. Följden deraf har blifvit att trängsel uppkommit emellan läroämnena och att öfveransträngning i åtskilliga skolor uppstått. Det är emellan de klassiska och reala ämnena som denna trängsel eger rum, och det torde vara obestriddt att detta är fördelaktigt hvarken för ungdomen eller undervisningen: men jag tror icke, att detta kan undanrödjas genom de åtgärder Utskottet föreslagit, och att skolan derigenom, såsom Utskottet förespeglar, skall "komma till ro." Jag tror tvärtom att skolan är en sådan institution i samhället, hvilken aldrig får ro och aldrig bör få ro. Detta torde ock ej vara något att oroa sig öfver, ty det är med skolan som med den enskilde, hvilken bör jemnt utvecklas och icke kan få ro förr än i grafven; och en sådan ro torde vi ej böra önska vår skola.

De fel, hvilka Utskottet tillskrifver skolan, bestå hufvudsakligen deri, att båda linierna, den reala och den klassiska, äro förenade, och att ämnena på dessa linier trängas med hvarandra. Äfven finnes mångläseri i skolorna; men icke uppkommer detta ensamt, såsom Utskottet föreställt sig, genom läsandet af för många språk i början. Detta gör visserligen sitt till, men det uppkommer i icke mindre mån genom läsandet af öfriga ämnen, hvilka alla hafva benägenhet att svälla, och till en icke obetydlig del derföre, att genom tradition åtskilliga ämnen, hvilka cnligt gällande författning icke skulle vara egentliga examensämnen, behandlas såsom ganska bastanta kurser. Den äldre skolan lemnade ynglingarne en icke obetydlig tid att smälta hvad de läste. Måhända begagnades den af mången så, att de föga lärde, och jag medgifver att flertalet af nutidens ynglingar i kunskaper stå vida högre, men ledigheten begagnades dock af många att smälta hvad de läst och derigenom utvecklades individualiteten hos ynglingarne på ett sätt, som icke kunde vara annat än gagneligt. Nutiden höjer flertalets vetande och utjemnar olikheterna; men jag har starka skäl att betvifla, att den nyare undervisningen varit i samma mån fördelaktig för genialitetens utveckling och värd.

Jag öfvergår nu till några anmärkningar mot det sätt, på hvilket Utskottet sökt lösa de svårigheter, hvilka Utskottet på ett slående sätt framhållit. Jag skulle hafva önskat, att dessa oegentligheter kunnat undanrödjas genom Utskottets förslag, men jag betviflar att det lyckats.

I första punkten har Utskottet föreslagit, att i de fem första klasserna studiet af främmande språk skulle inskränkas derhän, att blott två sådana i dem läsas, nemligen ett klassiskt och ett icke klassiskt. Jag beklagar att Utskottet här begått en inkonsequens, som måhända gör hela förslaget mindre nyttigt än det eljest skulle kunnat vara. Hade Utskottet följt den åsigt, som af många uttalats, att göra hela nedre afdelningen i skolan uniform, skulle jag icke haft mycket att deremot anmärka. Men nu, då Utskottet vill inrymma ett klassiskt språk, nemligen latin, i denna afdelning, som är allmänbildningens, fruktar jag, med kändedom om detta språks förmåga att gripa omkring sig, att Utskottet handlar så som det inträffar, då ett gökägge finnes i en liten fogels bo. När gökungen blifvit kläckt, växer den så att den tränger de öfriga ungarne ut ur boet. Jag tror derföre att, då man vill gynna allmänbildningen, det icke är klokt att, såsom nämndt blifvit, inrymma ett ämne som har en sådan förmåga att gripa omkring sig.

Mot den andra punkten vill jag endast erinra, att den är alltför mycket riktig och alltför sann för att stå i ett betänkande. Måhända är den icke så naiv som den förekommer mig; den innehåller likväl en af de solklaraste pedagogiska sanningar, om hvilken det torde vara temligen öfverflödigt att underrätta Regeringen. Jag får derföre för min del protestera mot intagandet i en underdånig skrifvelse af en så onödig förklaring.

I tredje punkten har Utskottet föreslagit, att undervisningen i elementarläroverkets fem första klasser så ordnas, att hela lärokursen för dessa klasser kommer att utgöra ett afslutadt helt. Jag har förr hört mycket derom talas, och jag har sökt göra mig reda för hvad dermed skulle menas; men jag får till min blygsel erkänna, att jag icke kunnat göra klart för mig, huru det skulle tillgå att på ett så lågt stadium i skolan få en afslutad kurs. Det blir väl en slutad, men i flera ännen icke en afslutad kurs. Väl vet jag att en kort öfversigt öfver historia, geografi m. m. kan kallas en afslutad kurs; men när kan t. ex. undervisningen i språk eller matematik sägas vara afslutad? Antagligen anser ingen densamma kunna kallas afslutad inom elementarläroverket.

Fjerde punkten innehåller, att efter slutad lärokurs i femte klassen särskild afgangspröfning med lärjungarne anställes för inträde i sjette klassen. Då flyttningsexamen förut finnes, vet jag icke hvarföre man skall gifva den ett nytt namn.

Den femte punkten är af talaren från Norrköping så tydligt kommenterad och olägenheterna af förslaget deri så klart framhållna, att jag icke behöfver vidare något derom yttra.

Sjette punkten anser jag vara en af de viktigaste och riktigaste i betänkandet. Jag skulle vilja bifalla den, tilläggande den önskan att kursen icke blott på den reala utan äfven å den klassiska linien inskränkes, ty ynglingarne i skolorna blifva alltför gamla och hafva redan alltför ofta öfverskridit den ålder, då de ej längre böra stå under skoltukt. Och detta lärer väl icke kunna afhjelpas på annat sätt än genom inskränkning i lärokurserna.

Då jag med dessa anmärkningar visat, att jag ej vill bifalla Utskottets förslag, ehuru jag gillar grundtankarne, om de blifvit mera konse-

qvant genomförda, vill jag äfven nu anmärka, att jag anser Riksdagen böra så mycket som möjligt undvika att inlåta sig på pedagogiska detaljfrågor. Att föreslå speciela skolstadgar är för Riksdagen lika svårt som att föreslå ett exercisreglemente. Om Riksdagen i detta fall har några önsknigar, bör den hålla sig till att uttala allmänna önsknigar i få och enkla drag, men icke inlåta sig i sådana detaljer, som detta betänkande innehåller, ty med all aktning för Kammarens förmåga, betvivlar jag att den dertill eger tillräcklig sakkännedom.

För öfrigt anser jag mig skyldig att ännu en gång uttala samma åsigt, som jag förut å detta rum framställt, att jag tror dessa ändringar i skollagen vara nära nog onyttiga, så länge Staten fordrar att så många af dess embetsmän skola hafva klassisk bildning. När denna fordran på klassisk bildning minskas, kommer det att hafva inflytande på skolorna, och då först är tiden inne att jemka dessa efter då uppkommande förhållanden. För närvarande är det icke skäl att göra mycket för utvidgning af den reala bildningen, ty realstudentens utsigter äro ännu mera begränsade än tillbörligt är. Jag känner det nästan upprörande exemplet, att ynglingar på reallinien, hvilka varit de skickligaste bland ett par dusin klassiska kamrater, frågat: hvart skola vi vända oss, om icke till Amerika; ty svenska Staten behöfver oss på så få ställen och näringarne vilja icke använda oss. Detta är att beakta, och man bör, såsom man säger, sticka fingret i marken och smaka derpå flera gånger, innan man bestämmer sig för att ännu mera uppmuntra till realistiska studier vid elementarläroverken.

Om jag hade någon förhoppning att Utskottet skulle rätta sig efter mina här uttalade önsknigar, skulle jag yrka återremiss af betänkandet, men då jag det icke har, inskränker jag mig till att anhålla om afslag derå.

Herr Statsrådet Carlson: Jag anhåller att först få i minnet återkalla några af de förändringar, som timat inom vårt skolväsen under de sistförflutna tjugu åren. Det var år 1849 som, genom några korta men genomgripande föreskrifter, hela den gamla skolordningen upplöstes. Under loppet af sju år gingo derefter skolorna hvar och en sin egen väg. Den gamla traditionen var bruten, någon ny gemensam ordning fanns icke. Derefter kom 1856 års skolstadga, och genom den fastställdes en ny läsordning. Den tillämpades i tre år. Sedermera följde 1859 års skolstadga, som inskränkte liniernas antal, jemnare fördelade undervisningsämnenas innehåll på olika klasser, afhjelpade olägenheterna af allt för mycket hopade språkstudier och vidtog flera andra lättnader för lärjungarnes arbete. Denna andra nya läsordning tillämpades i sex år. Derefter vidtogos år 1865, för att ytterligare förebygga öfveranstängning inom skolan, åtskilliga förändringar, genom hvilka de olika språken än ytterligare skiljdes från hvarandra och fördelades på olika skeden af skolan, hvarjemte kurserna förändrades och förkortades. Detta var den tredje nya läsordningen, som i fyra år följdes. År 1869 blef det, genom första klassens borttagande, nödvändigt att efter denna åtgärd lämpa läsordningen, hvarvid tillika flera förkortningar af kurserna vidtogos. Detta var den fjerde nya läsordningen. Ingen af dessa läsordningar har kunuat tillämpas så länge,

att den hunnit fullständigt genomföras: den siste är ännu icke ens under ett helt läseår satt i verket.

Att, under sådana förhållanden, nu åter vidtaga en väsendtlig rubbning i undervisningens gång skulle för den ungdom, som besöker skolan, medföra stora olägenheter. Man må icke tro, att arbetet på skolundervisningens utveckling står stilla, därför att ingen ändring sker i lagparagraferna. Tvärtom; detta arbete skrider oupphörligt framåt. Ett läroämne är icke att anse som en död klump; under en skicklig hand får det lif, tänder lif hos dem, som undervisas, och inträder i lefvande gemenskap med beslätade kunskapsämnena. Det är detta lif som vårdas, växer och sammanhålles genom tillämpningen af en läsordning. Lärarne arbeta sig då in i de lagstadgade förhållandena, utfinna allt mer den rätta fördelningen af läroämnenas innehåll på särskilda klasser, äfvensom den enhet, hvilken förbinder dem inom hvarje klass, uppsöka det rätta lagom i behandlingen af hvart och ett af dessa ämnen, utstaka förhållandet, hvori de samtida ämnen inom hvarje klass böra stå till hvarandra, utbilda slutligen den rätta metodiska behandlingen för hvart och ett af dem. Detta arbete fordrar en icke liten tid, i synnerhet när en genomgripande förändring nyss föregått och det fordrar framför allt lugn. Det behöfver stödet af en stadgad ordning. Rubbas denna, inträder en ny läsordning; så måste arbetet åter börja från början.

Oaktadt alla de svårigheter, som uppkommit af de nämnda, i följd af Riksdagens framställningar, viktiga tåta förändringarne, och detta under de stora hinder för utvecklingens jemna gång, som uppkommit af den under sednaste åren oupphörligt ökade tillströmningen af nya lärjungars antal — på tio år en tillökning från 7,000 till 13,000 — oaktadt alla dessa svårigheter tror jag mig kunna säga, att det inre arbetet inom skolan just under det sednaste årstiondet rört sig på ett sätt, som lofvar en bättre framtid.

Denna inre utveckling inom skolan har i flera afseenden gått i samma riktning som den, hvilken Utskottet äfven i dess Utlåtande afsett. Så t. ex. klagar Utskottet öfver den s. k. parallela undervisningen för båda bildningslinierna; i detta afseende utvecklar sig erfarenheten allt mer; man uttröner i hvilka ämnen linierna företrädesvis böra skiljas från hvarandra, och det finnes läroverk, der linierna äro helt och hållet skilda.

Utskottet har ock anmärkt såsom en olägenhet, att så många främmande språk läsas i de lägre klasserna. Man torde dervid icke böra förbise en så vigtig omständighet som den, att sedan sistförflutna året *ett språk mindre* förekommer för dem, som ej frivilligt vinnlägga sig derom, nemligen grekiskan. Under det denna vigtiga förändring inträdt och ett annat språk, franskan, blifvit flyttadt till yttersta gränsen af den femklassiga skolan, så att egentligen blott två främmande språk på detta stadium återstå, nemligen tyskan och latinet, arbetar man oföfligt på en *förenkling* af språkundervisningen derigenom, att ett af språken behandlas såsom grundspråk, och de öfriga läsas mera kursivt; denna anordning är uttryckligen framhållen i de Anvisningar och Råd till lärare, som utgifvits, och den blir i utöfningen ständigt anvisad.

I allmänhet har sjelfva undervisningssättet i de särskilda ämnena eller med andra ord deras methodiska behandling en så stor vikt, att äfven en förändring i de yttre lagstadgandena icke kan dermed jemföras. Så t. ex. medför den mera praktiska behandlingen af *matematiken*, som småningom införts, en väsendtlig lättnad för lärjungen, i jemförelse med det gamla sättet att inlära detta ämne, och gör tillika kunskapen frukt-bärande genom den uppöfvade förmågan att använda den på lösning af problemer. När *naturvetenskapen* behandlas åskådligt, väcker den lifligare intresse och belastar icke minnet. Undervisningen i *modersmålet*, som förr ofta var en plåga, då det underkastades samma grammatikaliska behandling som ett främmande språk, blifver, när den hufvudsakligen omfattar öfningen att uppfatta det lästa och uttrycka sig i tal och skrift, ett ädelt medel att bibringa en sann bildning. Undervisningen i *främmande språk*, sammanhållen med den i modersmålet, gifver en lättare uppfattning och en mera fruktbarande kunskap.

I afseende på den önskade afslutningen med femte klassen, ber jag få anföra, att denna afslutning redan finnes och varit vid fastställandet af skolstadgans föreskrifter afsedd. Den lärjunge på reallinien, som afgår ur femte klassen, skall hafva inhemtat: den antagna läroboken i tros-lärorna fullständigt, fäderneslandets historia fullständigt, den allmänna historien i fullständig öfversigt, den allmänna geografin likaledes fullständigt, kännedomen af växternas så väl yttre som inre byggnad, äfvensom af de vertebrerade djuren fullständigt, i matematik sex böcker af Euklides, och i algebra eqvationer af andra graden med en obekant, samt af moderna språk: tyska, franska och engelska. En fullständigare afslutning torde blifva svår att åstadkomma. För lärjungar af klassiska linien är afslutningen, i enlighet med denna linies natur, icke lika fullständig, egentligen hvad angår allmänna historien, matematiken och franska språket; men också är det på långt när icke så vanligt, att ynglingar från klassiska linien afgå ur femte klassen, som att detta sker från reallinien. Tvärtom var, enligt sistlidne termins uppgifter, afgången ur femte klassen relativt *mindre* än ur någon annan klass. Vid sådana förhållanden synes det icke vara större skäl att för lärjungar på klassiska linien anordna en afslutning vid utgången ur femte klassen, än vid afgången ur andra klasser, helst en sådan anordning af fullständig kurs för några få utgående skulle ske på bekostnad af följdriktigheten i *deras* undervisning hvilka fullständigt genomgå skolan.

Hvad angår önskan om en afgångsexamen ur femte klassen bör jag upplysa, att genom Kongl. Kungörelsen den 27 November 1868 en sådan afgångsexamen redan blifvit införd, så vidt sådant kunnat ske. Genom denna kungörelse är nemligen stadgadt, att yngling, som från ett femklassigt läroverks öfversta klass vill afgå till ett högre, njuter sitt afgångsbetyg till godo för intagning i sjetten klassen, samt att detta afgångsbetyg skall vara grundadt på de vitsord, han fått i en "särskildt med honom anställd afgångsexamen." En afgångsexamen för dem, som *icke* afgå från läroverket, utan som förblifva inom detsamma, för att blott uppflyttas till högre klass, lärar väl icke med skäl böra ifrågakomma.

Om undervisningen får fortgå på detta sätt i sin inre utveckling, så blir denna utveckling lugnare och säkrare än genom en hastig rubbning

i den stadgade ordningen. De nu ifrågasatta förändringarne, ehuru enkla de kunna visa sig på papperet, kunna nemligen icke verkställas, utan en genomgripande förändring af hela undervisningsplanen. Ingenting är fullkomligt, och sålunda är äfven vår nuvarande ordning i behof af vidare utveckling, men om denna utveckling får ske *inifrån* efter en, genom verkställighet af hvad vi förut hafva, vunnit tillförlitlig erfarenhet om de punkter, på hvilka förbättringen bör inträda, så kunna dessa uppväxa ur inhemsk grund och utgå från våra egna förhållanden.

Så är icke förhållandet med det nu föreliggande förslaget. Det är väl icke, såsom förut blifvit sagdt, en översättning af den norska skolagen af den 17 Juni 1869, men det innehåller dock grunddragen af denna. Att den nämnda lagen i Norge ännu icke trädt i verkställighet, är ock en sanning; nästkommande höst skall den, enligt Konungens beslut, komma att tillämpas vid *en* skola, nemligen den i Stavanger. I afseende på den allmänna tillämpningen af densamma, om hvilken under diskussionen varit tvist, förhåller det sig så, att lagen väl är afsedd att träda i allmän tillämpning i hela landet, men att Konungen eger närmare bestämma, när denna tillämpning skall ske för hvar särskild skola. Efter hvad man beräknat skulle lagen år 1875 hafva börjat tillämpas vid landets alla skolor.

Att diskutera ett så mångsidigt ämne, som en hel undervisningsplan, i en talrik rådpläggande församling, är i allmänhet förenadt med stora svårigheter. Jag inskränker mig till att endast nämna något om de yttre förhållanden, under hvilken den ifrågavarande lagen i brödrariket tillkommit, och olikheten emellan dessa förhållanden och våra.

För Norges högre skolor gällde ännu, då den nya lagen autogs, förordningen af den 7 November 1809. Provisoriska anordningar hade visserligen under tiden tillkommit, och flera lagstiftningsförsök företagits. Häri låg således redan en olikhet: i Norge skulle, efter en längre tids provisoriskt tillstånd, en helt och hållet ny lag för första gången införas; hos oss är detta steg redan taget; vårt nyaste skolväsen ordnades genom skolstadgau af år 1856 och har sedermera på denna grund småningom utvecklats sig.

Vidare funnos i Norge två olika slag af högre skolor, med alldeles olika undervisningsplan: nemligen, å ena sidan de s. k. kombinerade lärda och realskolorna, som hade båda bildningslinierna, å den andra de gamla katedralskolorna, som ännu hade kvar sin gamla organisation med dertill hörande läsordning.

I de förstnämnda skolorna, hvilka voro de flesta, var läsningen för de båda liniernas lärjungar, utom hvad angick de klassiska språken, helt och hållet gemensam, hvaremot hos oss mångenstädes linierna äro, äfven inom de lägre klasserna, i flera ämnen skilda. 1869 års norska skollag innehöll således i detta hänseende hufvudsakligen ej annat än hvad som faktiskt redan var för handen i Norge; hos oss träffar den helt andra förhållanden.

De norska kombinerade lärda och realskolorna företedde vidare den olikheten mot våra elementarläroverk, att undervisningen för reallinien afslutades *två* år förr än för den klassiska, i följd hvaraf en stor ojemhet måste uppkomma, när dessa båda liniers lärjungar skulle läsa gemensamt.

Reallinien utsträcktes därför genom den nya lagen till lika höjd med den klassiska.

Slutligen hade Norge lika litet en afgangsexamen från reallinien med rättighet för de deri provvade att inträda vid universitetet, som det hade på reallinien fullständiga läroverk. Det blef därför der vida lättare att besluta, det inom gymnasialafdelningen de båda liniernas undervisning skulle meddelas i skilda läroverk, likasom det var ett hufvudsakligt syfte att bereda medborgarerätt vid universitetet för realliniens lärjungar.

Man ser, att den ifrågavarande lagen utgick från helt andra förhållanden än våra, äfvensom att den i väsendtlig mån tillkommit för att afhjelpa brister, hvilka hos oss ej finnas. Att vidare fullständigt genomgå denna nya, i brödrariket beslutade, men ännu icke försökta undervisningsplan, skulle knappast här vara på sin plats. Endast en anmärkning må det tillåtas mig anföra. Till grundtanken i denna nya undervisningsplan hör väsendtligen, att likasom linierna i de lägre klasserna, med ett undantag, äro förenade, så skola de i de högre klasserna vara helt och helt skilda. Dessa två förhållanden motsvara och betinga hvarandra. Men huruvida hos oss den allmänna regel kan genomföras, att reallinien skall vid alla nu befintliga fullständiga läroverk försvinna, och deremot de högre realklasserna allenast tillsättas vid några få, nu femklassiga läroverk, derom kan man med skäl hysa tvifvelsmål. I detta afseende förekommer, att vi i själfva verket redan haft en sådan organisation. Efter 1856 års riksdag bildades 7 läroverk, fullständiga på reallinien, ungefärligen enligt den fördelning, Utskottet tänkt sig, nemligen 2 i Norrland, 4 i mellersta Sverige och 1 i Skåne. Alla dessa läroverk, utom ett, och de adra flesta bland dem genom Riksdagarnes af enskilda motioner föranledda beslut, hafva sedermera erhållit anslag för att blifva fullständiga på båda linierna. Ehuru väl således det ringa antalet af lärjungar på reallinien väl kan föranleda till en minskning af de läroverks antal, vid hvilka reallinien är fullständig, synes erfarenheten icke gifva styrka åt det antagandet, att en sådan åtgärd, såsom allmänt vidtagen, skulle kunna hafva bestånd.

Detta om förslaget i sin allmänhet. Det må nu tillåtas mig att få tillägga några ord i afseende på enskilda punkter, som blifvit i Utskotts-betänkandet eller under diskussionen vidrörda.

Man har fäst sig vid den starka afgangsen af lärjungar från reallinien, förrän de uppnått läroverkets högsta klass, och deri funnit ett skäl att vidtaga en ny organisation. Men denna företeelse har sin grund i realliniens inre natur att förbereda icke så mycket för ett bestämdt föresatt studiemål, som för det praktiska lifvet, och detta i olika kretsar, af hvilka en del fordra en studieförberedelse af mera vidsträckt, andra en af ringare omfång. Sådana lärjungar, som inträdt i den högre skolan, ehuru de hade *bort* söka folkskolans högre klasser, sådana, som af oförutsedda omständigheter eller andra förändringar i deras yttre ställning föranledas att tidigare än de ämnat träda ut i det praktiska lifvet, eller sådana, som af en segrande inre fallenhet föras från den bokliga sysselsättningen till det praktiska arbetet, skola alltid komma att inom de lägre klasserna orsaka en stark förminskning i antalet af realliniens lärjungar.

Detta

Detta bekräftas ock deraf, att samma företeelse återkommer i alla länder, ehuru olika organisation realskolorna än inom dem må hafva. I *Preussen* t. ex. hade för några år sedan "realskolorna af första ordnningen" i sin lägsta klass 3,120 lärjungar, i sin högsta blott 581, och denna sednare klass var tvåårig, så att man bör, för att få en rätt motsvarighet, antaga hälften af detta antal eller ungefär nio procent af det i lägsta klassen befintliga. *Hollands* högre borgareskolor hade år 1867 i sin lägsta klass 774 lärjungar, i den högsta, som var den femte, 94 eller tolf procent. I lägsta klassen af *Württembergs* realskolor voro 4,917 lärjungar och i öfversta klasserna endast 366 eller sju procent. Hos oss voro sistlidne termin i nedersta realklassen — man kan nemligen icke räkna realliniens lärjungar från en lägre punkt än den, der linierna klyfva sig — 601 lärjungar, i den högsta årsafdelningen 61 eller ungefär *tio* procent.

Vidare har man ansett, att den lärjunge som en gång ingått på en bildningslinie, skulle för alltid vara fästad dervid, och att föräldrarna deraf måste låta sina söner vid en alltför tidig ålder göra valet af lefnadsbana. Men erfarenheten visar, att öfvergångar från den ena linien till den andra, i så väl den ena riktningen som den andra, ske i rätt stort antal och utan synnerlig svårighet på alla skolans stadier.

Vid Utskottets beräkning af kostnaderna kunde en och annan anmärkning göras. Så t. ex. uppgifver Utskottet, att den föreslagna sammanföringen af de båda linierna i de lägre klasserna skulle medföra en besparing af 146,000 R:dr. Denna uppgift grundar sig på den beräkning, att 73 ordinarie lärare, med en lön af 2,000 R:dr, skulle blifva obehöfliga. Men Utskottet har tillika uppgifvit, att 80 extra lärare varit använda i skolans tjenst; det vore väl dessa extra lärare, som, i händelse af en indragning, skulle i första rummet försvinna, och den ersättning de åtnjuta är endast i vissa fall 1,000 R:dr, i andra 750 R:dr, således i medeltal 875 R:dr, i följd af hvilket förhållande det beräknade besparingsbeloppet sjunker till mindre än hälften af den uppgifna summan eller till ungefär 63,000 R:dr. Dertill kommer, att ökade lärarekrafter i alla händelser komma att behövas, till följd af klassernas talrikhet — (för närvarande är detta fallet med 50 till 60 klasser) — och då kunna jemväl användas för liniernas olika undervisning, i följd hvaraf den återstående besparingen blifver ännu vida mindre.

Om öfveransträngningen i skolorna är under diskussionen taladt. Hvad beträffar roten till detta onda, tror jag icke att den egentligen ligger i de många *läroämnena*. Ty äfven om ett eller annat ämne mindre skulle läsas i skolan, kunna åt lärjungarne i de återstående utan svårighet gifvas så stora hemlexor, att de allt för mycket tynga dem, utan orsaken ligger förnämligast i det stora antalet af *särskilde lärare*, som inom samma klass undervisa hvar i sitt ämne. Till följd af denna anordning sker nemligen, dels att hvarje lärare, som endast afser *sitt* ämne utan att tänka på det hela, gifver lärjungen så stora lexor han kan, och summan af dessa olika lexor blir lätteligen så stor, att den nedtrycker lärjungen; dels fattar läraren genom den uteslutande sysselsättningen med ett ämne ofta förkärlek för detta, som föranleder honom att vid dess

meddelande gå allt längre och längre in i detalj; hvaraf lärjungarnes tid och uppmärksamhet ytterligare tagas i anspråk. För att afhjelpa dessa olägenheter, är numera föreskrifvet, att i de lägre klasserna lärareantalet skall inskränkas, hvilket ock befunnits medföra gagneliga följder; men denna föreskrift har icke öfver allt kunnat fullständigt genomföras, emedan lärarne efter beskaffenheten af de pröfningar de nu skola genomgå ännu ofta ej hafva tillräcklig kunskap i flera läroämnen, för att kunna i dem undervisa. Vidare är, för att i allmänhet minska hemlexornas antal, genom 1867 års cirkulär föreskrifvet, att det egentliga skolarbetet bör försiggå på lärorummet genom lärarens undervisning och hemlexan blott utgöra ett stöd för minnet. Öfver dessa hemlexor föres ock en daglig anteckning i hvarje klass. Undervisningen i de särskilda språken lägges, så vidt möjligt, i en och samma hand. Lärarne i olika ämnen är ålagdt att konferera med hvarandra. I den mån dessa åtgärder utföras, har öfveranstängningen visat sig aftaga och försvinna. Att den i allmänhet under sednare år är i aftagande, synes ock vara ett obestrifligt faktum och framgår ur berättelserna om den dubbla inspektion som pågår, nemligen den ena öfver studierna, den andra öfver kroppsöfningarne och lärjungarnes helse. Att den icke visar sig öfverallt, är ett osvikligt bevis att dess grund icke är att söka i lagen, ty i detta fall skulle den finnas vid alla läroverk.

Man har talat derom att lärokurserna böra förkortas. I de flesta ämnen är likväl en sådan åtgärd omöjlig, af det enkla skäl att inga lärokurser i dem äro bestämda. I historien t. ex. heter det, att lärjungarne böra hafva läst fäderneslandets historia, men huru *vidlyftigt*, efter hvilken lärobok, det är icke bestämdt. Det är lemnadt åt läraren. Och denne samme lärare är den, som i afgangsexamen gifver betyg öfver lärjungens kunskaper. Enahanda är förhållandet i naturvetenskapen; enahanda i de moderna språken, likaså i modersmålet. Endast i klassiska språk och matematik är någon bestämmelse af kurser för handen; och dessa kurser hafva på sednare tider undergått flera förkortningar.

Efter min tanke skall läroverket, om det får fullfölja sin utveckling såsom hittills, fortgå till sitt mål lugnare och säkrare, än om det skulle med ens kastas in på en ny bana, och i afseende på denna nya bana synes det mig vara för tidigt att antaga ett annat lands lagstiftning, innan denna ännu hunnit blifva i sitt hemland genom verkställigheten pröfvad.

Herr Witt: Jag hade ämnat göra en framställning af de skäl, som förmått mig att lemna min röst till bifall åt Utskottets förslag; men då dessa skäl till en del äro desamma, som redan blifvit angifna af representanten från Malmö, vill jag, i anseende till den långt framskridna tiden, rörande dessa skäl inskränka mig till ett instämmande uti hans yttrande öfver punkterna 1--5 uti det föreliggande förslaget. Anställer man åter en jemförelse emellan den ursprungliga motionen och motionärens till dess närmare belysning utgifna broschyr å ena sidan samt Utskottets betänkande och förslag å den andra, så förefinnes dem emellan en betydlig olikhet, och vore icke en sådan olikhet för handen, så kunde jag för min del visserligen icke hafva biträdt Utskottets förslag, enär jag i många väsentliga

delar måste ogilla så väl de i broschyren uttalade åsigtarna som den ursprungliga motionen. Tyvärr eger ock i mer än ett fall en inkonsequens rum emellan Utskottets betänkande och dess förslag. Jag har i en sådan brist på öfverensstämmelse dem emellan ingen andel, enär jag hvarken deltagit i uppsättningen af betänkandet eller egt tillfälle att närvara vid dess justering, utan först efter dess tryckning vunnit kännedom om dess sanna innehåll. Större delen af de ogillande anmärkingar, som under denna dagens diskussion blifvit framställda, röra nu sådana i broschyren och betänkandet uttalade åsikter, hvilka stå i strid med förslaget, och förlora därför sin vikt med hänseende till detta sednare, som dock borde utgöra det egentliga föremålet för granskning och bedömande. Man har anmärkt den frändskap, som eger rum emellan de föreliggande handlingarne och den nyligen utfärdade, ännu icke tillämpade norska skollagen. Huruvida den ursprungliga motionen är en öfversättning ur denna, känner jag icke; men så mycket vet jag, att Utskottets förslag icke är en sådan öfversättning, likasom att detta förslag icke eftersträfvat likhet med något utländskt mönster, utan utgått ur betraktandet af vårt eget läroverks förhållanden och sökt att afhjelpa dess brister. Denna min förklaring vinner ock stöd ur det yttrande, som nyss fälldes af den högste styresmannen för vårt undervisningsväsende, att Utskottets önskingar öfverensstämma med den riktning, hvilken den fortgående utvecklingen af det svenska elementarläroverket redan inslagit. De punkter uti förslaget, som företrädesvis torde böra tagas i betraktande, förekomma under nr:is 1, 5 och 6. Första punkten åsyftar att häfva de olägenheter, som uppstå dels ur hopandet af flera olika språks studium på skolans tidigare stadier, dels ur de begge bildningsliniernas, icke parallelism, utan korsning. I förra hänseendet har Utskottet föreslagit bibehållande af tyskan såsom begynnelsespråk, men velat uppskjuta inträdet af ännu ett främmande språk till tredje klassen och de öfriga språkens studium till gymnasialafdelningen. Detta förslag åsyftar förekommandet af den sammanblandning af olika språks elementer, så väl hvad former som regler angår, hvilken så ofta följer ur den nuvarande ordningen. Det timaltal, som ifrån tredje klassen till och med den femte på klassiska linien anvisas åt latinets, torde å reallinien kunna erfordras för engelska språket och teckning. För att förekomma den korsning af begge linierna, som nu eger rum dels till följd af den åt samma ämnen på de begge linierna anslagna olika tiden, dels till följd af ett för de många afdelningarnes behöriga skötande otillräckligt lärareantal, och som består deri att vissa olika afdelningar på reallinien sammanslås än sinsemellan, än med en eller annan afdelning på den klassiska linien, har Utskottet föreslagit, att undervisningen i de öfriga ämnena skulle vara för begge linierna gemensam. Jag skulle verkligen hafva tvekat att biträda detta förslag, om jag icke å ena sidan hyste samma åsigt om bildningens väsende, dess grund och dess verkningar, som nyss blifvit uttalad af representanten från Norrköping, och å den andra hört alldeles motsatta skäl åberopas för bestridandet af en sådan gemensamhet i de begge liniernas undervisning. Medan vissa motståndare till de ifrågasatta föreningen yrka nödvändigheten af ett ämnes införaende å reallinien, som kan i bildande kraft uppväga latinets å den klassiska, hördes Norrköpings-representanten yrka, att just på den

klassiska linien ett starkare studium af de ämnen bör ega rum, som företrädesvis anses befordra vetenskaplighet. Således, å ena sidan, vill man lägga en ytterligare vikt åt öfriga, företrädesvis bildande ämnen på den klassiska, å andra sidan en sådan åt samma ämnen på den reala linien. Jemnvigten lärer då befinna sig emellan de begge motsatta sträfvandena. Så mycket rörande förslaget första punkt. Uti den femte punkten föreslås: att de begge linierna på gymnasialafdelningen, eller från och med sjetten klassen, i den mån förhållandena medgifva, helt och hållet åtskiljas och förläggas till olika läroverk. Nyttan af en sådan åtgärd torde erkännas så väl af hvarje pedagog som af den allmänhet, som eger intresse i det uppväxande släktets bildning. Uti betänkandet har Utskottet inryckt ett förslag så väl angående det relativa antalet af de olika slagen gymnasier, nemligen 29 och 5, som angående sättet för åvägabringandet af realgymnasier; nemligen genom öfverbyggnad å femklassiga läroverk. Jag har, såsom jag redan förut antydt, ingen andel i detta betänkande. För min del anser jag att förändringen, tänkt såsom ett mål, hvilket man endast småningom kan uppnå, bör derigenom verkställas, att dels den klassiska eller den reala linien afskaffas i den mån, den ena eller andra i anseende till de besökandes fåtalighet visar sig vid ett läroverk öfverflödigt, dels tvänne skilda läroverk inrättas i de städer, hvarest ett ovanligt stort tillöpp af lärjungar på begge linierna kräfver en sådan delning. Hvad slutligen sjetten punkten beträffar, har jag förenat mig i Utskottets förslag, men skulle gerna hafva biträdt representantens ifrån Malmö reservation, om jag icke funnit svårighet i minskning af kurserna på den klassiska linien och ansett, att den långa skoltiden derstädes i någon mån bör finna en ersättning uti förkortningen af vistelsen vid universitetet.

Skulle nu Kammaren finna lämpligt att bifalla Utskottets förslag, så ville jag i sammanhang dermed önska bifall till mitt i reservationen framlagda yrkande, att Riksdagen ville hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla: 1:o att Kongl. Maj:t täcktes tillse, huruvida icke läseterminerna, utan någon inskränkning i den för lärare och lärjungar nödiga sommarhvilar, skulle kunna förlängas i den mån, som är erforderlig för att i den för hvarje vecka föreskrifna undervisningstiden äfven kunna inrymma de så kallade öfningstimmarne; samt 2:o att fördelningen af läroämnena i skolans fyra nedersta klasser på olika lärare än ytterligare inskränkes. Skälen till ett sådant yrkande ligga i så öppen dag, att jag icke anser mig böra upptaga Kammarens tid med en närmare utveckling af desamma. Skulle åter det föreliggande förslaget falla, så gläder jag mig åt Herr Ecklesiastikministerns uttalande åsigt om den öfverensstämmelse, som eger rum emellan Utskottets förslag och den riktning, i hvilken elementarläroverkens utveckling för närvarande fortgår.

Herr Winkrans: Herr Talman, mine Herrar! Jag skulle visserligen lyssna till de propositionsrop, som nu börja afgifvas, om jag icke ansåge det för min pligt att söka belysa ett yttrande öfver det föreliggande betänkandet, hvilket blifvit fäldt af den talare, som i denna fråga först hade ordet, representanten från Upsala. Då denne man, hvilken ofta bidrager till att reda åtskilliga invecklade frågor, i denna Kammare åtnjuter ett stort och rättvist förtroende, torde det ursäktas mig, om jag

ett par ögonblick uppehåller mig vid hans anförande. Jag får då på förhand förklara, att jag hvarken kan instämma i hans öfver motionären uttalade starka beröm, ej heller i hans öfver honom i ett afseende uttalade klander. Jag har nemligen icke såsom nämnde representant uti motionärens framlagda broschyr kunnat finna vare sig någon synnerlig skarp-synthet i att upptäcka nu varande skolorganisations brister eller någon fyndighet i att bota dessa förmenta brister. Motionären målar visserligen temligen hjert dessa brister och lofvar ganska öppet och tvärsäkert deras afhjelpande, men har i min tanke ej lyckats inlösa ett enda af sina stora löften. Så t. ex. försäkrar han aldrig först, att elementarläroverkets första och väsendtligaste brist är dess främmande ställning till folkskolan. Hvarken hans skrift eller hans i afton hållna muntliga föredrag har dock kunnat öfvertyga mig om, att denna ställning blifvit genom det af honom framlagda förslag annan än den förut befintliga. Vidare har han utlofvat, att hans nya läroverk för allmän medborgerlig bildning skulle meddela en gemensam undervisning åt alla lärjungarne, och detta i så bestämda ordalag som dessa: "det faller af sig sjelf, att undervisningen måste vara gemensam, och att dess fördelning på parallela bildningslinier icke kan sättas i fråga;" men några sidor längre bort i samma skrift heter det helt oförskräckt: "det är dock nödvändigt att ett undantag göres för dem, som" etc. Han har dock, liksom Utskottet, varit synnerligen angelägen, att dessa förgreningar icke böra kallas linier, och i sitt nyss hållna muntliga föredrag har han sökt förtydliga sin mening genom en bild af en trädstam, från hvilken tvänne grenar skjuta ut, under det stammen fortgår. Vi få sålunda stammen plus de två grenarne, eller *tre* linier i stället för de nuvarande tvänne och den utlofvade ena. Denna bild är sålunda ej lyckligare vald än den som förekommer i hans motionens bifogade skrift, genom hvilken bild han söker belysa förhållandet mellan allmänbildningen och den speciela. På samma gång som han nemligen förklarar, att den allmänna bildningen kan liknas vid ett träds rot och stam samt den speciela vid dess grenar, försäkrar han med sin vanliga frimodighet och anseende bevis öfverflödiga, att våra elementarläroverk äro specialskolor samt folkskolan och de en kortare tid befintliga apolo-gistiskolorna allmänna skolor. När vi sålunda saknade dessa sednare, hade vi ett träd med grenar och krona, men utan stam och rot, sålunda ett i luften sväfvande träd. Underligt, att icke trädet blåste bort. Jag skulle på samma sätt kunna genomgå de öfriga punkterna i nämnda skrift, men det anförda torde vara nog för att ådagalägga, hvarför jag ej kan instämma i det af representanten från Upsala uttalade beröm. Detta hindrar dock hvarken mig eller öfriga vänner af våra elementarläroverk att betyga motionären min synnerliga aktning för det varma nit han ådagalagt för dessa anstalter och den säkerligen stora ansträngning han måst underkasta sig, då han, på Statens bekostnad studerande folkskoleväsendet i Norge, ej skydde mödan att äfven sätta sig in uti dess högre undervisningsväsende, så att hans fosterland sålunda kunde få så mycken större vinst af det honom beviljade anslaget. Att denna hans goda vilja dock icke burit motsvarande frukter, bör dock ej räknas honom eller lärarekåren i allmänhet till last, utan är snarare statsmakternas fel, som icke

här velat göra de uppoffringar för lärarnes bildning, hvilka af de flesta civiliserade folk anses oundvikliga.

Men ännu mindre kan jag instämma i det af representanten från Upsala uttalade klandret öfver det grundfel, som enligt hans förmenande skulle vidlåda så väl motionen som Utskottets förslag, att elementarläroverken böra vara allmänna bildningsanstalter. Då han försökte bevisa, att en allmänbildning, såsom varande ett abstrakt begrepp, i sjelfva verket icke finns, utan att hon bör vara en bildning för ett visst yrke, för att blifva konkret och verklig, och att blott den yngling kan sägas hafva fått en verklig skolbildning, som, då han lemnar skolan, är duglig uti ett visst yrke, samt att skolans bildning sålunda bör vara en "bildning efter yrke och anlag" — jag antecknade särskildt detta yttrande af honom — så har han, enligt mitt förmenande, gifvit skolan en uppgift, som är lika mycket teoretiskt oriktig som hon i praktiken skulle leda till de sorgligaste resultat. Hon skulle nemligen då, för att uppehålla mig vid den sednare sidan, sönderfalla i lika många skolor, som det gifves yrken, och göra all gemensam undervisning omöjlig, hvartill komme den sannolikt olösliga svårigheten att finna till hvilket yrke en lärjunges anlag vid nio à tio års ålder visade sig riktade. I tillämpningen bure detta direkt till en pedagogisk despotism, då det först är efter det arbete och den strid, som ynglingen måst genomgå i skolan med de kunskapsämnen deri förekomma, som han samt möjligtvis uppfostraren komma under fund med åt hvilket håll anlagen visa. Att på förhand säga detta torde vara få dödliga beskärdt. Men den utmärkte representantens åsigt är, i min tanke, icke heller teoretiskt riktig. Ty det är långt ifrån sannt, att den allmänna bildning, som meddelas i våra elementarläroverk, vare sig de nu varande eller dem, hvilka motionären föreställt sig, är abstrakt. Denna bildning afser visserligen väsentligen utvecklingen af lärjungens naturliga anlag och krafter så väl i moraliskt som isynnerhet uti intellektuellt afseende och är sålunda hufvudsakligen af formel natur; men denna uppfostran sker genom lärjungens brottande med sådana kunskapsämnen, som anses bäst och ändamålsenligast åstadkomma utvecklingen af hans krafter. Dessa ämnen äro visserligen fullt konkreta, och då en sund metodik alltjemt föranleder lärjungan att gå från det bekanta till det obekanta samt att i intet fall stadna vid ett blott vetande utan genom kunskapens användande på konkreta fall — hvarpå såsom exempel torde få nämnas skriföfningarne — förvärfva sig en lefvande kännedom om sitt kunskapsföremål; uppkommer hos honom en skicklighet och en vana att genom sina vunna kunskaper allt bättre och säkrare sätta sig in uti äfven förut jemförelsevis obekanta saker. Den härigenom förvärfvade skickligheten, om hon ock är väsentligen formel, torde dock icke vara så utan värde, att hon bör benämnas för en "onödig tidsförlust." Erfarenheten ådagalägger motsatsen ända nedifrån den skicklige folkskolegossen, som ingår uti ett handverk, upp till professorn, som ock ej sällan öfvergår till mera praktiska befattningar uti lifvet. Ingenting torde bättre bevisa sanningen häraf än det förhållande, som eger rum hos det folk, som anses för det mest praktiska i världen, Engelsmännen. De förmånligaste anställningar, som i Statens tjenst derstädes kunna erhållas, torde finnas i den indiska administrationen. Dessa platser bortgifvas åt män, som lyckats

att i vissa kunskapsämnen, vare sig klassiska eller moderna språk, matematik eller naturvetenskaper, eller med ett ord just de ämnen, som anses ingå i allmänbildningen, ådagalägga en högre skicklighet, och detta därför att engelsmännen hålla före, att en person, som lyckats arbeta sig upp till en större höjd i ofvannämnda ämnen, just derigenom förvärfvat sig en skicklighet och en kraft, som skall göra honom duglig till beklädande af nästan hvilken befattning som helst, efter det han naturligtvis under någon kortare tid speciellt studerat de ämnen, som direkt ingå i denna befattning. Jag lemnar nu denna punkt, men kan icke underlåta att uttrycka min förvåning öfver att en person, som bekänner en idealistisk verldsåsig, kunnat framkasta ett förslag, hvilket i sina konsekvenser skulle leda till den gröfsta materialism.

Jag kunde visserligen nu sluta, isynnerhet som så väl representanten från Norrköping som chefen för Ecklesiastik-departementet tydligen ådagalagt, huru betänkligt det skulle vara att nu antaga ett förslag, som ännu icke blifvit tillämpadt och försökt ens i det land, hvarifrån det blifvit lämnadt, och för hvars tillämpande Norrmännen sjelfva föreskrifvit, att det fordras ett särskildt beslut af Konungen för att lagen skall i en särskild skola införas. Ett par punkter i Utskottets betänkande synas mig dock icke tillräckligt belysta. En sådan är, huru det förslag, som på papperet tager sig ej så illa ut, att nemligen undervisningen uti läroverkets fem första klasser skall vara gemensam samt blott i afseende på latin och engelska olika, också kommer att taga sig ut i verkligheten. Då representanten från Norrköping anmärkte, att det skall vara 6 timmars undervisning i latin och lika många uti engelska hvarje vecka, svarade motiornären: "hvem har sagt att det skall vara sex?" Härpå kunde visserligen invändas att, om ock Utskottet ingenting bestämdt yttrat i detta afseende, så har hans broschyr dock tydligen angifvit denna siffra. Men antingen denna särskilda undervisning uppgår till sex eller, som det för närvarande i allmänhet är, tio timmar — och då Utskottet sjelft uppställt såsom mål för latinundervisningen lärjungens mogenhet för fakultetsstudier vid akademien, torde det nuvarande timantalet icke kunna väsendtligen inskränkas — framställer sig osökt den fråga: är den bildningskraft latin och engelska erbjuda lärjungarne så temligen lika god, att någon skilnad i deras utveckling icke eger rum, utan att de kunna, såsom Utskottet förutsätter, med fördel åtföljas i öfriga läroämnen; eller är denna kraft olika? Jag ber härvid, att man observerar, att jag icke jemför de båda språken med afseende på det speciela gagn man af dem kan hafva uti det materiela lifvet, icke heller med afseende på deras förträfflighet att tjena som uttryck för menniskotankar, känslor och föreställningar, utan endast från pedagogisk synpunkt, den, i min tanke, enda riktiga synpunkten uti förevarande fråga. Frågade man Engelsmännen sjelfva härom, skulle de tro frågan vara framställd på skämt: så allmän är isynnerhet hos dem, men äfven hos Europas öfriga bildade folk, föreställningen om latinets förträfflighet såsom bildningsmedel. Vår egen erfarenhet skall troligen ock hädanefter som hittills bekräfta, att de kraftigare lärjungarne välja latinlinien, så vida icke sociala förhållanden, såsom t. ex. att deras målsmål icke kunna eller vilja bereda dem tillfälle till en längre tids skolundervisning, föranleda att de vända sig till studiet af det andra språket.

Denna åsigt om latinets förträfflighet såsom isynnerhet förståndsbyggande, alldenstund intet språk så konsekvent genomför de allmänna språk- och tankelagarne som detta, är så erkänd, att jag icke nu vidare vill upptaga den temligen långt framskridna tiden med att utveckla densamma. Men är denna åsigt, såsom hon otvifvelaktigt är, riktig, så följer ock, att realister och klassister icke med fördel torde kunna följas åt i öfriga ämnen, utom det att de komma att stå i temligen olika förhållanden till öfriga ämnen, såsom t. ex. till gamla historien. Liniernas gemensamhet kommer att blifva en gemensamhet på papperet, äfven om den talares, som näst före mig hade ordet, yrkande att latinets å ena sidan skulle motsvaras af engelska och teckning å den andra, antoges. Huru ginge det då med den gemensamma undervisningen i teckning, eller skall denna icke meddelas klassisterna? Äfven med detta tillägg är jag förvissad om, att de olika liniernas lärjungar skola i olika grad utvecklas.

Äfven om det öfverklagade och af flere föregående talare framhållna mångläseriet och öfveranstängningen ber jag att få yttra ett par ord. Det är santt, att de ämnen, som nu förekomma i skolan, äro flera än förr; men deraf följer icke att detta är, såsom åtskillige talare yttrat, ett ovilkorligt ondt, som man på hvad sätt som helst måste befria sig ifrån. Skolan står i ett så nära förhållande till lifvet, att hon icke kan undgå att taga intryck från detsammas goda eller dåliga beskaffenhet, rikedom eller fattigdom. Nu tillför lifvet skolan allt flera och flera ämnen, liksom det ock tillför staten, kyrkan, vetenskapen, industrien m. fl. en större rikedom af medel. Detta är visserligen ingenting ondt; men blir detta först, om ej skolan får eller förstår att liksom nyss uppräknade institutioner, tillägna sig dessa ämnen på sitt egendomliga och för hennes ändamål passande sätt, med ett ord, om hon icke tillåtes begagna sig af dessa ämnen på ett pedagogiskt sätt, den enda synpunkt, från hvilken hon bör betrakta alla sina medel. Nu är redan af så väl representanten från Norrköping som ock af chefen för Ecklesiastikdepartementet antydt, att språkundervisningen icke behöfver, såsom Utskottet föreställer sig, förorsaka öfveranstängning, om denna undervisning bedrifves på ett pedagogiskt sätt, så att det dertill mest passande språket blir skolans hufvudspråk och studeras grundligt, samt de öfriga sluta sig dertill. Häremot har visserligen motionären i sitt nyss hållna muntliga föredrag invändt, att språkens lagar äro så olika, att sådant icke låter sig göra. Jag ber att, såsom svar härpå, få framhålla ett par omständigheter för dem af Kammarrens ledamöter, som icke varit i tillfälle att taga kännedom om främmande språk. Menniskans tänkande föregår efter lagar, de s. k. tankelagarne, hvilka, lika bestämda och oryggliga som naturlagarne, äro till den grad lika för alla folk och tider, att den framställning af dem uti en vetenskap, kallad logik, som gjordes för två å tre tusen år sedan, ännu i dag är väsendtligen oförändrad. Dessa för människan så egendomliga lagar göra sig naturligtvis gällande uti språken, dessa skepelse, genom hvilka folkandan, om ock temligen omedvetet och naivt, gifver uttryck åt sina föreställningar och tankar. Det är då klart, att språken, om ock betydligt olika efter hvarje folks särskilda egendomlighet, likväl måste förete mycket gemensamt och i alla hänseenden mycket, som lämpar sig för jemförelse. Det är derfore ingenting, som på en gång mera gläder och lifvar lärjungen samt

gifver säkerhet åt hans språkkunskaper, än det att läraren föranleder honom att vid hans införande i ett nytt språk tänka efter, huru företeelserna der förhålla sig till det af honom redan kända inom ett annat språk. Denna nya företeelse må då framträda lika eller olika med den tidigare kända, hon skall dock lätt uppfattas af lärjungen. Ligger någon sanning i hvad jag nu anfört — och det är icke blott en teoretisk betraktelse af mig, då jag i många år tillämpat denna grundsats vid undervisningen — följer af sig sjelf, att mångläseri och öfveranstängning icke väsendtligen förekommas genom att, såsom Utskottet vill, taga bort ett språk från skolans läroämnen. Nej, mine Herrar, dertill finnes blott ett verksamt medel, ett medel om hvars nödvändighet lärarne sjelfva, enligt hvad de stora och små läraremetoderna lägga i dagen, blifva allt mera ense — lärarebildning. Ju bättre nemligen läraren uppfattar skolans ändamål samt sin uppgift att verka för detsamma, ju mer han förstår sitt undervisningsämnes förhållande till de öfriga samt till detta mål; ju mer skall han lyckas att, genom att bringa likartade ämnen i behörigt förhållande till hvarandra, göra det för lärjungen lätt att intränga i detta nya ämne. Då man betänker, hvilka oberäkneliga fördelar kunde skördas häraf för en sund och ändamålsenlig uppfostran; kan man icke annat än förväna sig öfver att statsmakterna icke tveka att årligen utgifva millioner till undervisningsväsendet, men draga i betänkande att gifva ut ett par tusen, för att få dessa millioner verkligt fruktbringande. Den tanken torde ock numera bland våra lärare vara alldeles enhällig, att den som verkligen älskar vårt undervisningsväsende, bör i första rummet tänka på förbättrandet och höjandet af lärarebildningen. Denna skulle naturligtvis komma folkskolan lika mycket till godo som elementarläroverken, ej endast till följd af det förhållande, hvori de stå till hvarandra såsom lemmar i samma organism, utan af den omständighet att folkskolelärareseminarierna i sjelfva verket rekryteras från elementarläroverken, och att sålunda deras lärarebildning blir god eller dålig, i samma mån som elementarläroverkens är det.

Innan jag lemnar denna punkt, anser jag mig böra medgifva Utskottet, att det för skolan väl icke vore någon förlust, om man borttoge ett främmande levande språk från henne; men ber dock få anmärka, att öfveranstängningen icke dermed vore *säkert* botad, samt att dessa de tre stora kulturfolkens språk blifvit tillförda skolan, icke uteslutande af pedagogiska skäl, utan hufvudsakligen af praktiska, eller derföre att vi, såsom ett litet folk och stående i det närmaste förhållande till dessa stora kulturfolk, måste, liksom våra bröder, Norrmän, Danskar och isynnerhet Finnar — hvilka hafva af detta skäl upptagit ännu ett främmande språk till — fästa ett synnerligt afseende vid detta förhållande. Någon synnerlig fara deraf torde dock icke uppstå, om skolan förstår och sättes i tillfälle att förstå, att alla ämnen, som hon upptager inom sig, måste behandlas efter hennes egna ändamål, det är pedagogiskt.

“Det är besynnerligt,” sade motionären nyss i sitt muntliga anförande, “att den sjuke icke vill mottaga läkarens hjälp.” Ja, sådan kan läkaren vara, att den sjuke lättare tillfrisknar utan hans hjälp. Chefen för Ecklesiastikdepartementet har för några ögonblick sedan tydligen ådagalagt, att den sjuke är stadd i ett, om ock långsamt, dock säkert tillfrisk-

nande, och att hvad han hufvudsakligen behöfver är ro. Vill nu denna Kammare verkligen på allvar befrämja elementarläroverkens framåtgående; finnas, utom hvad jag redan sagt om lärarebildningen, i min tanke blott tvänne alternativa medel, af hvilka ettdera måste väljas. Det ena är att, i enlighet med Stats-Utskottets förslag förra gången, nedsätta en komité af landets i detta afseende utmärktaste män — ty här är endast det bästa godt nog — vare sig dessa tagas inom eller utom Riksdagen, inom eller utom lärarekåren. Endast då kan man hoppas, att denna viktiga fråga får den omsorgsfulla och mångsidiga utredning, som kan sätta lagstifvaren i stånd att bedöma densamma.

Det andra sättet vore att lugnt afvakta resultatet af det reformarbete, som utan buller, men likväl synnerligen kraftigt föregår inom läroverken, och hvilket chefen för Ecklesiastikdepartementet nyss framhållit. Han har sett detta sträfvande från en högre ståndpunkt. Jag har haft tillfälle att se det från en lägre, men därför icke oriktig synpunkt och kan tryggt försäkra, att ett synnerligen starkt lif råder inom läroverken, hvarom herrarne hvar i sin ort torde kunna öfvertyga sig, samt att lärarne icke vilja vara några handverkare, som mekaniskt göra efter hvad de sett andra göra, utan att de ifrigt sträfvä efter allt större klarhet i sitt viktiga kall. Härom vittna de möten, sällskap och sammanträden bland lärarne, som mångenstädes ega rum, och härtill bidraga i hög grad de resor, som framstående lärare fåit tillfälle göra i främmande land med högt utveckladt skolväsende; de arbeten som framkommit från komitéer för granskning af läroböcker; de sammanträden af rektorer, som årligen ega rum i Stockholm; de besök, som göras vid läroverken af Statens inspektör öfver de samma, besök, som öfverallt framkalla synnerligen goda frukter, all den stund de företagas af en man, som med naturlig skarpsinnighet förenar en rik erfarenhet i pedagogiska frågor, och hvilken dessutom icke nöjer sig med att kasta en och annan blick på läroverkets utansidor, utan söker tränga in i dess innersta lif och väsende. Frukterna af alla dessa gemensamma sträfvanden visa sig ock redan märkbart i skolans arbeten, och ingen opartisk granskare skall neka, att icke skolan på det sista decenniet gått betydligt framåt. Det är sålunda af full öfvertygelse, som jag föreslår Kammarerna att i ro afvakta resultatet af detta arbete samt följaktligen afslå Utskottets nu framlagda förslag.

Herr Lyttkens: Jag erkänner, att det icke är utan en viss bäfvan jag går att yttra mig angående förevarande betänkande. Men jag tror, att det ämne, som här afhandlas, är så viktigt för hela vårt land, att det icke kan vara annat än gagneligt för dess utredning, att detsamma betraktas äfven ifrån andra synpunkter än dem, som framhållas af egentliga fackmän. Jag anser, att äfven ur folkets djupa leder röster böra höja sig för att uttala dess tankar om och uppfattning af ifrågavarande angelägenhet, och jag har af denna min öfvertygelse hemtat anledning att begära ordet.

En talare har uppgifvit, att öfveranstängning i skolorna eger rum samt i följd deraf stor sjuklighet och svaghet hos det uppväxande släktet, och som stöd för sitt påstående anfört att hela medicinska fakulteten i Upsala officiellt intygat detsamma. Lika fullt kommer såväl han som den

ärade representanten, som talade så mycket om logik, till den slutsatsen, att systemet hör fortsättas ännu en generation. Är detta logik, så Gud bevara oss för de lärde herrarnes logik. Ja, det är tyvärr en sanning, att öfveranstängning eger rum, och det kommer sig helt naturligt af det mångläseri i läroverkets lägre klasser, som är en följd af det tidiga in-
srädet i undervisningen af allt för många språk.

Utskottet har äfven anfört detta såsom en af de mest väsentliga brister, som för närvarande vidlåda våra elementarläroverk, men andra talare af facket, jemte den ärade representanten från Upsala, hafva äfven medgifvit, att så är förhållandet. Det ligger vikt uppå, att härutinnan snart inträder en förändring. Öfveranstängning genom studier i unga år, då kroppen är stadd i utveckling, kan icke undgå att småningom undergräva ungdomens fysiska och psykiska helse, såsom den sist nämnde talaren uttryckte sig, och måste skapa ett sjukligt slägte. Men vi behöfva ett kraftigt slägte, om det skall förmå att uppbära de skuldbördor, hvarmed vi betunga dem. Frågan är då, hvilket ämne som skall maka åt sig. Jag tror för min del, att det är latin. Latinet kan visst vara bra, men ett friskt och kärnfullt slägte är bättre. Erfarenheten gifver ock vid handen, att bristande kunskap i detta språk icke utgör något hinder för framgång i lifvet likasom i forskning och vetande. En af våra störste vetenskapsmän, hvars namn är vida känt och vidt berömdt, var icke mycket hemma i detta gamla språk, ty Svartbäcks-latinet var just icke omtaladt såsom något mönster att följa. Alltså lär inhemtandet af detta språk icke vara så viktigt, som man med ifver försäkrar, ty store män finnas med dålig latin.

En talare från Malmö har yttrat, att det vore en stor misshållning med tid att hålla ynglingen i skolan längre, än till dess han fyllt sitt adertonde år. Så tror äfven jag. Vid den tiden bör en yngling träda ut i lifvet. När han är 21 år, är han, enligt min åsigt, redan för gammal att sätta sig in i lifvets praktiska yrken, och han där äfven svårt att i dem finna plats. Därföre är också embetsmannabanan så fullpackad. Man har sagt, att ett särskiljande af de begge bildningslinierna vore öfverflödigt. Ja, så länge Staten fordrar klassisk bildning såsom vilkor för inträde i embetsverken, men tag bort denna kompetensfordran, så skall nog reallinien höjas och häfda det anseende den i så fullt mått för-
tjenar.

Den värde talaren från Norrköping ansåg, att tålamodet behöfde reorganiseras. Ja, äfven jag vill en reorganisation af tålamodet, men icke i den riktning han antydt, så att man skulle gifva sig till freds och afvakta resultatet af den verksamhet, som det nuvarande läroverket utvecklar. Detta är embetsmannens och icke svenska folkets skola, ty svenska folket frågar litet efter latinska glosor. Jag känner en professor i Lund, som, då han gratulerades öfver sin sjuklige son, som fått höga betyg, svarade: "litet mindre glosor och litet mera helse." Och så är det. Skolan skall dana ynglingen för lifvet; den skall gifva honom en sund själ, en sund kropp. Allt, som förhindrar vinnandet af detta ändamål, bör undvikas. Därföre bör ock latinet, hvars studium förefaller de flesta gossar så tungt och anstränger dem så mycket, uppdyttas till gymnasialafdelningen, som kan anses vara en specialskola för danande af embets-

män och vetenskapsmän. Då emellertid detta mål troligen icke nu kan vinnas, likasom icke heller grekiska språket för närvarande torde kunna visas bort från gymnasium, dit detsamma enligt min öfvertygelse icke hör, till akademien, der jag anser att dess studium egentligen bör idkas, vill jag inskränka mig att yrka bifall till Utskottets förslag i allt utom i femte punkten såsom en liten vinst åtminstone af det arbete, som Utskottet nedlagt på lösningen af denna viktiga fråga.

Herr Grafström: Hvad som föranlett mig att begära ordet är det här af flere talare upprepade påstående, att någon förändring i vårt undervisningsväsende för det närvarande icke skulle behövas. Utan att i någon mån vilja deltaga i striden om antagligheten eller icke antagligheten af förevarande förslag, anser jag mig dock såsom industri-idkare böra påminna om och fästa Kammarrens uppmärksamhet på förhållandet emellan den reala linien och den klassiska, med afseende på frekvensen, samt nödvändigheten af att handelns och industriens utöfvare få tillfälle att inhemta kunskaper och vetande och hvilket naturligtvis endast kan ske på den reala linien.

Jag tror att det i främsta rummet är genom handelns och näringsarnes blomstring som ett lands välmåga och lycka befrämjas. Der hvarest allmänt välstånd finnes, der trifvas äfven konster och vetenskaper. Men huru skola vi kunna gå i jernbredd med andra folk, om man ej ser till att vår ungdom, som egnar sig åt näringsarne, får nödig bildning. Detta är nu, då handel och industri i alla länder och verldsdelar gå framåt med stormsteg, mer än någonsin af nöden. Jag tror det derföre vara af högsta vikt att den reala bildningslinien måtte så ordnas, att den mer än nu blir till gagn för dem som egna sig åt nämnda yrken, ty för närvarande hafva desse icke den nytta af våra elementarläroverk, som man kan fordra. Af den vid betänkandet fogade tabellen synes att antalet af lärjungar vid rikets samtliga läroverk år 1869 utgjorde 13,975, hvaraf endast 2,218, eller något öfver 15 procent, tillhörde den reala linien samt att i den 7:de klassen funnos på den klassiska 411, men å den reala endast 47 lärjungar. De sistnämnde uppgingo således till omkring 10 procent mot de förra. Jag vill nu icke ingå i granskning af de flerfaldiga orsaker som föranleda detta beklagliga förhållande; må det af andra pröfvas. Jag inskränker mig endast att påpeka ett för handen varande faktum. Men jag tror mig berättigad att af detta faktums tillvaro draga den slutsats, att det dock icke står så väl till med vårt undervisningsväsende som några talare här låtit påskina utan tvärtom, att en förändring deri, och det ju förr desto heldre, är af nöden. Jag yrkar af denna och flera andra anledningar bifall till Utskottets ifrågavarande förslag.

Herr Jöns Rundbäck: Jag ber om ursäkt, att jag, som icke kan göra anspråk på, att, hvad detta ämnet angår, anses annorlunda än såsom en profan person, tager till orda i denna fråga; och jag måste desto heldre börja med en anhållan om ursäkt, som, i fall man bör tro hvad en föregående talare sagt, jag och alla andra med mig, hvilka icke läst latin, ej skulle känna till det ringaste af tankelagarne och således hafva allt annat än sunda begrepp. Om jag derföre gör mig skyldig till brist-

fällighet i mitt yttrande, så kommer det sig antagligen af att jag, såsom jag nyss sade, icke haft tillfälle att studera latinet, och jag vågar därför utbedja mig benäget öfverseende af dessa herrar latinare och rediga tänkare. Denna anmärkta okunnighet i latinet vidlåder dock helt visst ⁹⁹/₁₀₀ af hela nationen, och det vore verkligen bedröfligt, om denna stora mängd af samhällets medlemmar skulle vara oförmögna att tänka klart. Det vore därför högeligen nöjsamt och intressant, om man skulle kunna komma derhän att hvarenda medlem af nationen kunde bibringas kännedom om latinet och således med detsamma äfven lära sig att tänka. Det var antagligen med hänsigt härtill, som Riksdagen nyligen anslog medel till en lektorsbefattning i Luleå, så att Norrlands lappsck- och finsktalande befolkning måtte blifva delaktig af denna eljest oupphimmeliga egenskap.

Jag kan dock icke begripa hvarföre latinet skulle vara så oundgängligt för att folk skulle lära sig att tänka, och man har här icke heller visat att latin och tankeförmåga stå till hvarandra i samma förhållande som orsak och verkan. Väl kan jag fatta att latinet för vetenskapsmän är behöfligt, men jag påstår att det icke är det för andra. Om den tid, som i skolorna nu egnas åt latinet, användes på vissa andra ämnen, så tror jag, det skulle lända till mera nytta. Samma är förhållandet med flera andra språk, jag tror nemligen att skoltiden upptages med alldeles för många sådana. Icke behöfde de gamle Romare och Greker så mångfaldig språkkunskap. Sjelfva Cicero kunde icke mer än två språk och Grekerna kände icke mer än ett enda. Men har någon sedermera framstått, som öfverglänsat de tidernas män i tankekraft och vältalighet? Nej ingen, om icke herrar latinare här i Kammaren. För egen del vågar jag dock hysa den oförgrifliga meningen, att tankeförmågan icke betingas af latinet eller språkstudier i allmänhet mera än af andra kunskaper.

Jag har velat säga detta i förbigående, och öfvergår nu till det egentliga ämnet. Alla talare, som här klandrat förevarande förslag, hafva dock medgifvit, att skolungdomen öfveranstänges, men sagt att detta icke härleder sig af fel i undervisningsväsendets organisation, utan deraf att lärarne icke rätt sköta skolorna. Detta må väl vara en af orsakerna, men jag tror dock att egentliga orsaken ligger i det mångläseri, som nu tillämpas. En sak, som är klar, är den, att det icke är väl bestäldt med skolväsendet, och underligt är, att de personer, som sådant närmast tillkommer, icke framlägga ett helgjutet förslag till något bättre. Den talare, som först hade ordet i frågan, sade, att förslaget enligt hans tanke var behäftadt med endast ett fel; och jag må säga, att, om så vore, så tyckes det mig, som om detta kunde afhjelpas, och förslaget, då det eljest är godt, därför icke förkastas. Man må motsäga mig huru mycket som helst, men jag påstår likväl, att alla våra offentliga skolor, såsom undervisningsväsendet nu är organiseradt, äro åtsedda hufvudsakligast för embetsmannabildningen. Och jag må väl fråga, om alla de 31 gymnasier, som vi nu hafva, kunna för detta ändamål vara behöfliga, då vi för fjorton år sedan kunde åtnöja oss med tretton sådana? Man må besinna, att det finnes en talrik medelklass, men för de ynglingar, som utgå ur denna klass och som skola egna sig åt borgerliga yrken, finnas nu inga skolor med afslutade lärokurser. — Genom detta förslag skulle sådana erhållas och enligt min tanke är förslaget just den rätta uppslags-

ändan härtill. Jag vill härjemte framställa den frågan, om landet verkligen har råd att uppoffra så mycket som det gör å dessa realgymnasier? Utskottet anmärker på 5:te sidan af Betänkandet, att Statens kostnad för hvarje realgymnasists undervisning i realämnena vid vissa läroverk öfverstiger 1000 R:dr och undantagsvis närmar sig 2000 R:dr. — Då det häromdagen var fråga om att lemna statsbidrag till folkskolelärarynes aföning, så vägrades detsamma, och jag kan med anledning deraf, icke undertrycka den anmärkningen, att det är förvånande, att man skall kasta för den ena så ofantligt mycket, medan man undandraget sig att lemna en annan det nödortfuga. Räkna man öfver statsverkets utgifter för elementarläroverken och för folkskolorna, så kan man vid jemförelsen mellan dessa utgifter icke annat än känna sig missmodig. Då det nu anvisas en utväg att inbespara 146,000 R:dr; och detta icke skall medföra olägenhet, utan fast heldre nytta, så vill man dock icke antaga en sådan reform. Är det rimligt, att statsverket skall kasta ut så stora summor för några lektioner åt det fåtal af realgymnasister, som fullständigt genomgår lärokursen, då man nekar bidrag till folkskolorna, som dock icke sällan hafva ända till 100 alumner med endast en lärare? Kan detta vara förenligt med rättvisa och billighet?

Utskottet har i min tanke, i detta fall, på ett lyckligt sätt löst sin uppgift och jag tror ock, att, då vi för icke synnerligen lång tid sedan kunde åtnöjas med 13 gymnasier, vi nu skulle hafva tillfyllest med något mindre antal än 31. Det lärer väl icke vara värre för en skolyngling, om han måste göra en längre resa än nu till läroverks-staden, än det är för en seminarist. Den sistnämnde är fastheldre i allmänhet ännu mindre bemedlad och har derföre svårare att göra långa resor och att uppehålla sig aflygse från föräldrahemmet. — Man har anmärkt såsom en brist uti förslaget, att detsamma är hemtadt från andra länder. Men om så är förhållandet, så vågar jag dock betvifla att förslaget just derföre måste ovilkorligen förkastas; ty utländska författningar kunna äfven vara goda, och om de passa för våra förhållanden, så må de ock antagas här. Skulle det i detta förslag finnas något som icke är rätt bra, så må vi dock besinna att, innan det blir lag, det måste bifallas äfven af Första Kam-maren och gillas af Kongl. Maj:t, och vid sådant förhållande kan man vara förvissad att det icke skall undgå en fullständig granskning. Då jag anser tiden nu vara inne för en förändring i vårt skolväsende, och detta förslag synes mig godt, vill jag med nöje bifalla detsamma.

Herr Leijer: Utan att ingå i pröfnig af förevarande förslag, anser jag mig dock skyldig att yttra några ord i anledning af hvad Utskottet uti Betänkandet ordar derom att en stor del af elementarlärover-kens ungdom genom öfveranstängning lider af kroppslig svaghet samt saknar sinnets hurtighet etc. etc., som borde hafva iakttagits af hvem helst som under någon längre tid med uppmärksamhet följt förhållandet. — Jag har nemligen, alltsedan det blef föreskrifvet att skolynglingarne borde af läkare undersökas och besigtigas innan de finge deltaga i gymnastiska öfningarne, haft detta förtroende och under dessa 7 år vid Wisby elementarläro- verk icke funnit ett enda fall, der skolynglingen måst för kroppslig svag-hets skuld, orsakad af öfveranstängning, afhålla sig från gymnastiken.

Deremot har jag flera gånger observerat att nykomlingar i skolans lägsta klass haft något klen kroppsbyggnad, men att detta efter några års förlopp helt och hållet förändrats till ett bättre. Man har visserligen sagt, att detta förhållande vore endast ett undantag, som gälde ensamt Gotland och som berodde af den stärkande och helsosamma luften derstädes, men — ehuru jag ingalunda vill förringa de förmåner som Gotland härutinnan eger — tror jag likväl, att dessa ynglingar, som äro födda å Gotland och som vid inträdet i skolan hafva varit klena och svaga till kropps-krafterna, men efter några års skolgång blifvit starka och kraftiga, icke hafva att tacka klimatet ensamt för denna förändring; ty hvarföre skulle detta icke hafva visat sitt helsosamma inflytande förut? Naturligtvis vill jag ej påstå att skolstadgan bidragit till deras stärkande, jag vill blott påstå, att den ej lagt hinder i vägen för deras naturliga utveckling. Jag har velat yttra detta endast för att visa, att, derest skolungdomen i några läroverk lider af kroppslig svaghet, sådant icke har sin yttersta grund uti organisationsplanen för undervisningen, utan måste ha sin orsak uti dennas felaktiga tillämpning eller andra förhållanden.

Herr Hedin: Herr Talman! Jag har visserligen märkt, att Kam-maren, hvilken sålamod ännu ej hunnit blifva, enligt Herr Rundgrens önskan, "reorganiseradt", börjar tröttna, och jag skall därför blott för en kort stund taga dess uppmärksamhet i anspråk. Jag anser mig skyldig att bemöta en tillvitelse, som den ärade representanten för Norrköping riktat mot Utskottet, visserligen indirekt och insvept i en retorisk slöja, som dock icke var tätare, än att den tillvitelsen framträdde temligen åskådligt, att Utskottet skulle hafva helt lösligt utfört det uppdrag, hvar-med det blifvit af Kammaren hedradt. Talaren antydde nemligen, att Utskottet skulle hafva utan egentlig diskussion fattat sitt beslut att tillstyrka motionärens förslag. Med en viss notabilitet, som, då han blifvit upplyst om väderföljels ändamål att visa vindens riktning, förundrad frågade: "hur vet han det?" kan jag här spörja: hur kan den på för-hand och oberoende af all diskussion in petto deciderade reservanten veta, huruvida diskussion egt rum, eller icke, vid de utskottssammanträden, som han ej hedrat med sin närvaro? Medan jag har ordet, vill jag tillägga något om ett par hufvudmärkningar mot förslaget.

Debatten i denna fråga ådagalägger, i hvilken egendomlig ställning till den obotfärdiga konservatismens förhinder de reformvänner befinna sig, som på allvar vilja något, i stället för att med munnen och fraserna vilja allt, eller — hvilket just kommer på ett ut — intet. Från den konser-vativa sidan anklagas Utskottet för inkonsequens, därför att det, trots sitt syfte att förena båda linierna till och med femte klassen, förordat valfri-het mellan latin och ett lefvande språk redan från och med tredje klas-sen. Ja, detta är en inkonsequens, och ingenting hade varit lättare, än att undvika den — på papperet. För det ändamålet funnos tvänne vägar att välja emellan: antingen uppskjuta latinstudiet till sjette klassen eller ända till universitetet, eller ock jenite elementarläroverken inrätta ett nytt slag af skolor, afsedda särskildt för grundläggande af den högre all-mänbildning, som folkskolan ej förmår meddela, och för hvars inhemtande

flertalet af elementarläroverkets lärjungar inträda vid detsamma. Men — männe det förra alternativet skulle hafva gillats af klassicitetens förfäktare; och männe det sednare, i betraktande af landets tillgångar, ens borde ifrågasättas? Hvad återstod då, i fall man ville en af behofvet påkallad förändring, annat än den inkonsequens, för hvilken Utskottet tadlas, och som i sjelfva verket ej är betydande, ty ingen, som något känner förhållandena, kan påstå, att man genom detta undantag, denna afvikelse från principen — valfriheten mellan latin och ett lefvande språk — skapar någonting jemförligt med hvad nu förstås med tvänne "linier" eller väsendtligen bibehåller de öfverklagade olägenheterna af deras parallela undervisning.

Såsom ett hufvudfel i motionärens förslag har anmärkts, att det hemtats från andra sidan Kölen, men ej uppvuxit ur en betraktelse af de inhemska förhållandena. Först framställd af den representant för Norrköping, som haft ordet i frågan, har den njutit den i min tanke oförtjenta äran att, visserligen i humanare ordalag, upprepas från statsrådsbänken, och slutligen har den accepterats och för tredje gången anförts af en representant för Göteborg. Jag kan visst icke uppgifva, hur och när uppslaget till motionärens reformplan började arbeta inom honom; i allmänhet torde det vara en vansklighets sak att afgöra hvadan den kom, det första fröet till en idé, den tändande gnistan till en tankegång. Men äfven om så ej vore, anser jag anmärkningen betydelselös. Ty faktiskt är att Utskottet just i de inhemska förhållandena påpekat skäl och grunder för en reform i den föreslagna riktningen. Utskottet har nemligen visat, att elementarläroverket numera faktiskt har en dubbel uppgift att fylla, nemligen dels att förbereda till akademiska studier och embetsmannabanan, dels att meddela åt det lyckligtvis mer och mer växande antal, som med det praktiska yrkeslifvet i sigte söker en högre förberedande allmänbildning, den medborgerliga bildning, som folkskolan ej kan bereda dem. Utskottet påvisar, hurusom före sjetten klassen afgå ej mindre än 68 procent af dem, som i tredje klassen inträda på de respektiva linierna, hvaraf ju framgår att elementarläroverket redan, ehuru ej för det ändamålet ordnadt, väsendtligen gör tjänst såsom högre allmänbildningsskola. Om det nu ej kan nekas, att med den nuvarande organisationen, elementarläroverket ej kan rätt väl fylla denna uppgift; om det ej kan ifrågasättas, att upprätta ett nytt slags skolor; om dertill den för universitetsstudierna förberedande elementarundervisningen lider af den nuvarande anordningen; och om bristerna väsendtligen kunna afhjelpas genom den af Utskottet förordade förändring; har då ej Utskottets förslag framgått ur en betraktelse af de inhemska förhållandena, skall det då bedömas och fördömas såsom en kopia efter norskt mönster? Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Key: Det var, såsom redan är antydt, vid 1856—1858 årens riksdag en stor reorganisation af våra elementarläroverk åvägbringades, hvarigenom de nådde en förut okänd utveckling, i det att Riksdagen beviljade en förhöjning i anslagen, till och med långt utöfver hvad Regeringen för detta ändamål begärt. Dittills hade elementarläroverkens stat upptagit

upptagit en summa af 603,292 R:dr 20 öre, men för genomförande af den beslutade reorganisationen åskade Regeringen, att anslaget måtte förhöjas till 973,648 R:dr, hvaremot Rikets Ständer för samma ändamål beviljade en summa af 1,060,452 R:dr, då således en förhöjning af nära en half million mot den förut utgående staten kom elementarläroverken till del. Så frikostig var man den tiden med anslag till dessa undervisningsanstalter, under det att man nöjde sig med att, för folkskolans och folkundervisningens befrämjande anslå hälften af skyddsafgiften! Det var nemligen då på modet att utveckla intelligensens fana, och hvem vill ej stå som en ljusets fanbärare; man behöfde ju icke hålla stängen mot några ljusets fiender, blott hålla i stängen vid oskyldiga parlamentariska torneringar för att sedermera skildras såsom hjelte i den tidens tidningar. Följden blef också, att ett formligt köpslageri temligen oförsynt bedrefs med utverkandet af anslag. Det var egentligen inom det gamla, såsom liberalt kända Borgareståndet, som dessa negotiationer nådde sin höjd. "Hjelp du mig till ett anslag för min skola, så skall jag hjälpa dig till ett dylikt för skolan i din stad", detta var den vanliga öfverenskommelsen, och så hjälpte man hvarannan på sådant sätt, att när alla dessa nybildade och tillökade skolor skulle förses med lärare, icke mindre än 127 platser befunnos sakna kompetente sökande, hvadan läroverken således måste åtnöja sig med vikarierande lärare; och ännu i denna stund är, enligt hvad utlåtandet gifver vid handen, förhållandet i detta fall sådant, att under vårterminen sistlidet är icke mindre än 80 dylika extra lärare voro anställda vid de fullständiga och femklassiga elementarläroverken.

Härutaf kan man finna, att vi framgått alltför raskt på den bana, som inslogs med elementarläroverkens år 1856 beslutade organisation, och detta har jemväl visat sig på mångahanda andra sätt; vi hafva, så att säga, skapat ett andligt proletariat genom en öfverproduktion af halfbildning, hvilken sedermera icke kunnat finna användning inom samhället. Ja, jag har ej sällan bland de bettlandes tyvärr allt för djupa leder anträffat såväl fordne skolunglingar som studenter, till och med extra ordinarie tjenstemän, hvilka icke kunnat uthärda konkurrensen inom embetsverken. Jag skulle således icke hysa någon tvekan att biträda Utskottets förslag, hvilket, i synnerhet hvad den kritiska delen af detsamma beträffar, är i många afseenden tänkvärdt och upplysande, jag skulle biträda det, säger jag, i fall icke, i fråga om hvad skall nyskapas i stället för det nuvarande, jag befarade att Utskottet misstagit sig om "höger" och "venster", om den rätta vägen för åstadkommande af en behöflig reform, och då jag tror att så verkligen är förhållandet, så hyser jag stora betänkligheter vid att bifalla reorganisationen i dess föreliggande form. Långt ifrån att skilja de båda undervisningslinierna från hvarandra och gifva dem lika rätt såsom den allmänna önskan är, har Utskottet i sitt förslag förordat en i det aldri närmaste fullständig förening af de båda linierna till och med läroverkets femte klass. Härigenom skola ej blott de nu fullständiga 31 reala läroverken inskränkas till fem, utan äfven studiet af det latiniska språket, i stället för att maka åt sig ytterligare, fastläsas per fas et nefas; förändringar, som icke torde blifva särdeles välkomna hos den stora mängd föräldrar, hvilka icke hafva råd att bekosta sina barns vistande vid de få fullständiga reala läroverk, som skulle återstå.

Vidare har jag äfven en annan anmärkning att framställa. En reservant, Herr von Geijer, har, enligt min åsigt, ganska riktigt betonat att frågan om skoltidens förkortande ett eller tvänne år är af ganska framstående vikt, äfvensom att denna åtgärd bör vidtagas för såväl den klassiska som den reala linien. Jag är af den öfvertygelsen att våra ynglingar nu för tiden alltför länge gå kvar i skolorna, och att den klagan som föres häröfver är ganska berättigad. Från sjetten klassen af elementarläroverket går ynglingen nu till krigsskolan å Carlberg och till teknologiska institutet, visserligen till sistnämnda ställe efter afläggande af en inträdesexamen, men denna afser hufvudsakligast en pröfning af hans kunskaper i matematik. När sådant nu kan ske vid en ynglings öfvergång från elementarläroverket till dessa fackskolor, hvarför skulle det icke äfven kunna låta sig göra för öfvergång till universitetet? Ynglingarne komma nu i allmänhet 2 å 3 år sednare till akademien och lika mycket sednare ut i lifvet än i fordnade dagar. Må vi erinra oss, att de fleste, äfven akademiskt bildade, blifva praktiske män, och att om desse kunde komma från akademien några år förr än nu i allmänhet sker, så skulle de derföre ej nödvändigt behöfva skiljas derifrån mindre bildade för deras *lefnadsuppgift* än nu är fallet; tvärtom, det blef en ren vinst för de fackkunskaper de i alla fall sedermera nödgas på andra håll förvärfva sig. Derför anser jag det vara en brist i förslaget, att lärokursen för den klassiska linien icke blifvit inskränkt i likhet med hvad som för reallinien föreslagits. Men det är icke nog att inskränkningen borde hafva gjorts gällande uppåt med afseende å den sjunde klassens högre afdelning, utan den borde äfven sträcka sig nedåt genom borttagande af den nedersta klassen, emedan jag tror att, i annat fall, folkskolan aldrig kommer så till heders som vederbör.

Vidare har jag ett annat skäl emot Utskottets förslag, och det består deruti, att genomförandet af Utskottets förslag skulle blifva alltför dyrt. Utskottet har beräknat den besparing i utgifter, som Statsverket skulle vinna genom undervisningens ordnande på det af Utskottet föreslagna sättet till 146,000 R:dr genom indragning af 73 adjunktlöner. Jag tror dock, att denna beräkning är oriktig, och att man får minska denna summa med kanske hälften. Jag nämnde nyss, att det finnes 80 vikarierande lärare, och om man ock nu vill räkna bort dessa, så återstå ändock alla de, som äro försedde med fullmakter på viss tjeust vid visst bestämdt läroverk; om nu alla läroverk på reala linien skola indragas med undantag af några få, så måste ju naturligtvis lärarne uppföras på allmänna indragningsstaten, ty man kan icke beröfva dem både anställning och underhåll utan någon ersättning. Kommer så härtill inrättande af flera lektorsplatser vid de nya realläroverken, så tror jag att förändringen snarare förorsakar större utgifter än besparingar.

Ytterligare förekommer en annan sak att tänka på, och det är hvilka de städer skulle blifva, som skola utses till experimentalfält för de nya institutionerna å reallinien? Så länge latinets studium ingår i fordringarne för alla de examina, som måste afläggas af dem, som önska inträde i Statens tjenst, så är det ganska sannolikt, att ingen stad finnes böjd att utbyta ett på endast den klassiska eller på båda linierna fullständigt elementarläroverk mot ett endast på realsidan fullständigt, och man kan icke

rimligtvis *tvinga* någon stad till ett dylikt utbyte, ty städerna hafva till större delen sjelfva byggt sina läroverkshus, mången gång ganska storartade och dyrbara, under löfte af statsmakterna att fullständiga latinläroverk der städse skulle vara förlagda. Huru och hvarest vill man då finna fullt *ändamålsenliga* platser för dessa föreslagna realgymnasier? Jag tror för min del, att denna omständighet skall lägga icke obetydliga svårigheter i vägen för genomförande af Utskottets förslag.

Såsom jag redan förut sagt, finner jag, förutom de af mig nu nämnda felen i Utskottets förslag, att våra skolor genom detsamma icke blifva nog reducerade, hvarken uppåt eller nedåt. Uppåt, derföre att ynglingarne kvarhållas alltför länge i skolorna, under det att lifvets sorger och omsorger äro och förblifva de högsta klasserna för vår utbildning icke till kunskapsmaskiner, utan till människor; nedåt, derföre att, så länge elementarskolans lägsta klass kvarstår, folkskolorna aldrig skola vinna det anseende och den betydelse de hafva rätt att fordra.

Jag anser sålunda, att Utskottets förslag visserligen innehåller åtskilligt som kan blifva ett uppslag till något bättre, men jag anser icke att det i sin helhet är något nöjaktigt utslag i denna vår tids kanske mest svårlösta fråga, och då så är, då hvarje löst hugskott är här mer än annars vådligt och endast mästartareprovvet är antagligt, samt då det gäller hela det uppväxande släktet, hvars ve eller väl är häraf beroende, så röstar jag för afslag.

Herr Altin: Herr Talman, mine Herrar! Jag anhåller om Kammarens benägna öfverseende dermed, att jag, churu tiden är långt framskriden och diskussionen redan länge fortgått, begär några ögonblicks uppmärksamhet.

Min ärade kamrat på Gotlands-bänken har nemligen nyss yttrat, att, under de 7 år han varit skolans läkare i Visby, han icke funnit hos lärjungarne några följder af öfveranstängning, då han icke behöft för allmän svaghet befria från gymnastiköfningarne, utan haft den erfarenheten, att klena och svaga gossar, hvilka vid inträdet i skolan han med en viss tvekan approberat till gymnastiköfningarne, blifvit under skolären bättre och starkare. Äfven jag har varit läkare vid ett större elementarläroverk under 25 år och har alltså någon erfarenhet i denna sak.

För så vidt lärjungars befrielse från gymnastiköfningarne synnerligast till följd af allmän svaghet skall konstatera öfveranstängning, så känna vi det lyckliga resultat besigtningen af lärjungarne vid Visby elementarläroverk lemnat.

De befriade utgjorde der t. ex. höstterminen 1867 1,17 procent af hela antalet; sådant lyckligt resultat finnes ock från några andra elementarläroverk, såsom t. ex. Wenersborg, der procenten befriade utgjorde 2,7. Malmö 2,13 — Lund 2,52. Men emot dessa siffror kunna andra uppställas. Främst då: Stockholms gymnasium, der procenten samma termin utgjorde 34,17, dernäst Upsala 22,10, Luleå 20,25, Strengnäs 16 o. s. v. Jag vill tillägga, att bland befrielseorsakerna: "missbildning och sjukdom" intager allmän svaghet tredje rummet; första rummet: sjukdomar i respirationsorganerna, dernäst, eller andra, bräck.

Det anförda bevisar således blott, att öfveransträngning vid elementarläroverken ej så allmänt förefinnes, icke heller vill jag påstå, att den finnes i någon högre grad, men att den finnes, konstateras genom de rubbningar i det fysiska helsotillståndet, hvilka af öfveransträngningen framkallas och som utgöra skäl till befrielse från gymnastiköfningarne.

Jag anser mig och rättvisligen böra uppgifva, att dessa rubbningar i helsotillståndet hafva äfven andra, utom skolan liggande, samtidigt verkande orsaker, och att totaleffekten icke bör tillskrivas blott en enda af de bestämmande orsakerna, men — att den intellektuella öfveransträngningen genom mångläseri inom skolan icke är den minst bidragande orsaken, är faktiskt.

Det är en sanning, att för långa hemlexor, kanske efter mindre ändamålsenliga läroböcker, dessa hemlexors bristande eller mindre skickliga s. k. preparering af läraren också utgör orsak till öfveransträngningen, och man har sagt, att det är genom läraren och icke genom skolorganisationen som öfveransträngning framkallas, der den finnes. — Nu nämnda, inom skolan liggande orsaker till öfveransträngningen och dess följder skola dock otvifvelaktigt genom undervisningens här förordade reorganisation kunna undanrödjas.

Huru mycket af den öfverklagade svagheten hos ungdomen bör tillskrivas öfveransträngningen och huru mycket de andra samtidigt verkande orsakerna, är en svår undersökning och omöjlig att för närvarande utföra. Dertill fordras att kunna abstrahera och bestämma de utom eller jemt öfveransträngningen i hvarje fall verkande orsakerna, der dessa finnas. Vi hafva ej så beskaffade och så uppställda statistiska data, att frågans afgörande för närvarande derpå kan byggas. Vi ega genom de föreskrifter, som från vederbörande utgått, blott anvisningar till förarbeten.

Hvad min ärade kollegas erfarenhet i afseende på klena och svaga nykomlingars approbation till gymnastiköfningarne vidkommer, så har äfven jag haft sådana, om hvilkas approbation jag tvekat, samt verkligen också i början befriade, för första terminen; sedermera har jag i detta häusende frångått min tvekan och låtit dem begagna gymnastiköfningarne.

Min erfarenhet har dock under flera år varit den, att i tredje klassen började befrielsen från gymnastik att utsträckas till vida flere lärjungar än i andra, och ändå flere än i första klassen, der ofta nog ingen behöft sedan under terminen befrias. Enligt andra skolläkares uppgifter börjar det förhållande, jag nu omnämnet, i femte klassen.

I afseende på det nu föreliggande förslaget vill jag i korthet framhålla, att *då* detsamma af den lärde representanten på Upsala-bänken fått det vitsordet, att det nemligen är det bästa af de hittills framlagda, *då* detsamma visar, att en betydlig minskning i statens utgifter för elementarläroverken genom dess utförande kan vinnas, *då* det minskar mångläseriet i skolan och derigenom öfveransträngningen, *då* det så mycket som för närvarande möjligt är uppfyller de fordringar, som allmänheten genom sättet hvarpå våra elementarläroverk numera begagnas, faktiskt visat, att den ställer på desamma, så hemställer jag om det ej vore skäl att, genom bifall till Utskottets förslag, låta detsamma komma under Medkammarens ompröfning och möjligen sedan äfven under Regeringens.

Skulle emellertid detta förslag, oakadt alla de skäl som tala för detsamma, nu stranda, så torde det kanske dröja länge innan en så välbehöfelig och tidsenlig reform af vårt högre skolväsende som denna kommer till stånd.

Jag får således yrka bifall till Utskottets förslag oförändradt.

Herr Statsrådet Carlson: Jag har begärt ordet, endast med anledning af en talares yttrande derom, att det icke finnes någon statistisk redogörelse för förhållandet i gymnastiskt hänseende med elementarläroverken. Jag ville nemligen upplysa, att en sådan offentlig redogörelse verkligen finnes. Direktionen öfver gymnastiska central-institutet afgifver årligen en på fullständig uppgifter grundad berättelse om gymnastiken och vapenöfningarne vid alla rikets elementarläroverk. Dessutom inspekteras hvarje år en del sådana läroverk af föreståndaren vid gymnastiska central-institutet, Öfverstelöjtnanten Nyblæus. Ur berättelserna om dessa inspektioner vill jag anföra åtskilligt såsom prof på, huru han, såsom en sakkunnig och oveldig bedömare, funnit förhållandena i afseende på ungdomens fysiska utveckling vid våra läroverk. Herr Nyblæus yttrar:

efter inspektionen 1867:

om läroverket i *Jönköping*: lärjungarnes utseende i allmänhet tillfredsställande, ställning och kroppsform ganska goda, rörlighet och kraft betydliga, lynnet lifligt och godt, öfningarne utförda med raskhet och fart.

om läroverket i *Wexjö*: lärjungarnes utseende i allmänhet fullt tillfredsställande, ställning och kroppsform goda, rörlighet och kraft mer än vanligt utvecklade, ordning och disciplin goda; lynnet lifligt, lugnt och kraftigt.

Efter inspektionen 1868:

om läroverket i *Nyköping*: lärjungarnes utseende friskt och tillfredsställande, ställning och kroppsform goda, rörlighet och kraft betydliga, lynnet godt och lifligt.

Efter inspektionen 1869:

om läroverket i *Malmö*: utseendet i allmänhet friskt, hållningen vacker, ordningen god, styrka och fart saknades icke;

om läroverket i *Lund*: lärjungarnes utseende i allmänhet friskt, ställningen god, kraft och rörlighet betydliga. Lugn, stadga och fart voro utmärkande för rörelserna.

Jag har endast anfört några exempel; men många omdömen af lika tillfredsställande innehåll skulle kunna tilläggas.

Herr Rundgren: Det är en representant från Stockholm, som tillika är ledamot i det Tillfälliga Utskottet, hvilken föranledt mig att ånyo begära ordet. Hans yttrande var mycket kort och innefattades hufvudsakligen i trenne punkter. Men vid alla tre punkterna ådagalade han, att han icke förstått hvad som här under diskussionen förekommit. Då det var mot mig han vände sig i sitt anförande, vill jag nu helt kort bemöta det. Sålunda påstod han först, att jag skulle yttrat, att i Utskottet ingen diskussion föregått Utskottets fattade beslut. Jag ber dock att få fästa hans uppmärksamhet derpå, att jag icke yttrat något sådant; jag sade endast, det jag för min del, efter att hafva framställt mina tankar i frågan, afstått från all vidare diskussion inom Utskottet, sedan jag redan

vid första sammanträdet funnit de öfriga åtta ledamöterna vara fullkomligt ense i hufvudsaken, att nemligen understödja motionen. Detta var *första* punkten. Vidare sade samme talare, att jag anfört såsom något nedsättande för Utskottet, att motionen och Utskottets förslag stodo i hufvudsaklig öfverensstämmelse med den norska lagstiftningen i detta ämne. Jag har icke på denna grund riktat någon förebräelse mot Utskottet, men jag har sagt, att betydelsen af detta förslag måste förringes, då det icke vuxit upp ur våra egna inhemska förhållanden, utan från en främmande jordmän vore hemtadt, och att vi derföre borde iakttaga nödig varsamhet i fråga om dess antagande. Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastikdepartementet har i detta hänseende fullständigt utvecklat och visat den stora skilnaden emellan våra skolförhållanden och norska. Detta var den *andra* punkten. Den tredje anmärkningen från talarens sida gällde hela den af honom så djupt föraktade konservativa sidan, hvilken enligt talarens förmenande skulle hafva förebrått Utskottet den inkonsequensen att låta förslaget upptaga latinläsningens början redan i tredje klassen å den klassiska lniien. Jag ber att få fästa hans uppmärksamhet derpå, att denna Utskottets inkonsequens icke blifvit omförmäld såsom ett klander eller en förebräelse, utan såsom ett bevis för latinets kraft att tvinga till och med dem, som utgå ifrån grundsatsen om elementarläroverken såsom skolor för högre allmänbildning, att upptaga latinets redan i tredje klassen och således begå en af mig värderad inkonsequens. Denna latinets styrka visar sig för öfrigt jemväl deruti, att Utskottet blifvit tvunget att föreslå bibehållandet af icke mindre än 31 latinymnasier, under det att för den reala bildningen skulle inrättas endast 5 realgymnasier. Detta var den *tredje* punkten. Häraf torde vara klart, att den af mig omnämnda talaren misstagit sig om de fällda yttrandena, och i alla tre punkterna ådagalagt en missuppfattning.

Herr Hedin: Jag finner icke något skäl att ytterligare förlänga diskussionen.

Öfverläggningen förklarades slutad. A de gjorda yrkandena, nemligen dels å bifall och dels å afslag till Utskottets hemställan, framställdes propositioner. Den sednare propositionen ansågs besvarad med öfvervägande ja, men då emellertid votering begärdes, skedde omröstning enligt följande voteringsproposition:

Den, som bifaller hvad Andra Kammarens Första Tillfälliga Utskott under Litt. A hemställt i första punkten af dess Utlåtande N:o 28,

röstas ja;

Den det ej vill,

röstas nej;

Vinner nej, är Utskottets ifrågavarande hemställan afslagen.

Röstsedlarne visade 91 ja mot 58 nej, hvadan Utskottets förslag bifallits.

Punkterna 2 och 5.

Biföllos.

Punkten 6.

Herr von Geijer: Då Herr Talmannen tillkännagifvit, att man borde, oaktadt diskussionen finge röra sig öfver hela betänkandet, vid hvarje särskild punkts föredragning framställa det yrkande, man dervid hade att göra, och jag vid denna punkt afgifvit en reservation, så får jag nu, med afslag å Utskottets hemställan, yrka bifall till samma reservation, hvarå jag anhåller om Herr Talmannens proposition.

Vidare anfördes ej. Utskottets förslag bifölls.

Litt. B.

Bifölls.

Och skulle, jemlikt 63 § 3 mom. Riksdagsordningen de beslut, som fattats öfver Utskottets framställningar i förevarande Utlåtande, genom utdrag af protokollet Medkammaren delgifvas.

§ 12.

Jemte erinran derom, att Riksdagens båda Kamrar numera bifallit de af vederbörande Utskott gjorda hemställanden om förvaltningsdecharge för Riksdagens fullmäktige i Riksbanken och Riksgälds-kontoret, tillkännagaf Herr Talmannen, att vid sednast hållna talmanssammanträde beslutats hos Kamrarna föreslå, att val ej mindre af de valmän som, jemlikt 71 och 73 §§ Riksdagsordningen, skulle utse bemälda fullmäktige jemte deras suppleanter äfvensom styrelseledamöter och suppleanter vid Riksbankens lånekontor i Göteborg, Malmö och Wisby, än jemväl af 6 suppleanter för dessa valmän måtte få anställas i nästa onsdagssammanträde den 27 denes; och blef detta förslag af Kammaren bifallet.

§ 13.

Föredrogs och godkändes Stats-Utskottets förslag till Riksdagens skrivelse (N:o 20) till fullmäktige i Riksgälds-kontoret angående Riksgäldskontorets förvaltning under den tid som förflutit sedan början af 1869 års riksdag.

§ 14.

Bordlades nu inkomna Konstitutions-Utskottets memorial N:o 9, med förslag till ändring i Regerings-formens 72 §.

§ 15.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:
 Herr Brunberg från den 6 Maj under 14 dagar,
 „ Per Nilsson i Espö från den 7 under 14, och
 „ Norrby „ „ 10, likaledes 14 dagar.

§ 16.

Justerades protokollsutdrag rörande de vid detta sammanträde fattade beslut.

Kammarens ledamöter åtskiljdes kl. 11¼ e. m.

In fidem
H. Husberg.

Måndagen den 25 April.

Kl. 6 e. m.

§ 1.

Herr Talmannen gaf tillkänna att nästa lördag den 30 dennes komme att, jemlikt 63 § Riksdags-ordningen, företagas gemensamma omröstningar öfver de statsutgifts- och bevillningsfrågor, deri begge Kamrarne stadnat i olika beslut och godkänt de af vederbörande Utskott afgifna voterspropositioner.

§ 2.

Föredrogs Stats-Utskottets Utlåtande N:o 58, i anledning af väckta motioner angående upphörande af tackjernstionde m. m.

Punkten 1.

Herr Ehrenborg: Då detta är ett ämne, som föga intresserar de flesta af Kammarens ledamöter, är det icke uppmuntrande att deröfver yttra sig, men det är dock min oafvisliga pligt att vid detta tillfälle för en stund taga Kammarens tid i anspråk.

Här är fråga om att äfven inom s. k. privilegierad bergslag ändtligen borttaga en länge såsom olämplig erkänd särskild produktionsskatt, hvilken utom vanlig bevillning och under namn af *tionde* utgår af tackjernstillverkningen. I afseende härå vänder sig nu sjelfva tvistefrågan derom,